

1 Havainnekuva Onkkaalan liikuntakeskus, Arkkitehtitoimisto Raudasoja Oy

Tilinpäätös 2017

Kunnanhallitus 28.3.2018 § 64
Tarkastuslautakunta 15.5.2018 § 12
Kunnanvaltuusto 28.6.2018 § 26

Sisällys

KUNNANJOHTAJAN KATSAUS	3
1 TOIMINTAKERTOMUS	5
1.1 Kunnan hallinto.....	5
1.2 Valtakunnallinen talouden kehitys.....	7
1.3 Kunnan toiminnan ja talouden tarkastelu.....	8
1.3.1 Kunnan väestön ja työllisyyden kehitys	8
1.3.2 Kunnan talous vuonna 2017.....	10
1.3.3 Olennaiset muutokset kunnan toiminnassa ja taloudessa	13
1.3.4 Kunnan henkilöstö.....	15
1.3.5 Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä ja arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä kunnan muista toiminnan kehittämiseen vaikuttavista seikoista.....	16
1.3.6 Ympäristöasiat	16
1.3.7 Muut ei-taloudelliset asiat.....	17
1.4 Kunnanhallituksen selonteko kunnan sisäisen valvonnan järjestämisestä	17
1.5 Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus	18
1.5.1 Tuloslaskelma 2017 ja sen tunnusluvut.....	18
1.5.2 Rahoituslaskelma 2017 ja sen tunnusluvut.....	20
1.6 Rahoitusasema ja sen muutokset.....	22
1.6.1 Tase 2017 ja sen tunnusluvut	22
1.7 Kokonaistulot ja -menot 2017.....	24
1.8 Kuntakonsernin toiminta ja talous	25
1.8.1 Kuntakonserniin kuuluvat yhteisöt.....	26
1.8.2 Konsernille asetettujen toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen	27
1.8.3 Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä	29
1.8.4 Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat.....	30
1.8.5 Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä.....	30
1.8.6 Konsernin tuloslaskelma 2017 ja sen tunnusluvut	31
1.8.7 Konsernin rahoituslaskelma 2017 ja sen tunnusluvut	32
1.8.8 Konsernitase 2017 ja sen tunnusluvut	33
1.9 Tilikauden tuloksen käsittely	35
2 TALOUSARVION TOTEUTUMINEN	36
2.1 Strategian seuranta	36
2.2 Käyttötalouden toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen	43
2.3 Tuloslaskelmaosan toteutuminen	76
2.4 Investointien toteutuminen.....	78
2.5 Rahoitusosan toteutuminen	81
2.6 Yhteenveto käyttötalouden määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta	82
3 TILINPÄÄTÖSLASKELMAT	83
3.1 Tuloslaskelma	83
3.2 Tase.....	84
3.3 Rahoituslaskelma	86
3.4 Konsernituloslaskelma	87

3.5	Konsernitase.....	88
3.6	Konsernirahoituslaskelma	90
4	TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT	91
4.1	Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot.....	91
4.1.1	Kunnan tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot	91
4.1.2	Konsernitiilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot	92
4.2	Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot.....	92
4.3	Tasetta koskevat liitetiedot.....	95
4.3.1	Taseen vastaavia koskevat liitetiedot	95
4.3.2	Taseen vastattavia koskevat liitetiedot	98
4.4	Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot.....	100
4.5	Henkilöstöä, tilintarkastajan palkkiota ja intressitahotapahtumia koskevat liitetiedot.....	101
5	PÄLKÄNEEN VESIHUOLTOLAITOKSEN ERIYTETTY TILINPÄÄTÖS	103
5.1	Toimintakertomus	103
5.1.1	Hallinto ja organisaatio	103
5.1.2	Olenaiset tapahtumat ja muutokset toiminnassa ja taloudessa	104
5.1.3	Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä	106
5.1.4	Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä vesilaitoksen muista toiminnan kehittämiseen vaikuttavista seikoista.....	106
5.1.5	Tiedot sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja keskeisistä johtopäätöksistä.....	107
5.1.6	Esitys tilikauden 2017 tuloksen käsittelystä.....	107
5.2	Talousarvion toteutuminen	108
5.2.1	Käyttötalouden toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen	108
5.3	Tilinpäätöslaskelmat	110
5.3.1	Vesihuoltolaitoksen tuloslaskelma	110
5.3.2	Vesihuoltolaitoksen tase.....	111
5.3.3	Vesihuoltolaitoksen rahoituslaskelma	112
5.4	Vesihuoltolaitoksen liitetiedot	113
5.4.1	Vesihuoltolaitoksen tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot.....	113
5.4.2	Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot	113
5.4.3	Tasetta koskevat liitetiedot.....	114
5.4.4	Vakuuksia, vastuusitoumuksia ja taseen ulkopuolisia järjestelyjä koskevat liitetiedot.....	117
5.4.5	Henkilöstöä ja intressitahotapahtumia koskevat liitetiedot	117
6	PÄLKÄNEEN KUNNAN TILINPÄÄTÖKSEN ALLEKIRJOITUKSET JA MERKINNÄT	118
7	LUETTELOT JA SELVITYKSET.....	120

KUNNANJOHTAJAN KATSAUS

Vuosi 2017 liikuntakeskuksen aloitustöineen oli kovasti kiireinen. Kunnassa oli aiemmin linjattu, että keskitytään kunnan ulkoiseen kehittämiseen ja markkinointiin, mutta viime vuonna tuli aika kehittää myös kunnan omaa organisaatiota. Tavoitteena oli virtaviivaistaa ja tehostaa organisaation rakenteita. Tähän selvitystehtävään otettiin ulkopuolista apua KuntaProta, jotta säästyttiin henkilökysymyksiin sekä vanhoihin toimintatapoihin jumittautumiselta. Uusi organisaatio- ja lautakuntamalli otettiin käyttöön kesäkuussa 2017. Sivistystoimen osalta muutokset jäivät pieniksi ja todettiin, että asiaa otettaisiin myöhemmässä vaiheessa uudelleen käsittelyyn.

Myös kunnan strategiatyö aloitettiin. Nykyinen on voimassa vuoden 2018 loppuun asti. Hallintojohtaja vetää prosessia ja työssä on kuultu melko kattavasti kyliä. Strategia valmistuu 2018 vuoden puolella. Johtoryhmä koki myös muutoksia eläköitymisen ja toiseen tehtävään siirtymisen vuoksi. Uusi talousjohtaja aloitti tehtävässään kesäkuussa ja elokuussa uusi sivistysjohtaja astui virkaan. Tämä tuo aina mukanaan mukavia tuulahduksia muualta ja mahdollistaa myös vanhojen toimintamallien tuulettamisen.

Vuoden 2017 aikana haettiin useita lisämäärärahoja, joista merkittävimpanä erikoissairaanhoidon haettu 900 000 euron lisämääräraha. Talous toteutui kokonaisuutena kuitenkin 64 000 euroa positiivisena. Tuotot jäivät alle budjetoidun mm. varhaiskasvatuksen asiakasmaksuperusteiden muututtua. Lisäksi kunta siirtyi varhaiskasvatuksessa aikaperusteiseen laskutukseen, jolloin perheet maksavat ainoastaan todellisesta hoidossa olleesta ajasta. Toimintakulut eivät ylittyneet verrattuna muutettuun talousarvioon. Tähän todennäköisesti vaikutti mm. talouden ajantasainen seuranta, jonka mahdollisti KuntaPron palveluihin ja ohjelmiin siirtyminen. Verotulot ja valtionosuudet toteutuivat budjetoitua paremmalla tasolla. Talousarviolainaa nostettiin vuoden aikana 4 miljoonaa euroa ja lainan nosto kasvatti kunnan asukaskohtaista lainamäärää. PSHP:n ylijäämän palautus 290 tuhatta euroa rahoitustuotoissa paransi talouden tilannetta ja Aitoon puhdistamon purkuun tehty pakollinen varaus 150 tuhatta euroa vastaavasti heikensi tulosta.

Vuosi oli rakentamisen aikaa. Liikuntakeskuksen rakennustyöt alkoivat. Vuoden aikana toteutettiin myös muita pienempiä hankkeita, mm. Onkkaalan torin uusinta, joka sai paljon positiivista palautetta. Toki joukkoon mahtui myös kriittisiä näkökulmia. Myös Aitoon kuntorataa peruskorjattiin ja lähiliikuntapuiston rakentaminen aloitettiin. Hankintojen kilpailutukseen on Pälkäneellä jo muutaman vuoden kiinnitetty erityistä huomiota. Pienhankintojen osalta kunnassa on ollut käytössä Clouidia-ohjelmisto, jota laajennettiin kansallisen kynnyсарvojen ylittäviin hankkeisiin keväällä 2017. Paikallisille yrittäjille järjestetyt hankintoihin ja ohjelman käyttöön liittyvät koulutukset jatkuivat edelleen.

Työttömyys kääntyi vuoden 2017 aikana selvään laskuun. Pälkäneen työttömyysaste vuoden 2016 lopussa oli 13,6 prosenttia (408 henkilöä) ja vuotta myöhemmin työttömyysaste oli 9,1 prosenttia (267 henkilöä). Työttömyys aleni Pälkäneellä vuoden aikana 34,6 prosenttia, kun alenema oli Pirkanmaalla keskimäärin 25 prosenttia. Nuorisotyöttömyysaste Pälkäneellä marraskuun 2017 oli vain 3,1 prosenttia, mikä oli alhaisimpien joukossa koko Suomessa ja tästä kunta saikin positiivista julkisuutta valtakunnan tasolla.

Yhtenä kunnan suurena elinvoimatekijänä nähdään valokuidun vetäminen kunnan alueelle. Valokuituyhtiön toiminta on kuitenkin ollut 2017 vuonna tappiollista ja investoinnit suhteessa omaan rahoitukseen ovat suuret ja liittymismaksujen ja kuukausimaksujen laskutus käynnistyy vasta liittymän rakentamisen alkaessa. Suurin osa liittymismaksusta laskutetaan vasta kun liittymä on kokonaan valmis. Yhtiön rahoitus oli lähinnä vieraan pääoman varassa ja lainamäärä vuoden 2017 lopussa oli 2,0 miljoonaa euroa, kun 2016 lopussa se oli 500 tuhatta euroa. Verkkoa rakennettiin 2017 Onkkaalan keskustassa sekä Onkkaala-Luopioinen välillä. Investoinnit olivat 1,2

miljoonaa euroa eli hieman vähemmän kuin arvioitu 1,5 miljoonaa euroa, mutta rakentaminen pääsi käyntiin vasta toisella vuosipuoliskolla. Päätös valokuituverkon valtiontukeen saatiin 8.1.2018 ja myönnetty tuki on 680 722 euroa. Vähennykset johtuivat pääosin vapaa-ajan asuntojen vaatimista kaapeleiden mitoituksista.

Kunnan tonttimarkkinointi ei alkuvuodesta tuottanut tulosta, mutta kunnanvaltuusto teki päätöksen tonttien hintojen alentamisesta 40 prosentilla, joka helpotti myyntityötä. Erityisesti Onkkaalan Lomakodin alue sai päätöksestä piristysruiskeen myyntiin.

Kangasalan, Kuhmoisten ja Pälkäneen kuntien kuntaliitosselvityksessä nousi aikanaan esiin yhteisten ja kuntia yhdistävien asioiden kehittäminen. Huhtikuussa 2017 alkoi Pälkäneen ja Kangasalan kuntien yhteinen Laipanmaan reittien kehittäminen-hanke. Hankkeen tarkoituksena on kehittää Laipanmaan reittejä siten, että niistä tulisi houkutteleva ja helposti tavoitettava luontomatkailukohde. Hankkeessa uusitaan lisäksi alueen paperikartta, avataan internet-sivut ja tuotetaan yhdelle reiteistä Action Track-rata. Myös reittien ja opasteiden kunto sekä opasteiden lisäämisen tarve kartoitetaan ja mahdollisesti suunnitellaan kunnostustoimenpiteitä. Hankeaika päättyy maaliskuun 2018 lopussa. Tämä on yksi hyvä esimerkki naapurikunnan kanssa tehtävästä yhteistyöstä.

Uskon edelleen Pälkäneen kunnan myönteisen kehittymisen jatkuvuuteen. Kiitän henkilökuntaa, luottamushenkilöitä ja kunnan sidosryhmiä arvokkaasta panoksestanne kuntamme kehittämisessä.

Janita Koivisto

kunnanjohtaja (opintovapaalla 31.7.2018 asti)

1 TOIMINTAKERTOMUS

1.1 Kunnan hallinto

Kunnan ylin päättävä toimielin on kunnanvaltuusto, joka vastaa kunnan toiminnasta ja taloudesta sekä käyttää kunnan päätösvaltaa. Pälkäneen kunnanvaltuustoon kuuluu 27 valtuutettua. Vuosi 2017 oli poikkeuksellinen, koska vuodet 2013-2016 toimineen valtuuston toimikausi jatkui kuntalain muutoksen vuoksi 31.5.2017 asti. Kuntavaalit järjestettiin huhtikuussa 2017 ja uusi kunnanvaltuusto ja muut uudet luottamushenkilöt aloittivat tehtävässään 1.6.2017.

Luottamushenkilöorganisaatio vuonna 2017

Valtuusto 27 jäsentä

31.5.2017 asti

KOK 9, KESK 8, SDP 5, PS 4, VAS 1

Valtuuston puheenjohtajisto:

- Puheenjohtaja Petri Urkko (KESK),
1. varapuheenjohtaja Rainer Zeitlin (KOK)
2. varapuheenjohtaja Maria Aho (SDP)

1.6.2017 alkaen

KOK 11, KESK 7, SDP 6, VIHR 2, VAS 1

Valtuuston puheenjohtajisto:

- Puheenjohtaja Mirva Kittilä (KESK),
1. varapuheenjohtaja Erkki Hyöki (KOK)
2. varapuheenjohtaja Pauliina Jaakkola (SDP)

Kunnanhallitus 9 jäsentä

Kunnanhallituksen puheenjohtajisto:

- Puheenjohtaja Eero Laesterä (KOK)
1. varapuheenjohtaja Eveliina Hakala (KESK)
2. varapuheenjohtaja Risto Lindholm (SDP)

Kunnanhallituksen puheenjohtajisto:

- Puheenjohtaja Eero Laesterä (KOK)
1. varapuheenjohtaja Ahola Jyrki (KESK)
2. varapuheenjohtaja Aho Maria (SDP)

Lautakunnat

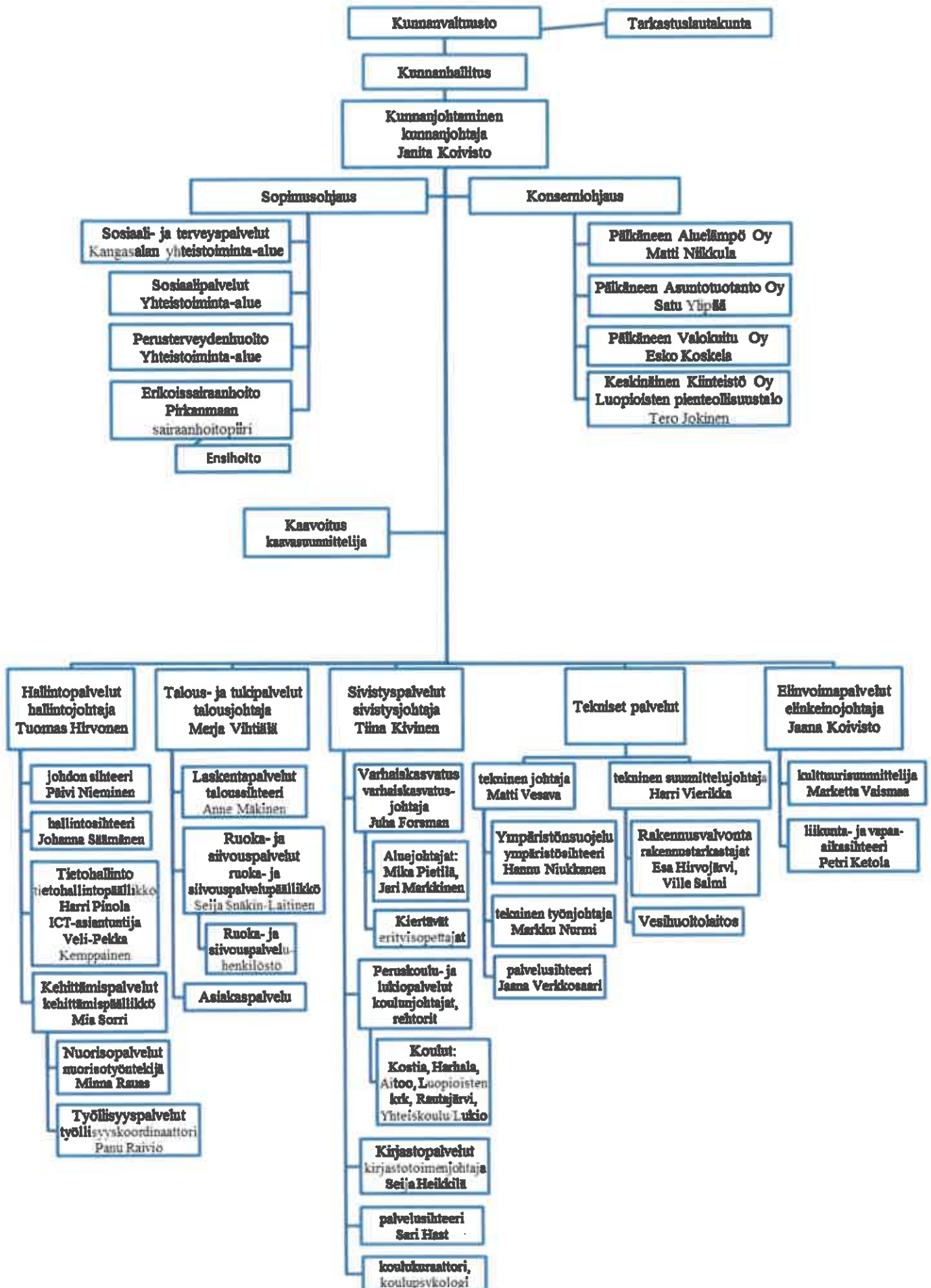
sivistyslautakunta (9 jäsentä)
vapaa-aikalautakunta (9)
tekninen lautakunta (9)
rakenmuslautakunta (9)
ympäristölautakunta (9)
tarkastuslautakunta (7)
keskusvaalilautakunta (5)

sivistyslautakunta (9 jäsentä)
tekninen lautakunta (9)
tarkastuslautakunta (7)
keskusvaalilautakunta (5)
elinvoimalautakunta (9)

rakennus- ja ympäristöjaosto (5 jäsentä) korvaa
aikaisemmat rakennus- ja ympäristölautakunnat

Kunnanhallituksen esittelijä: kunnanjohtaja Janita Koivisto
Pöytäkirjanpitäjä: hallintojohtaja Tuomas Hirvonen

Hallinto-organisaatio 1.6.2017 alkaen

1.2 Valtakunnallinen talouden kehitys

Suomen ulkomaankauppa lähti vuonna 2017 voimakkaaseen kasvuun. Ulkomaan kaupan kasvuun vaikutti maailmankaupan kasvu ja myönteinen talouskehitys useimmissa Suomen tärkeimmistä vientimaista. Viennin kasvu nopeutui selkeästi vuoden 2017 aikana, mikä johtui maailmankaupan edellisiä vuosia nopeammasta kasvusta. Kysyntä Suomen tärkeimmillä vientimarkkinoilla on elpynyt. Kaiken kaikkiaan viennin volyymi kasvoi lähes 8,8 prosenttia. Maailmankaupan kasvu luo edellytyksiä Suomen viennin kasvulle myös vuosina 2018 ja 2019, tosin kasvun ennakoidaan olevan vuotta 2017 matalampaa. (Taloudellinen katsaus, VM, 42a/2017) Kokonaisuutena Suomen BKT:n kasvu vuonna 2017 oli noin 2,7 prosenttia, kun vuonna 2016 kasvu oli 2,1 prosenttia (Tilastokeskus).

Yksityisen kulutuksen kasvu jatkui vakaana. Vuonna 2017 kotitalouksien käytettävissä olevat tulot kasvoivat johtuen parantuneesta työllisyydestä ja verotuksen keventymisestä. Käytettävissä olevat reaalitytulot nousivat yli kahdella prosentilla, sillä inflaatio kiihtyi vain vähän hintojen noususta huolimatta. Luottamus talouden myönteiseen kehitykseen kohentui selvästi ja yksityinen kulutus tulee kasvamaan kotitalouksien luottamuksen varassa myös lähivuosina. Vuonna 2018 kasvua tukee ansiotason nousun lisäksi työllisyyden koheneminen ja kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kasvu on jopa vuotta 2017 ripeämpää. Inflaation kiihtyessä kuitenkin reaalisesti kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kasvu hidastuu, mikä hidastaa yksityisen kulutuksen kasvua. (Taloudellinen katsaus, VM, 42a/2017)

Vuonna 2016 investoinnit vetivät Suomen talouden kasvuun. Vuonna 2017 yksityiset investoinnit kehittivät edelleen vahvasti ja kaikki investointityypit kasvoivat. Suomen talouskasvun vahvistuminen, viennin vilkastuminen ja matala korkotaso ovat tukeneet investointien kasvua. Vuosina 2018-2019 yksityisten investointien kasvun ennakoidaan jatkuvan myönteisen kansainvälisen kehityksen vahvistamana. Vuonna 2017 erityisesti rakennusinvestointeja sekä kone-, laite- ja kuljetusvälineinvestointeja tehtiin runsaasti. Asuntorakentamisen suhdannetilanteessa ei näy vielä rauhoittumista, mutta muissa talonrakennusinvestoinneissa kasvu on ollut tasaisempaa ja kasvuvauhti hidastuu vähitellen. Kotitalouksien asunnonostoaikomukset ovat vahvistuneet, mikä tukee asuntorakentamisen kasvua. (Taloudellinen katsaus, VM, 42a/2017)

Kotimainen talouskasvu ja talouden arvonlisäys perustuu monen toimialan tuotannon lisäykseen. Vahvinta kasvu oli vuonna 2017 teollisuudessa ja rakentamisessa, samoin palvelu- ja alkutuotanto kasvoivat vahvasti. Koko talouden arvonlisäyksen ennakoidaan vauhdittuvan seuraavien vuosien aikana. (Taloudellinen katsaus, VM, 42a/2017)

Julkisessa taloudessa julkisyhteisöjen alijäämä on pienentynyt vuosikymmenen puolivälistä lähtien. Kehitys jatkuu samankaltaisena, mutta alijäämän supistuminen on hidasta talouskasvun käynnistymisestä huolimatta. Suotuisa suhdannetilanne ei poista julkisen talouden rakenteellisia ongelmia, joista merkittävimpänä väestön ikärakenteen muutos ja suurten ikäluokkien jääminen eläkkeelle on alkanut 2010-luvulla kasvattaa erityisesti eläkemenoja. Ensi vuosikymmenellä suurin menojen kasvupaine kohdistuu hoito- ja hoivamenoihin. Julkinen velka suhteessa BKT:hen kääntyi laskuun vuonna 2016. Nimellinen velka kasvaa kuitenkin edelleen ja on 2020-luvulle tultaessa korkealla tasolla, minkä vuoksi julkisen talouden liikkumatila on aiempaa pienempi mahdollisen uuden taantumien tullen. (Taloudellinen katsaus, VM, 42a/2017)

Paikallishallinnon eli kuntien ja kuntayhtymien rahoitusaseman vahvistuminen jatkui vuonna 2017. Kulutusmenoja supistivat kilpailukykysovimuksen toimenpiteet, kuntatyönantajan eläkemaksujen alentuminen sekä hallituksen linjaamat sopeutustoimet. Kunnat ja kuntayhtymät ovat jatkaneet toimintansa tehostamista ja taloutensa sopeuttamista hilliten menojen kasvua. Paikallishallinnon tuloja kasvattaa verotulojen kasvun piristyminen. Paikallishallinnon alijäämä kasvanee hieman

vuosina 2018 ja 2019, sillä kulutus- ja investointimenot kasvavat tuloja enemmän. Kulutusmenoja lisäävät mm. väestön ikääntymisestä johtuva hoito- ja hoivamenojen kasvu, ansiotason nousu kunta-alalla ja varhaiskasvatusmaksujen alentaminen vuoden 2018 alusta. Lisäksi paikallishallinnon investointitarpeet ja korjausvelka pysyvät mittavina. Paikallishallinnon velka jatkaa loivaa kasvuaan vuosina 2018 ja 2019. Kuntien ja kuntayhtymien omat sopeutustoimet ovat viime vuosina painottuneet menojen kasvua hillitseviin toimiin ja kunnallisveron korotukset ovat olleet hyvin maltillisia. (Taloudellinen katsaus, VM, 42a/2017)

1.3 Kunnan toiminnan ja talouden tarkastelu

Luopioisten ja Pälkäneen kunnat lakkautettiin 31.12.2006 ja uusi Pälkäneen kunta aloitti toimintansa 1.1.2007. Vuosi 2017 oli uuden Pälkäneen kunnan 11. toimintavuosi.

1.3.1 Kunnan väestön ja työllisyyden kehitys

Väestö

Pälkäneen kunnan väestökehitys oli vuosina 2007 – 2010 positiivinen ja parhaimmillaan asukasluku kävi vuonna 2009 yli 7 000 asukkaan rajan. Vuodesta 2010 lähtien Pälkäneen kunnan asukasluku on kuitenkin laskenut.

Pirkanmaan väkiluku on kasvanut hyvin voimakkaasti 2000-luvun kuluessa. Väestönkasvun odotetaan jatkuvan, joskin maltillisemmin kuin 2000-luvun alussa. Pirkanmaalla suurin väestönkasvuun vaikuttanut tekijä on ollut maassamuutto. Puolen miljoonan asukkaan rajapyykin Pirkanmaa ylitti vuonna 2013. Vuoden 2016 lopussa Pirkanmaalla oli asukkaita 509 356. Väestönkasvu on keskittynyt etenkin Tampereen seutukunnalle ja keskittymisen odotetaan jatkuvan. Sen sijaan maakunnan reuna-alueet ovat kärsineet negatiivisesta väestönkehityksestä. Väestörakenne muuttuu eritoten ikääntymisen myötä. (Pirkanmaan liitto, Väestönkehitys)

Pälkäneen väkiluku jatkoi laskemistaan edellisestä vuodesta. 31.12.2017 pälkäneläisiä oli Facta-kuntarekisterin Väestö-järjestelmän mukaan 6 551. Tilastokeskuksen 15.2.2018 tietojen mukainen ennakkoväkiluku 31.12.2017 on 6 568 henkilöä eli 17 henkilöä enemmän. Tilastokeskuksen lopulliset väkilukutiedot valmistuvat 31.3.2018. Oheisissa tarkemman tason taulukoissa on käytetty Factan tietoja.

Vuosi	Miehiä	Naisia	Yhteensä	Muutos
2012	3 402	3 436	6 838	- 45
2013	3 399	3 396	6 795	- 43
2014	3 368	3 354	6 722	- 73
2015	3 337	3 339	6 676	- 46
2016	3 315	3 312	6 627	-49
2017	3 288	3 280	6 568	-59

Taulukko: Pälkäneen kunnan väestökehitys 2012 – 2017, Tilastokeskus

Pälkäne 2017	
Syntyneet	42
Kuolleet	67
Tulomuutto	262
Lähtömuutto	259
Kunnan sisäinen muutto	389
Väkihuku	6 551

Taulukko: Pälkäneen kunnan väestökehitys 2017, Facta-kuntarekisteri

Ikäluokka	31.12.2017
0 – 6 v.	323
7 – 16 v.	777
17 – 64 v.	3 535
65 – 74 v.	1025
75 - 100+	827

Taulukko: Pälkäneen kunnan väestön ikärakenne 2017, Facta-kuntarekisteri

ALUE	31.12.2017
Sappee	4
Puutikkala	71
Kuohijoki	44
Lammi	17
Salmentaka	231
Rafku	41
Kalvanto	17
Pälkäne	3 429
Iltasmäki	384
Laitikkala	203
Aitoo	562
Luopioinen	776
Rautajärvi	353
Kyynärö	175
Valkeakoski	54
Muu	190
PÄLKÄNE	6 551

Taulukko: Pälkäneen kunnan väestön rakenne alueittain 2017, Facta-kuntarekisteri

Pälkäne ei ole päässyt väestökehityksessä Tampereen seutukunnan imuun.

Työttömyys

Työttömien työnhakijoiden lukumäärä oli Pirkanmaalla vuoden 2017 joulukuussa merkittävästi matalampi kuin vuoden 2016 joulukuussa. Työttömiä työnhakijoita Pirkanmaalla oli vuoden 2017 joulukuussa 28 553 henkilöä, laskua oli vuositasolla 9 524 henkilöä eli kaksikymmentäviisi prosenttia. Pirkanmaan työttömyysaste oli 11,7 prosenttia. Vastaavasti koko maassa työttömyysaste oli keskimäärin 11,2 prosenttia. Avoimien työpaikkojen korkea määrä mahdollisti positiivisen suunnan Pirkanmaan työttömyyden kehityksessä.

Työttömät työnhakijat					Avoimet työpaikat				
Työvoima	Työttömien työnhakijoiden osuus % työvoimasta	Joulukuu 2017	Joulukuu 2016	Muutos Joulukuu 2017 Joulukuu 2016	Miehet	Naiset	Joulukuu 2017	Joulukuu 2016	Muutos Joulukuu 2017 Joulukuu 2016
244 506	11,7	28 553	38 077	-9 524	15 577	12 976	4 378	2 914	1 464

Taulukko: Työttömät työnhakijat ja avoimet työpaikat TE-toimistossa Pirkanmaalla

Kaikissa Pirkanmaan kunnissa työttömien työnhakijoiden määrä laski, osassa jopa merkittävän paljon eli yli kolmekymmentä prosenttia, kun verrataan vuoden 2017 lukumäärää vuoden 2016 vastaavaan ajankohtaan. Muutamassa kunnassa kuten Punkalaitumella ja Vesilahdella muutos ylitti 40 prosenttia.

Pälkäneellä työttömyys laski merkittävästi muutoksen ollessa 35 prosenttia. Työttömyysaste kuntatasolla laski 13,6 prosentista 9,1 prosenttiin. Joulukuussa 2017 työttömänä oli 267 pälkäneläistä, joista alle 25-vuotiaita oli 14 henkilöä, kun joulukuussa 2016 vastaava luku oli 42. (Pirkanmaan Työllisyyskatsaus joulukuu 2017)

Työttömät työnhakijat					Avoimet työpaikat				
Työvoima	Työttömien työnhakijoiden osuus % työvoimasta	Joulukuu 2017	Joulukuu 2016	Muutos Joulukuu 2017 Joulukuu 2016	Miehet	Naiset	Joulukuu 2017	Joulukuu 2016	Muutos Joulukuu 2017 Joulukuu 2016
2 946	9,1	267	408	-141	133	134	17	15	2

Taulukko: Työttömät työnhakijat ja avoimet työpaikat TE-toimistossa Pälkäneellä joulukuun 2017 lopussa.

1.3.2 Kunnan talous vuonna 2017

Käyttötalous

Vuoden 2017 talousarvio vahvistettiin joulukuussa 2016 ja siinä ennakoitiin vuodelle 2017 yhteensä 316 000 euron alijäämää.

Käyttötalouteen myönnettiin vuoden 2017 aikana useita lisämäärärahoja. Hallintokoordinaattorin määräaikaiseen työsuhteeseen ja rakennustarkastuksen sijaisuusjärjestelyihin myönnettiin yhteensä 51 000 euron, talouspalveluihin yhteensä 39 000 euron ja Luopioisten kuntoradan peruskorjaukseen 7 000 euron lisämääräraha. Suurimpana lisäyksenä hyväksyttiin erikoissairaanhoidon kustannuksiin 900 000 euron suuruinen lisämääräraha. Lisäksi talouspalveluihin myönnettiin talousarviomuutoksena 7 100 euron ulkoisten tuottojen vähennys. Yhteensä lisämäärärahoja myönnettiin 997 000 euroa ja tuottojen alenemaa hyväksyttiin 7 100 euron verran.

Käyttötalouteen haettujen lisämäärärahojen suuruudesta huolimatta kunnan käyttötalous toteutui 64 000 positiivisena. Talouden toteutumiseen ennakoitua parempana vaikuttaa Pirkanmaan sairaanhoitopiiriltä saatu 290 000 euron suuruinen ylijäämän palautus, joka parantaa kunnan tulosta. Palautus perustuu sairaanhoitopiirin valtuuston päätökseen, jonka mukaan jäsenkunnille palautettiin edellisten vuosien taseeseen kertynyttä ylimäärää peruspääomaosuuksien mukaisessa suhteessa. Vuoden 2017 tulokseen parantavasti vaikutti myös verotulojen toteutuminen budjetoitua 641 000 euroa paremmalla tasolla. Tästä kunnan tulovero muodosti 495 000 euroa ja loppu 146 000 euroa perustuu osuuteen yhteisöveron tuotosta. Valtionosuudet toteutuivat 38 000 euroa paremmin kuin talousarviossa.

Tilinpäätökseen kirjattiin 150 000 euron suuruinen pakollinen varaus koskien Aitoon puhdistamon purkukustannuksia. Aitoon jätevedenpuhdistamon ympäristölupaa koskevassa Aluehallintoviraston päätöksessä 185/2014/1 todetaan, että kun puhdistamon toiminta lopetetaan, tarpeettomat rakenteet on purettava ja toimitettava joko asianmukaiselle jätteenkäsittelylaitokselle tai mahdollisuuksien mukaan uusiokäyttöön. Puhdistamon purkutyö kilpailutettiin vuonna 2017, mutta siihen ei saatu tarjouksia. Purku tullaan toteuttamaan vuonna 2018.

Käyttötalouteen kirjattiin kunnanhallituksen päätöksellä pitkävaikutteisten menojen ja sijoitusten arvonalentumisina yhteensä 62 890 euroa. Lisäksi keskeneräisten pysyvien vastaavien osalta kirjattiin kuluksi yksi hanke, jonka toteutumisesta ei ole varmuutta. Sen suuruus oli 1 918 euroa. Arvonalentumiset vaikuttavat kunnan tulokseen heikentävästi. Arvonalentumisten kirjausperusteena oli sijoitusten osalta se, että ei saatu varmuutta siihen, että sijoitusten kohteena olevat organisaatiot ovat vielä olemassa. Pitkävaikutteisten menojen osalta se, että niissä oli kunnassa käytössä olevaa poistosuunnitelmaa merkittävästi pidemmät poistoajat, eikä varmuutta niiden palveluntuottokyvystä kunnalle.

Positiivisen tuloksen saavuttamiseen vaikuttaa kirjanpidollisen poistoeron purkaminen 208 800 euroa korkeammalla tasolla kuin aiempina vuosina. Kirjanpidolliset poistoerot perustuvat aiemmin tehtyihin investointivarauksiin, joilla katetaan pysyvien vastaavien hyödykkeiden hankintamenoa. Kunnan aiemman käytännön mukaan poistoeroa on purettu vähemmän kuin hyödykekohtainen suunnitelman mukainen poisto on, mutta vuoden 2017 kirjanpidossa poistoeroa on purettu täysimääräisesti koko suunnitelman mukaisen poiston verran.

Investoinnit

Kunnan talousarvion investointimenojen kokonaismäärä oli talousarviossa 6 740 800 euroa ja tulojen määrä 497 500 euroa. Merkittävimpiä vuoden 2017 investointisuunnitelman hankkeita olivat maa- ja vesialueiden hankintaan varatut 1,1 miljoonaa euroa ja Onkkaalan liikuntakeskukseen varattu 3 miljoonaa euroa. Maa-alueita hankittiin Roholan alueelta. Liikuntakeskuksen rakentamisen kokonaisinvestointi vuosina 2016-2018 on suunnittelukustannuksineen yhteensä 6,3 miljoonaa euroa ja siitä 900 000 euroa katetaan Opetus- ja kulttuuriministeriöltä saadulla avustuksella. Liikuntakeskuksen rakentaminen on uuden Pälkäneen historian tähän asti merkittävin investointi. Vuoden 2017 loppuun mennessä hankkeen taloudellinen toteuma oli 2,5 miljoonaa euroa ja hanke oli edennyt suunnitellussa aikataulussa.

Investointeihin myönnettiin yhteensä 1 685 000 euron lisämäärärahat. Keskinäinen Kiinteistö Oy Luopioisten pienteollisuustalosta ostettiin 80 000 eurolla lisää osakkeita aiemmin omistettujen lisäksi. Osakehankinnan seurauksena yhtiöstä tuli kunnan tytäryhtiö kunnan 78 prosentin omistusosuudella. Kunnanvaltuusto hyväksyi vuoden 2017 aikana 45 000 euron lisämäärärahan lähiliikuntapuiston rakentamiseen. Lisämääräraha käytettiin Valtiokonttorilta saadusta perintövarasta, joka on suunnattu lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen. Vuoden 2017 suurin investointimääräraha oli 1 500 000 euron lisämääräraha Roholan kunnallistekniikan rakentamiseen. Työt eivät kuitenkaan alkaneet vielä vuoden 2017 puolella, vaan tilinpäätöshetkeen mennessä oli tehty suunnitelmia ja Roholan kunnallistekniikan toteuma oli 38 500 euroa. Vuoden 2017 lopussa hyväksyttiin vielä Pälkäneen torin rakentamisen lisämääräraha suuruudeltaan 60 000 euroa.

Kunnanhallituksen alaisissa investoinneissa atk-hankinnat eivät toteutuneet budjetoidulla tasolla, koska vuoden 2017 aikana tarkennettiin investoinniksi kirjaamisen kriteerejä ja koska määrärahaa ei ollut erikseen korvamerkitty tiettyihin kohteisiin. Ruoka- ja siivouspalvelujen hankinnat eivät toteutuneet budjetoidulla tasolla, koska tarpeet, joihin oli varauduttu, eivät realisoituneet vuoden aikana. Sivistyslautakunnan investointien 49 prosentin toteumaan vaikutti se, että investointimäärärahaa ei ollut erikseen korvamerkitty tiettyihin kohteisiin.

Teknisen lautakunnan alaisissa investoinneissa suurimpia yksittäisiä toteuttamatta jääneitä hankkeita oli Viirikukon päiväkodin pihan kunnostus. Saatujen tarjousten perusteella hanke osoittautui budjetoitua kalliimmaksi, eikä sitä toteutettu. Koemetsän rakennusten purkuun oli varattu 40 000 euroa, eikä hanketta toteutettu. Vesilaitoksen investointeihin budjetoitu Aitoon puhdistamon purku ei myöskään toteutunut, koska työhön ei saatu tarjouksia. Tuloslaskelmaan kirjattiin kuluksi purkutöihin liittyvä pakollinen varaus.

Rahoitus

Rahoitusosaan myönnettiin 50 000 euron määräraha Leader-hankkeiden väliaikaiseen rahoitukseen.

Talousarvion mukainen 4 000 000 euron suuruinen talousarviolaina nostettiin syyskuussa 2017. Kunnan lainojen määrä tilinpäätöksessä 2016 oli euroa 4,5 miljoonaa euroa ja asukasta kohti laskettu velkamäärä oli 675 euroa/asukas. Syksyllä 2017 nostettu laina lisäsi kunnan velan määrää siten, että velka per asukas oli 1 197 euroa. Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuoden 2016 keskimääräinen lainakanta/asukas vuoden lopussa oli 2 933 euroa/asukas.

Poikkeamat talousarviosta

Sisäiset vuokrat:

Pälkäneen kunnan talousarviossa valtuustoon nähden sitova taso on tuottojen ja kulujen erotus eli netto. Tuottojen ja kulujen erotuksesta käytetty nimitys on toimintakate. Teknisten palveluiden käyttötalouden toimintakatteeksi oli määritetty organisaatiomuutoksen vaikutuksilla huomioidussa vuoden 2017 talousarviossa 58 861 euroa. Vuoden 2017 tilinpäätöksen toteuma teknisten palveluiden osalta on kuitenkin -130 152 euroa, joka on 189 013 alempi kuin talousarvion mukainen toimintakate.

Keskeinen syy teknisten palveluiden talousarviota heikompaan toteumaan on sisäisten vuokrien budjetoinnin epätarkkuudessa. Sisäiset vuokrat ovat vuokria, jotka tekniset palvelut laskuttaa kiinteistöjen sisäisiltä käyttäjiltä kuten sivistys- ja hallintopalveluilta. Teknisten palveluiden vuoden 2017 sisäisten vuokrien määrä talousarviossa oli 1 187 996 euroa ja niiden toteuma oli 1 083 125 eli 104 871 euroa vähemmän kuin budjetoitu määrä. Pääomavuokrien budjetoitu määrä oli 763 368 euroa ja toteuma oli 689 755 euroa eli 73 613 euroa alempi. Sisäisten vuokrien tuoton toteuman yhteismäärä budjettiin verrattuna on 178 484 euroa, mikä selittää 94,4 prosenttia teknisten palveluiden poikkeamasta.

Teknisten palveluiden saaman sisäisen vuokratuoton vastapuoli on sisäinen vuokratuotto, joita puuttuu vastaava kokonaismäärä tilojen käyttäjiltä. Sisäinen vuokratuotto on sivistyspalveluilla, talous- ja tukipalveluilla ja elinvoimapalveluilla alempi kuin budjetoitu kulu. Merkittävin vaikutus on kuitenkin organisaatiomuutoksen yhteydessä teknisiin palveluihin vapaa-aikapalveluista siirretyillä liikuntapaikat ja ulkoilualueet kustannuspaikalla, jonne oli myös budjetoitu sisäistä vuokratuottoa. Kustannuspaikan siirrettyä teknisiin palveluihin ei sisäistä vuokratuottoa kerry budjetoitua määrää. Liikuntapaikkojen ja ulkoilualueiden osuus puuttuvista sisäisistä vuokratuottoista on 51 753 euroa.

Sisäisten vuokrien budjetointi- ja laskutusprosessin heikkoudet ovat tiedossa ja niihin on jo osin reagoitu vuoden 2018 talousarviota laadittaessa. Vuoden 2018 aikana tarkistetaan kiinteistöille kuuluvien kulujen kohdistamisperiaatteita, vuokratuottojen laskuttamista oikean käytön mukaan ja pääomavuokrien määriä. Teknisissä palveluissa otetaan käyttöön Haahtela-kiinteistötietojärjestelmä, johon pyritään siirtämään sisäisten vuokrien perusteiden laskenta ja tilojen käytön seuranta.

Ruoka- ja siivouspalvelut:

Talous- ja tukipalveluissa toimintakate ylittyi 62 853 eurolla (13,29 prosentilla). Ylitys johtui ruoka- ja siivouspalveluiden tuottojen ylibudjetoinnista ja toisaalta Harjutuulen asiakasmäärien vähenemisestä vuoden 2017 jälkimmäisellä puoliskolla. Tuotot jäivät toimialalla kokonaisuudessaan 12,31 prosenttia budjetoidusta ja vaikka myös toimintamenot jäivät 7,92 prosenttia, se ei riittänyt kattamaan ylibudjetoinnin ja asiakasmäärien vähenemisen osuutta.

Sosiaali- ja terveysterveystoimet:

Sosiaali- ja terveysterveystoimien toimintakate ylittyi 72 648 eurolla (0,30 prosentilla). Valtaosa ylityksestä eli 38 582 euroa johtuu henkilöstökulujen kirjausperiaatteiden muutoksesta budjetoituun nähden. Sosiaali- ja terveysterveystoimien kohdistettavat henkilöstökulut ovat eläkemenoperusteisia maksuja ja varhaiseläkemenoperusteisia maksuja ja ne perustuvat sosiaali- ja terveysterveystoimilla aiemmin olleen henkilöstön eläkemenoperusteiseen maksuun sekä varhaiseläkemenojen osalta kunnalle tulevan kulun jakamiseen toimialojen kesken.

1.3.3 Olennaiset muutokset kunnan toiminnassa ja taloudessa

Pälkäneen kunta siirtyi vuoden 2017 alusta Kunta Pro Oy:n asiakkaaksi. Palkkahallintoon liittyvät palvelut oli hankittu Kangasalan kunnalta vuosina 2012 – 2016 ja vuoden 2017 alusta palkkahallinto siirtyi KuntaPro Oy:n hoidettavaksi. Palkkahallinnon lisäksi Pälkäneen kunnan taloushallinnon palvelut siirtyivät KuntaProlle ja siinä yhteydessä kunnan kirjanpitäjä siirtyi KuntaPro:n työntekijäksi. Talousinformaation käyttäjien saaman tiedon hyödynnettävyys parani ja ajantasaistui, kun KuntaPro:n ohjelmat otettiin käyttöön.

Pälkäneen kunnanvaltuusto hyväksyi 15.5.2017 kunnan hallintosäännön, johon liittyi organisaatiomuutos. Keskeiset muutokset on esitetty oheisessa kaaviossa:

Yleishallinto

- Talouspalvelut: Kirjanpito
- Kehittämispalvelut: Asiakaspalvelu
- Tietohallinto
- Työllisyyspalvelut
- Yrityspalvelut

Yleishallinnon nimi muuttui hallintopalveluiksi.

Talouspalvelut ja yrityspalvelut eriyettiin omiksi toimialoiksi; talous- ja tukipalvelut ja elinvoimapalvelut. Asiakaspalvelu siirtyi talous- ja tukipalveluiden alle.

Hallintopalvelut

- Tietohallinto
- Kehittämispalvelut:
- Nuorisopalvelut
- Työllisyyspalvelut

Sivistystoimi

- Varhaiskasvatus
- Peruskoulu- ja lukiopalvelut
- Kirjastopalvelut
- Vapaa-aikapalvelut; nuorisotyöntekijä
- Kulttuuripalvelut

Sivistystoimen nimi muuttui sivistyspalveluiksi.

Vapaa-aika- ja kulttuuripalvelut siirtyi uuden elinvoimapalvelutoimialan alle, nuorisopalvelut siirtyi hallintopalveluiden alle.

Sivistyspalvelut

- Varhaiskasvatus
- Peruskoulu- ja lukiopalvelut
- Kirjastopalvelut

Tekninen toimi

- Ruoka- ja siivouksikkö
- Kiinteistöpalvelut
- Vesihuoltolaitos
- Rakennusvalvonta
- Ympäristönsuojelu

Teknisen toimen nimi muuttui teknisiksi palveluiksi.

Ruoka- ja siivouksikkö siirtyi uuden talous- ja tukipalvelutoimialan alle. Teknisten palveluiden toiminta jakautui teknisen johtajan ja teknisen suunnittelujohtajan alaisuuteen

Tekniset palvelut

- Rakennusvalvonta
- Yhdyskuntatekniikka
- Kiinteistöpalvelut
- Ympäristönsuojelu
- Vesihuoltolaitos
- Vapaa-aikapalvelut

Kunnanvaltuusto hyväksyi 9.11.2017 kunnan taloushierarkian ja talousraportoinnin muuttamisen 1.6.2017 voimaan tullutta organisaatiota vastaavaksi. Käyttötalouden toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen on esitetty tilinpäätöskirjassa 1.6.2017 voimaan tulleen organisaation mukaisena. Samoin investointien toteuma on esitetty voimaan tulleen organisaation mukaisena.

1.3.4 Kunnan henkilöstö

Organisaatiouudistus tuli voimaan 1.6.2017. Muutokset koskivat erityisesti yleishallintoa, teknistä osastoa sekä joiltakin osin sivistysosaston henkilöstöä. Tavoitteena oli kohdentaa henkilöstöresursseja oikeisiin paikkoihin ja muuttaa organisaatorakennetta vastaamaan paremmin tuleviin toimintaympäristön haasteisiin. Organisaatorakenne muuttui kesken vuoden, joten 31.12.2017 raportointipäivän mukaiset tiedot ovat uuden organisaatorakenteen mukaisia.

Vuodenvaihteessa 31.12.2017 voimassa olevia palvelussuhteita oli 266. Palvelussuhteiden kokonaisluvusta on vähennetty pitkät palkattomat poissaolot (vuorotteluvapaa, opintovapaa, kokonaan palkattomaksi mennyt pitkä sairausloma, kuntoutus, äitiysvapaa, vanhempainvapaa ja hoitovapaa sekä toisen tehtävän hoito samassa julkisyhteisössä). Luku sisältää kaikki kyseisenä ajankohtana virka- ja työsuhteessa kuntaan olevat mukaan lukien työllistetyt ja oppisopimussuhteiset. Voimassa olevien palvelussuhteiden määrä on laskenut 19 henkilöllä 31.12.2016 tilanteesta.

Vakituisia työntekijöitä oli 203, joista naisia oli 162 ja miehiä 41. Määräaikaisia oli vuoden lopussa 63. Henkilöstön keski-ikä oli 45,2 vuotta. Vanhuuseläkkeelle siirtyneiden keski-ikä oli 61,7 vuotta.

	2017	2016
Henkilöstön määrä,	266	285
- vakituiset	203	209
- määräaikaiset	63	76
Keski-ikä	45,2	47,5
Sairauspoissaoloprosentti	4,35	5,01
Henkilöstökulut	10 953 021	11 486 587

Taulukko: Informatiiviset tunnusluvut

Henkilöstökulut vuonna 2017 olivat 10 953 021 euroa, joista palkat ja palkkiot olivat 8 455 410 euroa ja henkilösivukulut 2 497 611 euroa. Henkilöstökulut laskivat edelliseen vuoteen verrattuna 533 566 euroa. Valtakunnan tasolla kuntatyönantajien sosiaalivakuutusmaksut suhteessa maksun perustana olevaan palkkasummaan laskivat keskimäärin lähes kolmella prosenttiyksiköllä ja tämä vaikuttaa positiivisesti myös Pälkäneen henkilösivukulujen määrään. Palkkojen määrään vaikutti laskevasti myös ns. kilpailukykysovimuksen mukainen lomarahojen leikkaus.

Kunta laatii henkilöstöraportin, jossa esitetään yksityiskohtaisemmat tiedot henkilöstöön liittyvistä tunnusluvuista.

1.3.5 Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä ja arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä kunnan muista toiminnan kehittämiseen vaikuttavista seikoista

Suomen kuntien tulevaan kehitykseen vaikuttavat olennaisesti muutokset toimintaympäristössä. Toimintaympäristöön vaikuttavat mm. mahdolliset kuntiin kohdistuvat säästötoimenpiteet valtion taholta ja lainsäädännölliset muutokset. Merkittävä kuntiin vaikuttava tekijä on valmisteilla oleva maakuntauudistus sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutoksineen. Uudistuksen on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2020. Uudistuksen yhteydessä perustetaan uudet maakunnat, uudistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon rakenne, palvelut ja rahoitus sekä siirretään maakunnille uusia tehtäviä. Suuri muutos on myös jako kolmeen hallinnon tasoon. Jatkossa Suomen julkinen hallinto järjestetään kolmella tasolla, jotka ovat valtio, maakunta ja kunta.

Kangasala on järjestänyt Pälkäneen sosiaali- ja terveystalot vuoden 2014 alusta lähtien. Sosiaali- ja terveystaloiden siirtyminen maakunnan vastuulle ei tämän vuoksi ole arvion mukaan kunnalle yhtä iso toiminnallinen muutos kuin jos palvelut olisi järjestetty oman kunnan toimintana koko ajan. Siirtymisen taloudelliset vaikutukset ovat kuitenkin vielä osin epävarmoja.

Kunnan haasteena on, että talous ei ole tasapainossa. Kunta on toteuttanut talouden tasapainotusohjelmia vuosina 2010-2013 ja 2014-2016. Lisäksi vuoden 2017 talousarviokirjassa on esitetty vuosille 2017-2019 tasapainotustoimenpiteitä. Vuoden 2017 aikana on toteutettu yleishallinnossa kirjanpidon ulkoistaminen ja järjestelmien nykyaikaistaminen. Sivistyspalveluiden osalta on toteutettu tuntikehyksen muutokset ja koulunkäynninohjaajaresurssin tiukentaminen. Vesihuoltolaitoksen puhtaan veden ja jäteveden hinnankorotukset on toteutettu. Syksyllä 2017 on kuitenkin todettu, että suunnitellut tasapainotustoimenpiteet eivät riitä vakauttamaan kunnan taloutta. Pälkäneen kunnanhallitus teki syksyllä 2017 päätöksen uuden talouden tasapainotusryhmän perustamisesta. Tasapainotusryhmän tavoitteena on saada talous tasapainoon vuoteen 2020 mennessä. Ryhmän aikataulun mukaan tasapainotussuunnitelma on tarkoitus saada kunnanvaltuuston käsiteltäväksi kesäkuussa 2018. Tarve talouden tasapainotukseen perustuu vuodelle 2018 talousarviossa arvioituun ja suunnitelmavuosille ennakoituun alijäämään.

Talousarviossa ja lisätalousarvioissa ennakoidusta negatiivisesta tuloksesta huolimatta vuoden 2017 tulos toteutui positiivisena poikkeuksellisen ylijäämän palautuksen ja kirjanpidollisten poistoerojen kirjausten takia. Kunnan vuosikate ei kuitenkaan riittänyt kattamaan kirjanpidon poistoja ja talousarvio- ja taloussuunnitelmavuosilla tilanne huononee edelleen. Kunnan aleneva väestömäärä johtaa siihen, että palveluiden maksajien lukumäärä vähenee. Kunnan laaja pinta-ala ja toisaalta vähenevä asukaslukumäärä aiheuttavat haasteen palveluverkolle.

Kunnan investointien kuten Onkkaalan liikuntakeskuksen ja Roholan asuinalueen toivotaan tuovan rakentamiskustannusten ja poistojen lisäksi myös elinvoimaa ja uusia asukkaita houkuttelevaa vetovoimaa alueelle.

1.3.6 Ympäristöasiat

Vuoden 2017 aikana tehtiin ympäristölupavollisten laitosten suunnitelmallista valvontaa ohjelman mukaisesti, mutta kaikkia tarkastuksia ei ehditty suorittamaan. Maa-ainesten oton valvonta tehtiin suurimmille ottoalueille. Pinta- ja pohjavesien seuranta tehtiin yhdessä vesihuoltolaitoksen kanssa. Pinta- ja ojavesiä seurattiin noin kymmenestä kohteesta. Vuotta rasittivat pohjavesiä koskevat hankkeet ja haastavat riita-asiat.

Järvissä tehtiin joitakin sinilevähavaintoja, mutta ei niin merkittäviä kuin 2016. Järviä sekä virkistyskäyttäjiä haittasi enemmän vesistöjen pintojen lasku. Syksyllä vedet lähtivät nousemaan ja joulukuun alussa Kukkiän vedenkorkeus oli tasolla, jolla se on SYKE:n mukaan kerran seitsemässä vuodessa. Vuoden 2017 aikana eri vesistöjä koskevia yhteydenottoja oli selvästi enemmän kuin aiempina vuosina. Virallisten uimarantojen vesiä tarkkailtiin normaalisti vuositarkkailun mukaan (KVVY ry).

1.3.7 Muut ei-taloudelliset asiat

Kunta huomioi toiminnassaan korruption ja lahjonnan torjunnan sekä ihmisoikeusasiat.

1.4 Kunnanhallituksen selonteko kunnan sisäisen valvonnan järjestämisestä

Sisäisen valvonnan on tarkoitus varmistaa, että kunnan toiminta on taloudellista ja tuloksellista, päätösten perusteena oleva tieto on riittävää ja luotettavaa ja että lain säännöksiä, viranomaisohjeita ja toimielinten päätöksiä noudatetaan ja että omaisuus ja voimavarat turvataan. Sisäinen valvonta on osa päivittäistä johtamista, ohjaamista ja työn toteuttamista.

Kunnan hallintosäännön 92 §:n mukaan kunnanhallitus vastaa kokonaisvaltaisen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja yhteensovittamisesta. Hallintosäännön 94 §:n mukaan kunnanjohtaja sekä toimialojen johtavat viranhaltijat vastaavat sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimeenpanosta ja tuloksellisuudesta toimialallaan, ohjeistavat alaisiaan toimintayksiköitä sekä raportoivat kunnanhallituksen antamien ohjeiden mukaisesti.

Kunnanhallitus on hyväksynyt sisäisen valvonnan ohjeet 22.11.2010 osana kokonaisuutta, joka sisältää sisäisen valvonnan, hanketoiminnan sekä laskutus- ja perintäohjeen. Kunnanvaltuusto on hyväksynyt 18.12.2014 sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet ja vuonna 2015 toteutettiin koko kunnan riskienarviointimenettely, jossa määritettiin merkityksellisimmät riskikohteet ja asetettiin tavoitteet riskien vähentämiseksi.

Sisäisen valvonnan selonteon tueksi on toteutettu toimialajohtajille (hallintojohtaja, talousjohtaja, sivistysjohtaja, elinkeinojohtaja, tekninen johtaja, tekninen suunnittelujohtaja) kirjallinen arviointi, jossa otetaan kantaa sisäisen valvonnan ja siihen sisältyvän riskienhallinnan järjestämiseen sekä siihen, onko kuluneella tilikaudella havaittu puutteita sisäisessä valvonnassa. Lisäksi otetaan kantaa tiedonkulkuun ja siihen, mitä kehittämistarpeita on havaittu sisäisessä valvonnassa ja miten tarpeisiin aiotaan reagoida.

Toimialajohtajien laatimien lomakkeiden perusteella nousi esiin seuraavia havaintoja:

- 1.6.2017 voimaan tullut organisaatiomuutos vaikutti organisaatioon laajalti mm. uusien toimialojen kautta. Vuotta 2017 leimasi vahvasti organisaatiomuutos ja uuden rakenteen ja uusien tehtävien opettelu.
- Uudistettu hallintosääntö tuli voimaan 1.6.2017. Hallintosääntöä päivitettiin joulukuussa 2017, mutta siinä on edelleen päivitystarpeita. Hallintosäännön päivitys on aikataulutettu toteutettavaksi syksyyn 2018 mennessä.
- Vuoden aikana vaihtui kaksi johtavaa viranhaltijaa, talousjohtaja ja sivistysjohtaja. Tällä oli vaikutusta organisaatioon ja toimintakulttuuriin. Hallinnon kehittämistyötä on viety eteenpäin henkilövaihdoksista huolimatta.
- Kunnan strategian päivittäminen on aloitettu vuonna 2017 ja prosessi jatkuu keväällä 2018. Strategian päivittämiselle on todettu olevan akuutti tarve. Toiveena on saada työkalu, joka määrittää tavoitetilan ja toimenpiteet tavoitteeseen pääsyyn.

- Osa toimialoista (mm. sivistyspalvelut) on toiminut jo ennen organisaatiouudistusta. Pidempään toimineilla toimialoilla on vakiintuneemmat käytännöt ja prosessit, uudemmilla ne ovat vasta muotoutumassa.
- Hallinto-organisaatio on kapea ja henkilöstön poissaolot ja vaihtuvuus kuormittavat henkilöstöä sekä näkyvät joiltain osin ulospäin esimerkiksi palvelujen vasteajoissa.
- Yhtenäisiä ohjeistuksia ja linjauksia tulee edelleen kehittää ja kirjallisia ohjeistuksia laatia läpi organisaation.
- Prosessikuvauksia on syytä tuottaa varsinkin kunnan kriittisimmistä toiminnoista. Samoin palveluiden johtamisjärjestelmän kartoitus on aiheellista tehdä.
- Sopimusten hallintaan ja omaisuudenhallinnan rekistereihin on syytä panostaa jatkossa aiempaa enemmän.
- Henkilöstösuunnittelu pitää saada paremmin kytkettyä talouden ja toiminnan suunnitteluun. Henkilöstön tehtävien vaativuuden arviointiprosessi (TVA) alkoi KVTESSin osalta vuonna 2017 ja työ viedään loppuun 2018. Tämä selkeyttää osaltaan tehtäviä.
- Puheeksi ottamisen kulttuuria on luotava, asiaa edistetään vuoden 2018 aikana järjestämällä esimieskoulutusta.
- EU:n tietosuoja-asetuksen uudistukseen alettiin varautua ja prosessi viedään loppuun ennen siirtymäkauden päättymistä toukokuussa 2018.
- Kunnan kiinteistöomaisuuden hallintaan tulee luoda suunnitelma.
- Turvallisuusriskin aiheuttaa, että kiinteistöihin, teknisen työn tiloihin, liikuntasalien kalusteisiin ja koulujen pihoihin liittyvät säännölliset kuntotarkastukset ja huoltotoimet puuttuvat tai eivät ole riittävät.
- Teknisten palveluiden tietojärjestelmissä on todettu kehittämistarpeita ja kehittäminen on aloitettu vuonna 2017, työ jatkuu vuonna 2018. Henkilöstö on havainnut tietyissä palveluissa kehittämistarpeita ja ideat kannattaa hyödyntää mahdollisuuksien mukaan.
- Kunnan sisäisen tiedottamisen on koettu tarvitsevan panostusta ja tämän seurauksena intranetin käyttöä on tehostettu, työ jatkuu vuonna 2018. Ulkoisen viestinnän osalta kunnan internet-sivut valmistuivat ja tehostavat osaltaan ulkoista tiedottamista.
- Riskien tunnistamiseen ja torjuntaan on tarvetta edelleen panostaa ja niiden läpikäyminen ja torjuminen on tärkeää.

Vastausten perusteella voidaan todeta, että kehityskohteita on tunnistettu ja toimenpiteitä on aloitettu tarpeisiin vastaamiseksi tai niitä on suunnitteilla.

1.5 Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus

Tilikauden tuloksen muodostuminen kuvataan tuloslaskelmassa ja toiminnan rahoitus rahoituslaskelmassa. Molempien laskelmien ja niistä laskettavien tunnuslukujen tehtävänä on osoittaa, miten kunnan rahoitus on riittänyt tilikaudella.

Tunnuslukujen laskentaperusteet on esitetty kirjanpitolauslaskunnan kuntajaoston yleisohjeessa kunnan ja kuntayhtymän tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisesta (2017).

1.5.1 Tuloslaskelma 2017 ja sen tunnusluvut

Tilikaudelle jaksotettujen tulojen riittävyys jaksotettaviin menoihin osoitetaan tuloslaskelman välitulosten eli toimintakatteen, vuosikatteen ja tilikauden tuloksen avulla. Arvioinnissa käytetään lisäksi tuloslaskelman eristä ja välituloksista laskettuja tunnuslukuja.

Tuloslaskelma (ulkoiset, 1000 teur) ja tunnusluvut

	2017 1000 €	2016 1000 €
Toimintatuotot	4 966	5 095
Toimintakulut	-43 056	-42 959
Toimintakate	-38 090	-37 864
Verotulot	23 080	22 994
Valtionosuudet	16 501	17 066
Rahoitustuotot ja -kulut		0
Korkotuotot	3	4
Muut rahoitustulot	398	89
Korkokulut	-50	-40
Muut rahoituskulut	-6	-3
Vuosikate	1 837	2 246
Polstot ja arvonalentumiset	-2 368	-2 341
Tilikauden tulos	-531	-95
Tilinpäätössiirrot	596	387
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	64	292

Toimintakate on toimintatuottojen ja -kulujen erotus, joka osoittaa verorahoituksen osuuden toiminnan kuluista. Toimintakate heikkeni vuosien 2016 ja 2017 välillä 226 000 euroa, joka on 0,6 prosenttia. Toimintakateen heikkenemiseen vaikutti suurimpana tekijänä maksutuottojen vähentyminen varhaiskasvatuksen valtakunnallisten maksumuutosten ja hoitoaikaperusteisen laskutuksen käyttöönoton vuoksi. Toimintakulujen määrä nousi 97 000 euroa, joka on 0,2 prosenttia. Toimintakulujen määrä kasvoi eniten palvelujen ostoissa, suurinta nousu edeltävään vuoteen nähden oli sosiaali- ja terveystaloudissa.

Verotulot kasvoivat maltillisesti 86 000 euroa ja valtionosuudet vähenivät 565 000 eurolla eli 3,3 prosentilla. Nettomuutos oli yhteensä 479 000 euroa vähennystä. Muita rahoitustuottoja kasvatti poikkeuksellinen Pirkanmaan sairaanhoitopiirin 290 000 euron suuruinen ylijäämän palautus.

Vuosikate osoittaa tulo- ja menoeroa, joka jää käytettäväksi investointeihin, sijoituksiin ja lainan lyhennyksiin. Vuosikate on keskeinen kateluku arvioitaessa tulo- ja menoeroa riittävyttä. Vuosikate heikkeni 409 000 eurolla eli 18 prosentilla. Kunnan poistosuunnitelman muuttuminen on vuodesta 2015 alkaen johtanut siihen, että vuosikate ei riitä kattamaan kunnan poistosuunnitelman mukaisia poistoja. Tilinpäätössiirroissa nostettiin purettavan poistoeron määrä vastaamaan hyödykkeiden suunnitelmanmukaisia poistoja. Poistoeroa purettiin enimmäismäärä, joka kyseisenä vuonna voidaan purkaa.

Tilikauden tulos on tilikaudelle jaksotettujen tulojen ja menojen erotus, joka lisää tai vähentää kunnan omaa pääomaa. Kunnan tilikauden ylijäämä on 64 297,14 euroa.

TUOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
	2 017	2 016
Toimintatuotot/Toimintakulut, %	11,5	11,9
Vuosikate/Polstot, %	78	96
Vuosikate, euroa/ asukas	280	338
Asukasmäärä	6 568	6 635

Toimintatuotot/toimintakulut, % -tunnusluvun arvoon vaikuttavat kunnan koko, toimintojen yhtiöittäminen, liikelaitostaminen ja oppilaitosten ylläpitäminen ja oheiset tekijät selittävät kuntakohtaisia eroja.

Vuosikate/poistot, % -tunnuslukua tulkitaan siten, että jos tunnusluvun arvo on 100 %, oletetaan kunnan tulorahoituksen riittävän. Oletusta voidaan kuitenkin pitää pätevänä vain, mikäli poistot vastaavat kunnan keskimääräistä vuotuista investointitasoa. Investoinneilla tarkoitetaan tällöin poistonalaisten investointien omahankintamenoa, joka saadaan vähentämällä hankintamenoa valtionosuudet, liittymismaksut ja rahoitusosuudet.

Vuosikate euroa/asukas -tunnuslukua käytetään yleisesti tulorahoituksen riittävyyden arvioinnissa. Keskimääräistä, kaikkia kuntia koskevaa tavoitearvoa ei kuitenkaan voida asettaa.

1.5.2 Rahoituslaskelma 2017 ja sen tunnusluvut

Rahoituslaskelmassa esitetään kunnan tilikaudenaikaiset rahan lähteet ja niiden käyttö. Rahoituslaskelma kuvaa kirjattujen liiketapahtumien vaikutusta kunnan rahavaroihin eli sitä, miten kunnan rahavarat muuttuvat toiminnan johdosta tilikauden aikana. Tuloslaskelman ja taseen tavoin rahoituslaskelmassa esitetään ainoastaan kirjanpidon erät, jotka ovat syntyneet liiketapahtumista kunnan ja kuntaan kuulumattomien toimijoiden välillä.

Toiminnan rahavirta, tulorahoitus, kuvaa tuloslaskelmassa esitettyjen tuottojen ja kulujen vaikutusta rahavaroihin. Se kertoo siitä, kuinka paljon varsinainen toiminta on tuottanut tilikauden aikana rahavaroja käytettäväksi investointeihin ja rahoituksellisen aseman muutokseen.

Investointien rahavirta kuvaa pysyvien vastaavien hyödykkeiden investointeihin käytetyn ja niiden myynnistä saadun rahan vaikutusta rahavaroihin.

Rahoituksen rahavirta kuvaa niitä rahavirtoja, jotka on tarvittu varsinaisen toiminnan ja investointien rahoittamiseksi sekä rahoitusaseman muuttamiseksi tilikauden aikana.

Rahoituslaskelma (1000 teur) ja tunnusluvut

	2017 1000 €	2016 1000 €
Toiminnan rahavirta		
Vuosikatse	1 837	2 246
Tulorahoituksen korjaukset	70	-31
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-4 948	-2 599
Rahoitusosuudet Inv.menoihin	749	30
Käyttömaksuuden myynnit	287	87
Toiminnan ja investointien rahavirta	-2 006	-267
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäys	-28	0
Antolainasaamisten vähennys	171	113
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	4 000	0
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-621	-664
Muut maksuvalmiuden muutokset	547	730
Rahoituksen rahavirta	4 069	179
Rahavarojen muutos	2 063	-88
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	3 947	1 884
Rahavarat 1.1.	1 884	1 972
	2 063	-88

TP Rahoituslaskelma + tunnusluvut	2017	2016
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä, €	-5 764	-8 454
Investointien tulorahoitus, %	43,7	86,4
Pääomamenojen tulorahoitus, %	39,3	86,4
Lainanhoitokate	2,8	3,1
Kassan riittävyys, pv	29,6	15,1
Asukasmäärä	6 568	6 635

Rahoituslaskelman välitulokseksi toiminnan ja investointien rahavirta itsessään on jo tunnusluku, jonka positiivinen määrä ilmaisee, kuinka paljon rahavirrasta jää nettoantolainaukseen, lainojen lyhennyksiin ja kassan vahvistamiseen. Negatiivinen määrä ilmaisee sen, että menoja joudutaan kattamaan joko olemassa olevia kassavaroja vähentämällä tai ottamalla lisää lainaa.

Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä viideltä (5) vuodelta -tunnusluvun avulla voidaan seurata investointien omarahoituksen toteutumista pidemmällä aikavälillä. Omarahoitusvaatimus täyttyy, jos kertymä viimeksi päättyneenä tilinpäätösvuonna on positiivinen. Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä ei saisi muodostua pysyvästi negatiiviseksi.

Investointien tulorahoitus -tunnusluku kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenosta on rahoitettu tulorahoituksella. Tunnusluku vähennettynä sadasta osoittaa prosenttiosuuden, joka on

jäänyt rahoitettavaksi pääomarahoituksella eli pysyvien vastaavien hyödykkeiden myynnillä, lainalla tai rahavarojen määrää vähentämällä. Pälkäneen kunnan investointimenot olivat vuonna 2017 poikkeuksellisen suuret ja pääomarahoituksella rahoitettavaksi jäävä osuus oli edeltävää vuotta korkeampi.

Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, jos tunnusluvun arvo on 1 tai suurempi. Kun tunnusluvun arvo on alle 1, joudutaan vieraan pääoman hoitoon ottamaan lisälainaa, realisoimaan kunnan omaisuutta tai vähentämään kassavaroja.

Kassan riittävyys-tunnusluku ilmaisee, monenko päivän kassastamaksut voidaan kattaa kunnan kassavaroilla. Kassastamaksuina käytetään kuukauden kassastamaksuja ja päiväkertoimena 30 pv.

1.6 Rahoitusasema ja sen muutokset

Tunnuslukujen laskentaperusteet on esitetty kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeessa kunnan ja kuntayhtymän tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisesta (2017).

1.6.1 Tase 2017 ja sen tunnusluvut

Tase (1000 teur) ja tunnusluvut

VASTAAVAA	2017 1000 €	2016 1000 €
A PYSYVÄT VASTAAVAT	40 727	39 246
I Aineettomat hyödykkeet	123	227
2. Tietokoneohjelmit	56	78
3. Muut pitkävaikutteiset menot	67	149
II Aineelliset hyödykkeet	34 036	32 356
1. Maa- ja vesialueet	5 159	4 179
2. Rakennukset	15 989	17 358
3. Kintot rakenteet ja laitteet	9 995	10 198
4. Koneet ja kalusto	162	246
6. Ennakkomaksut ja keskenkäiset hankinnat	2 730	376
III Sijoitukset	6 568	6 663
1. Osakkeet ja osuudet	6 319	6 271
3. Muut lainasaamiset	209	378
4. Muut saamiset	40	14
B TOIMEKSIANTOJEN VARAT	427	530
2. Lahjoitusrahastojen varat	427	530
C VAIHTUVAT VASTAAVAT	5 314	3 091
II Saamiset	1 367	1 203
Lyhytaikaiset saamiset	1 367	1 203
1. Myyntisaamiset	398	559
2. Lainasaamiset	10	
3. Muut saamiset	324	348
4. Siirtosaamiset	635	296
IV Rahat ja pankkisaamiset	3 947	1 888
VASTAAVAA YHTEENSÄ	46 468	42 867
VASTATTAVAA	2017 1 000 €	2016 1 000 €
A OMA PÄÄOMA	25 858	25 794
I Peruspääoma	15 081	15 081
IV Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	10 733	10 441
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ALIJÄÄMÄ	64	292
B POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET	5 133	5 729
1. Poistoero	4 133	4 729
2. Vapaaehtoiset varaukset	1 000	1 000
C PAKOLLISET VARAUKSET	150	
2. Muut pakolliset varaukset	150	
D TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	699	665
2. Lahjoitusrahastojen pääomat	699	665
E VIERAS PÄÄOMA	14 627	10 679
I Pitkäaikainen	10 376	7 192
2. Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	6 876	3 748
3. Lainat julkisyhteisöiltä	97	113
7. Muut velat	3 403	3 332
II Lyhytaikainen	4 251	3 487
2. Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	872	606
3. Lainat julkisyhteisöiltä	16	15
5. Saadut ennakot	118	42
6. Ostovelat	1 993	1 246
7. Muut velat	221	425
8. Siirtovelat	1 032	1 153
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	46 468	42 867

TASEEN TUNNUSLUVUT:	2017	2016
Omavaraisuusaste, %	66,9	73,6
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	32,6	23,6
Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista, %	32,6	23,6
Kertynyt yli-/alijäämä, 1000€	10797	11733
Kertynyt yli-/alijäämä, €/asukas	1644	1768
Lainakanta 31.12., 1000€	7861	4482
Lainakanta 31.12., €/asukas	1197	675
Lainasaamiset, 1000€	209	378
Asukasmäärä	6568	6635

Omavaraisuusaste mittaa kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja sen kykyä selviytyä sitoumuksista pitkällä tähtäimellä. Omavaraisuuden hyvänä tavoitetasona voidaan pitää kuntatalouden keskimääräistä 70 prosentin omavaraisuutta. 50 prosentin tai sitä alempi omavaraisuusaste merkitsee suurta velkaantuneisuutta. Pälkäneen kunnan omavaraisuusaste laski vuodesta 2016 vuoteen 2017 hieman alle 70 prosentin.

Suhteellinen velkaantuneisuus on omavaraisuusastetta käyttökelpoisempi tunnusluku kuntien välisessä vertailussa, koska käyttöomaisuuden ikä, käyttöomaisuuden arvostus tai poistomenetelmä eivät vaikuta tunnusluvun arvoon. Mitä pienempi velkaantuneisuuden tunnusluvun arvo on sitä paremmat mahdollisuudet kunnalla on selviytyä velan takaisinmaksusta tulorahoituksella.

Kunnan lainakannalla tarkoitetaan korollista vierasta pääomaa. Kunnan lainamäärä nousi tilikauden aikana 4 miljoonan euron talousarviolainan noston vuoksi.

Lainasaamisilla tarkoitetaan pysyviin vastaaviin merkittyjä antolainoja kunnan omistamien ja muiden yhteisöjen investointien rahoittamiseen.

1.7 Kokonaistulot ja -menot 2017

Kokonaistulojen ja -menojen laskelma laaditaan tuloslaskelmasta ja rahoituslaskelmasta, jotka sisältävät vain ulkoiset tulot, menot ja rahoitustapahtumat. Kokonaistulo- ja meno -käsitteet kattavat laskelmassa varsinaisen toiminnan ja investointien tulot ja menot sekä rahoitustoiminnan rahan lähteet ja käytön.

Kokonaistulot ja -menot (1000 teur)

TULOT	1000 €	MENOT	1000 €
Toiminta		Toiminta	
Toimintatuotot	4 966	Toimintakulut	43 058
Verotulot	23 080	- Valmistus omaan käyttöön	
Valtionosuudet	16 501	Korkokulut	50
Korkotuotot	3	Muut rahoituskulut	6
Muut rahoitustuotot	398	Satunnaiset kulut	
Tulorahoituksen korjaukset		Pakollisten varauksen muutos	-183
- Pysyvien vastaavien		- Pakollisten varauksen lis. (+), väh. (-)	-150
hyödykkeiden luovutusvoitot	-113	- Pysyvien vastaavien	33
		hyödykkeiden luovutustappiot	
Investoinnit		Investoinnit	
Rahoitusosuudet investointimenoihin	749	Investointimenot	4 948
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	287		
Pysyvien vastaavien myyntitappiot	33		
Rahoitustoiminta		Rahoitustoiminta	
Antolainasaamisten vähennykset	171	Antolainasaamisten lisäykset	28
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	4 000	Pitkäaikaisten lainojen vähennys	621
Lyhytaikaisten lainojen lisäys	4 000	Lyhytaikaisten lainojen vähennys	4 000
Kokonaistulot yhteensä	54 043	Kokonaismenot yhteensä	52 526
Kokonaistulot - Kokonaismenot	1 517		
Muut maksuvalmiuden muutokset	547		
Rahavarojen muutos	2 063		
Erotus	-1 517		

1.8 Kuntakonsernin toiminta ja talous

Hallintosäännön mukaan kunnan konsernijohtoon kuuluvat kunnanhallitus, kunnanjohtaja, hallintojohtaja ja talousjohtaja. Kunnanhallitus vastaa hallintosäännön mukaan mm. omistajapolitiikan, omistajaohjauksen periaatteiden ja konserniohjeen kehittämisestä ja valmistelusta valtuustolle. Omistajaohjauksella tarkoitetaan kuntalain 46 §:n mukaan toimenpiteitä, joilla kunta omistajana tai jäsenenä myötävaikuttaa yhtiön ja muun yhteisön hallintoon ja toimintaan.

1.8.1 Kuntakonserniin kuuluvat yhteisöt

Pälkäneen kunta		
Tytäryhtiöt	Kuntayhtymät	Osakkuusyhtiöt
Pälkäneen Asuntotuotanto Oy Pälkäneen Aluelämpö Oy Pälkäneen Valokuitu Oy Keskinäinen Kiinteistö Oy Luopioisten pienteollisuustalo	Pirkanmaan sairaanhoitopiiri Valkeakosken seudun koulutuskuntayhtymä Pirkanmaan liitto Koulutuskeskus Tavastia	Luopioisten vesihuolto Oy As Oy Rantakukkia As Oy Luopioisten Retkitie As Oy Aitoonrivi As Oy Luopioisten Retkipirtti As Oy Kyläkantola As Oy Tiilivakki As Oy Luopioisten Kokinrivi Kiinteistö Oy Pälkäneen Liikekeskus

Yhdistely konsernitilinpäätökseen		
	Yhdistelty	Ei yhdistelty
Tytäryhtiöt		
Pälkäneen Asuntotuotanto Oy	x	
Pälkäneen Aluelämpö Oy	x	
Pälkäneen Valokuitu Oy	x	
Keskinäinen Kiinteistö Oy Luopioisten pienteollisuustalo	x	
Kuntayhtymät		
Pirkanmaan sairaanhoitopiiri	x	
Valkeakosken seudun koulutuskuntayhtymä	x	
Pirkanmaan liitto	x	
Koulutuskeskus Tavastia	x	
Osakkuusyhtiöt		
Luopioisten vesihuolto Oy	x	
As Oy Rantakukkia		x
As Oy Luopioisten Retkitie		x
As Oy Aitoonrivi		x
As Oy Luopioisten Retkipirtti		x
As Oy Kyläkantola		x
As Oy Tiilivakki		x
As Oy Luopioisten Kokinrivi		x
Kiinteistö Oy Pälkäneen Liikekeskus		x

Osakkuusyhteisöistä (omistus vähintään 20 %, mutta alle 50 %) on jätetty yhdistelemättä konsernitilinpäätökseen asunto-osakeyhtiöt ja Kiinteistö Oy Pälkäneen Liikekeskus, koska niiden merkitys on riittävän vähäinen oikean ja riittävän kuvan antamiseksi konsernin toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

1.8.2 Konsernille asetettujen toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen

Pälkäneen Asuntotuotanto Oy

Yhtiön toimialana on tuottaa ja ylläpitää vuokra-asuntoja sekä tässä tarkoituksessa omistaa ja hallita kiinteistöjä Pälkäneen kunnassa.

Tytäryhtiö: Pälkäneen Asuntotuotanto Oy	Toteutuminen	Tavoite	Toteutuminen
Mittari	2016	2017	2017
Käyttöaste % (Vuokratuotot maksimivuokraa vastaan)	92,70 %	92,00 %	92,60 %
Yhtiö kattaa vuokratuloilla käyttömenot sekä ylläpitoinvestoinnit ilman konserniemön avustuksia	toteutunut		toteutunut
Yhtiön kanssa käydään vuosittain kehityskeskustelu	toteutunut		toteutunut
Jatkuvuussuunnitelman toteutuksen aloittaminen 2014	käynnissä		toteutunut
Kuntakonsernin yhteiseen riskienhallintoprosessiin siirtyminen			
Yhtiön tunnusluvut	TP 2016	TA 2017	TP 2017
Liikevaihto	1 153 599	1 150 000	1 178 026
Materiaalit ja palvelut	-853 842	-895 000	-843 900
Henkilöstökulut	-23 962	-23 250	-30 284
Poistot ja arvonalentumiset	-138 462	-191 750	-130 944
Liiketoiminnan muut kulut			-2 704
Liikevoitto (-tappio)	141 893	40 000	170 194
Rahoitustuotot ja -kulut	-28 424	-38 520	-22 009
Tilinpäätössierot	-113 440		-148 160
Tilikauden voitto/tappio	29	1 480	26
Lainat rahoituslaitoksilta	1 984 137	1 725 405	1 438 795
Lainat emolta	209 422	210 000	97 147
Omavaraisuusaste			63
Tot. vuokra/m ² keskimäärin	8,00	9,54	9,54
Lainavastuut, euroa/asm ²	176	172	132

Pälkäneen Aluelämpö Oy

Yhtiön toimialana on lämmön kehittäminen ja hankkiminen sekä jakelu liiketaloudellisten periaatteiden mukaisesti kohtuullista hintatasoa noudattaen. Yhtiö voi toimintaansa varten omistaa ja hallita kiinteistöjä.

Tytäryhtiö: Pälkäneen Aluelämpö Oy	Toteutuminen	Tavoite	Toteutuminen
Mittari	2016	2017	2017
Kaukolämmön myynti MWh/vuosi	7314	7 377	7 196
Kaukolämpöt. hyötysuhde (myyty/tuotettu)	89 %	83 %	87 %
Kaukolämmön kokonaishinta €/MWh	119	121	120
Yhtiö kattaa liiketoimintatuloilla käyttömenot sekä ylläpitoinvestoinnit ilman konserniemion avustuksia	toteutunut		toteutunut
Yhtiön kanssa käydään vuosittain kehityskeskustelu			ei jaettua osinkoa
Osinkotuottotavoite			
Yhtiön tunnusluvut	TP 2016	TA 2017	TP 2017
Liikevaihto	702 648	707 131	695 460
Liiketoiminnan muut tuotot	6 120		1 000
Materiaalit ja palvelut	-224 682	-287 058	-256 687
Henkilöstökulut	-27 345	-32 000	-26 930
Poistot ja arvonalentumiset	-80 314	-81 000	-82 191
Liiketoiminnan muut kulut	-123 110	-116 600	-119 702
Liikevoitto (-tappio)	253 317		210 950
Rahoitusuotot ja -kulut	-47 184	-46 200	-42 758
Tilikauden verot	-41 834		-34 742
Tilikauden voitto/tappio	164 299		133 450
Lainat rahoituslaitoksilta	1 527 778	1 527 778	1 250 000
Lainat emolta	0		0
Omavaraisuusaste			

Pälkäneen Valokulttu Oy

Yhtiön tavoitteena on pyrkiä toiminnassaan taloudelliseen tasapainoon. Yhtiön tarkoituksena on valokuituyhteyksien rakentaminen ja ylläpitäminen Pälkäneen kunnan alueella. Yhtiön toiminnan tarkoituksena ei ole voiton tuottaminen osakkeenomistajille.

Tytäryhtiö: Pälkäneen Valokulttu Oy	Toteutuminen	Tavoite	Toteutuminen
Mittari	2016	2017	2017
Viestintäviraston laajakaistatuen piiriin kuuluva valokuituverkon rakentaminen alkaa Pälkäneen kunnan alueella			
Vakituisten asuntojen liittymäpenetraatio %		40 %	39 %
Yhtiön kanssa käydään vuosittain kehityskeskustelu			
Yhtiö toteuttaa voimassa olevaa liiketoimintasuunnitelmaa			
Yhtiön tunnusluvut	TP 2016	TA 2017	TP 2017
Liikevaihto		30 000	7 004
Liiketoiminnan muut tuotot			
Materiaalit ja palvelut	-36 888	-100 000	
Henkilöstökulut	-93 092	-76 000	-77 000
Poistot ja arvonalentumiset		-35 000	-16 598
Liiketoiminnan muut kulut	-83 196		-53 705
Liikevoitto (-tappio)	-213 177	-180 000	-114 587
Rahoitustuotot ja -kulut	-1 509	-53 000	-6 001
Tilikauden verot			
Tilikauden voitto/tappio	-214 686		-120 543
Liittymismaksut		550 000	66 231
Viestintäviraston tuki		500 000	
Kunnan tuki		0	100 000
Oma rahoitus		0	
Vieras pääoma	544 123	940 000	2 000 000

1.8.3 Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä

Kunnan hallintosäännön 94 § mukaan konsernijohto vastaa konserniyhteisöjen ohjauksesta sekä yhteisöjen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisen ja tuloksellisuuden valvonnasta.

Pälkäneellä kuntakonsernia ohjaava asiakirja on konserniohje, joka on hyväksytty vuonna 2009 ja jota on täydennetty ja tarkistettu kunnanvaltuuston päätöksillä 10.12.2012 ja 13.2.2014. Konsernin sisäistä valvontaa koskevia ohjeet on esitetty kunnanvaltuuston 18.12.2014 hyväksymässä Pälkäneen kunnan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet-asiakirjassa. Lisäksi 100-

prosenttisesti omistettujen tytäryhtiöiden toimintaa ohjaa se, että johtoryhmän jäseniä toimii yhtiöiden hallitusten puheenjohtajina ja jäseninä.

Kunnanvaltuusto määrittelee kunnan tavoitteet ja sen mukaiset kunnan omistajapoliittiset linjaukset, päättää pääsääntöisesti talousarvion yhteydessä kuntakonserniin kuuluvien yhteisöjen toiminnallisista ja taloudellisista tavoitteista ja hyväksyy konserniohjeet.

Konserniohjeen mukaan konserniyhteisön johto vastaa siitä, että sillä toiminnan luonne ja laajuus huomioon ottaen on riittävä riskienhallintasuunnitelma.

1.8.4 Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat

Pälkäneen Aluelämpö Oy:n toiminta jatkui edellisten vuosien tapaan. Yhtiön kassatilanne mahdollisti ylimääräisen 138 888,90 euron suuruisen lainanlyhennyksen tekemisen syyskuussa. Kunnanhallitus merkitsi tiedoksi ylimääräisen lainanlyhennyksen tekemisen kokouksessaan 6.9.2017.

Pälkäneen Asuntotuotanto Oy:n isännöinnin ja kirjanpidon hoito siirtyi vuoden 2017 alusta Kangasalan Kiinteistöpalvelu Oy:ltä Ovenia Oy:lle (nyk. Colliers International Finland). Yhtiön vuosi painottui kiinteistökannan tilanteen arviointiin ja mahdollisten toimenpiteiden suunnitteluun.

Pälkäneen Valokuitu Oy:n toiminta eteni suunnitellusti vuonna 2017. Pilottialueiden rakentaminen valmistui viimeisten tilaajien osalta 2017 lopussa ja koko kunnan kattavan verkon rakentaminen käynnistyi elokuussa Pälkänevedentien vartha Onkkaalasta Aitooseen ja edelleen Luopioisiin ja Rautajärvelle. Onkkaalassa rakentaminen aloitettiin keskusta eteläosasta Paavolanharjasta. Rakentamista rahoitettiin pääosin kunnan tukirahoituksella sekä lainoituksella. Tuen osuus oli 100 000 euroa ja lainaa nostettiin 1 500 000 euroa. Liittymäsopimuksissa saavutettiin tavoiteltu 350 kpl vuoden 2017 loppuun mennessä.

Vuoden 2017 aikana kunta hankki lisää osakkeita Keskinäinen Kiinteistö Oy Luopioisten pienteollisuustalosta. Osakehankinnan seurauksena yhtiöstä tuli kunnan tytäryhtiö kunnan 78 prosentin omistusosuudella, aiemmin yhtiö oli kunnan osakkuusyhtiö. Yhtiölle ei ole asetettu talousarviotavoitteita vuodelle 2017, koska yhtiö ei ollut talousarviota laadittaessa tytäryhtiö.

1.8.5 Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Pälkäneen kunnan konsernissa ei ole arvion mukaan tapahtumassa olennaisia muutoksia. Nykyinen yhtiörakenne vastaa tämän hetken tarpeita.

Konserniohjausta tullaan todennäköisesti kehittämään jatkossa ja konserniohje on aiheellista päivittää.

1.8.6 Konsernin tuloslaskelma 2017 ja sen tunnusluvut

KONSERNITULOSLASKELMA (tEUR)	2017	2016
Toimintatuotot	23182	22451
Toimintakulut	-59723	-58686
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta (tappiosta)	44	14
TOIMINTAKATE	-36497	-36222
Verotulot	23080	22994
Valtionosuudet	16501	17066
Rahoitustuotot ja -kulut	161	-135
Korkotuotot	8	9
Muut rahoitustuotot	402	92
Korkokulut	-169	-159
Muut rahoituskulut	-80	-77
VUOSIKATE	3246	3703
Poistot ja arvonalentumiset	-3437	-3302
Suunnitelman mukaiset poistot	-3307	-3302
TILIKAUDEN TULOS	-190	400
Tilinpäätössiirrot	0	0
Tilikauden verot	-64	-71
Laskennalliset verot	-219	3
Vähemmistöosuus tilikauden tuloksesta	-59	-50
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ALIJÄÄMÄ	-531	276

Tuloslaskelman tunnusluvut	2017	2016
Toimintatuotot/Toimintakulut, %	38,8 %	38,3 %
Vuosikate/Poistot, %	98,2 %	112,1 %
Vuosikate, €/asukas	280	558
Asukasmäärä	6568	6635

1.8.7 Konsernin rahoituslaskelma 2017 ja sen tunnusluvut

KONSERNIN RAHOITUSLASKELMA (tEUR)	2017	2016
Toiminnan rahavirta	3299	3625
Vuosikate	3246	3699
Tilikauden verot	-64	-65
Tulorahoituksen korjaukset	117	-10
Investointien rahavirta	-7148	-4233
Investointimenot	-8526	-4429
Rahoitusosuudet investointimenoihin	850	31
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	528	165
Toiminnan ja investointien rahavirta	-3849	-608
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset	44	59
Antolainasaamisten lisäykset	-29	0
Antolainasaamisten vähennykset	73	59
Lainakannan muutokset	4797	1036
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	6043	2204
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-1254	-1070
Lyhytaikaisten lainojen muutos	7	-97
Oman pääoman muutokset	-206	-6
Muut maksuvalmiuden muutokset	840	1060
Rahoituksen rahavirta	5474	2148
Rahavarojen muutos	1626	1540
Rahavarat 31.12.	6973	5348
Rahavarat 1.1.	5348	3807
Rahavarojen muutos	1626	1540

Rahoituslaskelman tunnusluvut	2017	2016
Investointien tulorahoitus, %	42,3 %	7,3 %
Lainanhoitokate	2,4	3,1
Kassan riittävyys, pv	36,4	17,6

1.8.8 Konsernitase 2017 ja sen tunnusluvut

TASE, VASTAAVAA (tEUR)	2017	2016
PYSYVÄT VASTAAVAT	50840	47184
Aineettomat hyödykkeet	393	695
Aineettomat oikeudet	89	372
Muut pitkävaikutteiset menot	303	322
Aineelliset hyödykkeet	48247	44155
Maa- ja vesialueet	5690	4680
Rakennukset	23163	24796
Kiinteät rakenteet ja laitteet	10654	10873
Koneet ja kalusto	1904	1967
Muut aineelliset hyödykkeet	548	16
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	6289	1824
Sijoitukset	2200	2333
Osakkuusyhteisöosakkeet ja -osuudet	1582	1662
Muut osakkeet ja osuudet sekä osakkeiden arvonkorotukset	426	436
Muut lainasaamiset	115	183
Muut saamiset	76	53
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	505	610
VAIHTUVAT VASTAAVAT	10299	8060
Vaihto-omaisuus	230	227
Saamiset	3096	2485
Pitkäaikaiset saamiset	28	7
Lyhytaikaiset saamiset	3068	2478
Rahoitusarvopaperit	96	86
Rahat ja pankkisaamiset	6877	5262
VASTAAVAA	61644	55854

TASE VASTATTAVAA (tEUR)

OMA PÄÄOMA	31719	32455
Peruspääoma	15061	15055
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääoma	4	4
Arvonkorotusrahassto	7	7
Muut omat rahastot	21	21
Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä) (pl. muuntoerot)	17157	17091
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	-531	276
VÄHEMMISTÖOSUUDET	286	229
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET	0	0
Poistoero	0	0
Vapaaehtoiset varaukset	0	0
PAKOLLISET VARAUKSET	820	714
Eläkevaraukset	0	0
Muut pakolliset varaukset	820	714
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	853	820
VIERAS PÄÄOMA	27966	21635
Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	15004	10487
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	3942	3890
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	1410	1130
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	7609	6128
VASTATTAVAA	61644	55854

Taseen tunnusluvut	2017	2016
Omavaraisuusaste, %	52,1 %	58,6 %
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	44,3 %	34,5 %
Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista, %	47,4 %	36,9 %
Kertynyt ylijäämä (alijäämä)	16 625 709	17 367 806
Kertynyt ylijäämä (alijäämä), €/asukas	2 531	2 618
Lainakanta	16 414 281	11 617 432
Lainakanta, €/asukas	2 499	1 751
Lainasaamiset	115 092	182 816

1.9 Tilikauden tuloksen käsittely

Kuntalain 115 §:n mukaan kunnanhallituksen on toimintakertomuksessa tehtävä esitys tilikauden tuloksen käsittelystä.

Kunnan tilikauden tulos muodostui 531 443,64 euroa alijäämäiseksi. Kunnanhallitus esittää valtuustolle tilikauden tuloksen käsittelyä seuraavasti:

- tuloutetaan aikaisemmin kirjattuja poistoeroja 595 740,78 euroa
- tilikauden ylijäämä 64 297,14 euroa siirretään tilikauden yli-/alijäämätilille.

2 TALOUSARVION TOTEUTUMINEN

2.1 Strategian seuranta

Strategiaan sisältyvässä toimenpideohjelmassa on strategian tavoitteista johdetuille toimenpiteille määritelty omat mittarit, joita seurataan osavuosisraportoinnin yhteydessä.

Toimenpideohjelman seuranta

1. Kaavoitus ja maapolitiikka				
Toimenpide	Aikataulu	Vastuu	Mittari	Toteutuminen
1. Sitoutuminen Pälkäneen alueen kehittämiseen				
1.1 Maankäytön suunnittelun toteuttamisohjelma (Harava-työkalu) kehityskuvan jatkoksi: edesauttaa sitoutumista	2013-2014	pilottiryhmä: kunnanjohtaja, aluearkkitehti, kehittämispäällikkö	Toteutuminen (aluearkkitehti)	Ei sovelnut käyttöön.
2. Aktiivinen maaseutumaisen rakentamisen tukeminen				
2.1 Riittävä tonttikoko	Koko aika	kaavoittaja	Tonttikoko	Tonttikoko pääsääntöisesti riittävä uusilla rakennuspaikoilla ja uudemmilla kaava-alueilla. Tonttien koko ja rakennusoikeus usein riittämätön nykytarpeisiin vanhoilla kaava-alueilla sekä täydennysrakentamisessa.
2.2 Rakennusjärjestyksen tarkistaminen (vrt. kehityskuva vapaa-ajan asunnot vakituiseksi ja haja-asutusalueen rakentaminen)	2013 -	johtoryhmä, kaavoittaja, rak.valvonta	Myönnettyt haja-asutusalueen rakennusluvut ja perustelut	Rakennusjärjestys päivitetty 14.12.2016, päivitystarvetta on jälleen ilmennyt. Päivitettävä 2018 aikana ja otettava huomioon tulevaisuuden vaatimukset ja käyttötarkoituksen muutosmahdollisuus vakituiseen asumiseen, selkeää tarvetta on ilmennyt haettujen poikkeamislupien muodossa. Tarvetta on ilmennyt, että tulisi sallia useamman erillisen asunnon rakentaminen yhdelle rakennuspaikalle.
2.3 Kriteeristön käyttöönotto mökin muuttamisesta omakotitaloksi (mitä useampi kriteeri täyttyy, muutos mahdollinen)	2013 -	johtoryhmä	Kehityskuvan määrittelemät kriteeristöt, muutettujen mökkien määrä	Määriteltävä alueet ja tehtävä alueellinen suunnittelutarvekatsaus koko kuntaan, jotta voidaan hakea suoraan rakennusluvalla käyttötarkoituksen muutosta vakituiseksi asunnoksi ilman poikkeamislupaa. Rakennuksen on täytettävä käyttötarkoituksen muutoslupien hakuhetkellä

				kulloinkin voimassa olevat määräykset.
3. Teollisuusalueiden kaavoitus				
3.1 Kaavoitettavien alueiden kartoitus kuntakeskuksessa (vrt. kehityskuva)	2013	johtoryhmä, kaavoittaja	Tehty selvitys	Kuntakeskuksen kaavat vaativat päivittämistä. Uusia alueita kartoitettu ja otettu mukaan kaavoitukseen.
3.2 Kehityskuvatyössä määriteltyjen alueiden kaavoituksen toteuttaminen	2013 -	kunnanjohtaja, kaavoittaja	Kehityskuvatyön seurantamittarit	Pälkäneveden yritysalueen asemakaavahanke käynnistetty 2017.
3.3 Kevyen liikenteen väylien, maisemapolkujen ym. alueiden suunnittelu (vrt. kehityskuva)	2013 -	kunnanjohtaja, kaavoittaja	Kehityskuvan mukaiset tavoitteet	Kevyenliikenteenväylien, maisemapolkujen ym. alueiden suunnittelu huomioitu kaavahankkeissa.

2. Talouden ja palveluiden tasapaino

Toimenpide	Aikataulu	Vastuu	Mittari	Toteutuminen
1. Kunta täyttää terveen talouden tunnusmerkit				
1.1 Laadittavaksi tulevan talouden tasapainotusohjelma ja sen toteuttaminen: kaikki toimijat, sisältäen kolmannen sektorin	2013–2018	luottamuselimet, työntekijät: vastuu johtajilla	Sektorikohtainen arviointi	<p>Tekniset palvelut: Talouden tasapainotus liittyy oleellisesti kiinteistöihin ja niiden myyntiin. Muilta osin tasapainotukseen sisältyy teknisen työnjohtajan paikan täyttämättä jättäminen, määräaikaisen puutarhurin palkkaamatta jättäminen, vuosikorjausmäärärahaeikkaus ja kiinteistöjen vuokraustaksojen nosto sekä muiden taksojen nostot.</p> <p>Vesihuoltolaitos: Selvitetty talouden tasapainotuksessa taksojen ja maksujen nostoa.</p> <p>Rakennusvalvonta: Käyty läpi taksan rakennetta ja selvitetty taksan nosto mahdollisuuksia. Talouden tasapainotus jatkuu vuoden 2018 aikana</p> <p>Sivistyspalvelut: Toteutettu aiemman tasapainotusohjelman sisältämät toimenpiteet.</p> <p>Hallintopalvelut, talous- ja tukipalvelut: Palkka- ja taloushallinto ulkoistettiin vuonna 2017. Kouluverkon tarkastelu jäi kesken. Kunnan hankintatoimea ja hankintojen prosessia uudistettiin laajasti vuonna 2017. Vuoden 2017 lopussa voitiin todeta, ettei talouden tasapainotus ollut riittävää ja uusi talouden tasapainotusryhmä perustettiin. Tukipalveluista ruoka- ja siivouspalvelun laajuus riippuu palveluiden käyttäjien (sivistys) verkon laajuudesta.</p>
2. Kunnalla on toimivat peruspalvelut				
2.1 Arvioidaan palveluiden toteuttamistapa tasapainoisesti koko kunta huomioiden (palveluiden taso ja laatu, toimijatahojen määrittely)	2013–2014	kunnanhallitus, lautakunnat	Kustannustehokkuus Kustannusseuranta Vertailukunnat Palvelujen laadun arviointi	<p>Tekniset palvelut: Palvelujen ostot jonkin verran lisääntyneet. Palvelun tarjonta ja kilpailutus välillä hankalaa mm tarjoajien vähyyden takia.</p> <p>Vesihuoltolaitos: Palvelut pysyivät vuoden 2017 korkealla tasolla. Putkirikkojen määrä oli kohtuullinen ja talousveden laadunvalvonta näytteet täyttivät kaikki sille asetetut kriteerit ja puhdistamot toimivat ympäristölupien rajoissa</p>

				<p>Rakennusvalvonta: Siirryttiin sähköiseen lupapalveluun, tämä tulee nostamaan palvelun tasoa ja nopeuttamaan palvelua kun asiakkaat saadaan kaikki käyttämään sähköistä lupapistettä.</p> <p>Sivistystoimi: Palveluverkko on laaja, mutta ei kustannustehokas. Perusopetuksen oppilaskohtainen hinta Tampereen kaupunkiseudun korkein. Päiväkotihoidon kustannustehokasta. Muut varhaiskasvatuksen muodot kalliita toteuttaa.</p> <p>Hallintopalvelut: tietohallinnon kehittämisohjelman tekeminen aloitettiin vuonna 2017. Alustavan arvion mukaan kunnan ICT-palvelut tuotetaan suhteellisen pienellä kustannuksella, mutta ICT-palveluissa on havaittu myös kehityskohteita. Työ jatkuu keväällä 2018.</p> <p>Talous- ja tukipalvelut: Ruoka- ja siivouspalveluiden palveluverkon laajuus riippuu palvelun käyttäjien verkon laajuudesta. Palvelutuotannon järjestämistapaa tullaan arvioimaan osana talouden tasapainotustyötä.</p> <p>Kokonaisvaltainen palveluiden järjestämisen suunnittelutyö alkaa keväällä 2018.</p>
--	--	--	--	--

3. Kunnan veroprosentit ovat kohtuulliset

<p>3.1 Käytetään tarkkaa harkintaa kokonaisvaltaisesti määriteltäessä kunnan veroprosenttia (arvioidaan säästökohteet uudestakin näkökulmasta, tehdään pitkän tähtäimen suunnittelua)</p>	<p>Arvioidaan vuosittain erikseen</p>	<p>Valtuusto</p>	<p>Seurantavertailu, Keskiarvo ja sen kehitys</p>	<p>Toteutuminen (talusjohtaja) Kunnallisveroprosentti, Pälkäne ja keskiarvovertailut</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>2015</th> <th>2016</th> <th>2017</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Pirkanmaan keskiarvo</td> <td>20,24</td> <td>20,24</td> <td>20,27</td> </tr> <tr> <td>5001–10000 as kunnat</td> <td>20,75</td> <td>20,60</td> <td>20,67</td> </tr> <tr> <td>Pälkäne</td> <td>21,00</td> <td>21,00</td> <td>21,00</td> </tr> </tbody> </table> <p>V. 2015 luku 5001–10000 asukkaan kunnista on kokoryhmästä 6000–8000 asukkaan kunnat kuntien kokoluokituksen muutoksen takia</p> <p>Kiinteistöveroprosentti, Pälkäne ja Pirkanmaan keskiarvot</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>2015</th> <th>2016</th> <th>2017</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Pirkanmaa yleinen kiinteistövero, ka.</td> <td>1,02</td> <td>1,02</td> <td>1,09</td> </tr> <tr> <td>Pälkäne yleinen kiinteistövero</td> <td>1,00</td> <td>1,00</td> <td>1,00</td> </tr> <tr> <td>Pirkanmaa vakituisten asuntojen kiinteistövero, ka.</td> <td>0,49</td> <td>0,49</td> <td>0,53</td> </tr> <tr> <td>Pälkäne vakituisten asuntojen kiinteistövero</td> <td>0,45</td> <td>0,45</td> <td>0,45</td> </tr> <tr> <td>Pirkanmaa muu kuin vakituinen asuinrakennus, ka.</td> <td>1,06</td> <td>1,08</td> <td>1,09</td> </tr> <tr> <td>Pälkäne muu kuin vakituinen asuinrakennus</td> <td>1,05</td> <td>1,05</td> <td>1,05</td> </tr> </tbody> </table>		2015	2016	2017	Pirkanmaan keskiarvo	20,24	20,24	20,27	5001–10000 as kunnat	20,75	20,60	20,67	Pälkäne	21,00	21,00	21,00		2015	2016	2017	Pirkanmaa yleinen kiinteistövero, ka.	1,02	1,02	1,09	Pälkäne yleinen kiinteistövero	1,00	1,00	1,00	Pirkanmaa vakituisten asuntojen kiinteistövero, ka.	0,49	0,49	0,53	Pälkäne vakituisten asuntojen kiinteistövero	0,45	0,45	0,45	Pirkanmaa muu kuin vakituinen asuinrakennus, ka.	1,06	1,08	1,09	Pälkäne muu kuin vakituinen asuinrakennus	1,05	1,05	1,05
	2015	2016	2017																																													
Pirkanmaan keskiarvo	20,24	20,24	20,27																																													
5001–10000 as kunnat	20,75	20,60	20,67																																													
Pälkäne	21,00	21,00	21,00																																													
	2015	2016	2017																																													
Pirkanmaa yleinen kiinteistövero, ka.	1,02	1,02	1,09																																													
Pälkäne yleinen kiinteistövero	1,00	1,00	1,00																																													
Pirkanmaa vakituisten asuntojen kiinteistövero, ka.	0,49	0,49	0,53																																													
Pälkäne vakituisten asuntojen kiinteistövero	0,45	0,45	0,45																																													
Pirkanmaa muu kuin vakituinen asuinrakennus, ka.	1,06	1,08	1,09																																													
Pälkäne muu kuin vakituinen asuinrakennus	1,05	1,05	1,05																																													

3. Henkilöstöpolitiikka

Toimenpide	Aikataulu	Vastuu	Mittari	Toteutuminen
1. Hallittu henkilöstöpolitiikka palveluiden ja laadun turvaamiseksi				
1.1 Henkilöstöresurssi suunnataan ja mitoitetaan oikein	2013-	Esimiehet	Työn kuormittavuus, tehtäväkuvat	<p>Tekniset palvelut: Henkilöstö on vähentynyt. Organisaatiouudistuksen myötä teknisissä palveluissa tehtäviä jaettiin uudelleen kahdelle toimialajohtajalle. Samassa uudistuksessa vesihuoltolaitoksen henkilöstöstä siirrettiin työnjohtoon yksi henkilö.</p> <p>Sivistyspalvelut: Esimieskoulutusta järjestetty kaikille esimiehille, samoin työyhteisötaitoja vahvistavaa koulutusta. Organisaatiouudistuksen tavoitteiden viestintä ei tavoittanut kaikkia. Kustannustietoisuutta vahvistettava. Koulukohtaista budjetointia selkeytettiin ja rehtoreita vastuutettiin.</p> <p>Hallintopalvelut: Hallintopalveluihin otettu määräaikaisena hallintokoordinaattori vuonna 2016 erilaisiin projektitehtäviin. Henkilöstöresurssin mitoituksen arvioinnin tueksi on vuonna 2018 arvioitava tuottavuutta, taloudellisuutta, tehokkuutta ja vaikuttavuutta mittaavan järjestelmän kehittämistä</p>
1.2 Esimiesten tehtävien selkeyttäminen ja johtamisosaamisen kehittäminen	2013-	Koko työyhteisö: vastuu esimiehillä	Tehtäväkuvat	<p>Hallintopalvelut: Yleishallinto järjestää HR-toimintojen kehittämishankkeen alkaen keväällä 2018.</p>
1.3 Suunnitellaan toiminta ja muutokset henkilöstön kanssa: sitoutuminen ja motivointi	2013-	Esimiehet	Henkilöstön osallistuminen	<p>Hallintopalvelut: Kunnan kehityskeskustelukäytännöt on uudistettu alkuvuodesta, sitoutumista ja motivointia käydään henkilöstön kanssa läpi tässäkin yhteydessä.</p>
1.4 Työyhteisötaitojen kehittäminen: koulutus	2013-	Johtoryhmä, esimiehet	Koulutuspäivät, asiakaspalaute	<p>Hallintopalvelut: Työyhteisötaitoihin tilattiin koulutus vuonna 2017.</p>

1.5 Henkilöstön kustannustietoisuuden lisääminen	2013-	Osastojohtajat (toimialajohtajat), esimiehet	Taloudellinen ja tehokas toiminta	<p>Hallintopalvelut: Teemaa käydään läpi aika-ajoin palaverissa. Palveluiden järjestämisen suunnittelutyön ja kustannuslaskennan kehittymisen yhteydessä asia on helpompi nivoa mukaan raportointiin.</p> <p>Talous- ja tukipalvelut: Talouspalvelut on pitänyt vuoden 2017 aikana ajankohtaisinfoja koskien talouden asioita. Toimintaa jatketaan ja kehitetään vuoden 2018 aikana.</p>
1.6 Pehdytys	2013-	Esimiehet	Tsekkilista	Hallintopalvelut: Uusi pehdytysohje valmistui vuonna 2017.
2. Hyvinvoiva henkilöstö palveluiden ja laadun turvaamiseksi				
2.1 Luottamuksen kehittäminen työyhteisössä	2013-	Koko työyhteisö	Seurataan kaikkia toimenpiteet 2.1–2.8: Työhyvinvointikysely: palaute, seuranta ja toimenpiteet Kehityskeskustelut vuosittain ja sisältö (Populuksen pohja), raportointi Säännölliset tiimipalaverit, osastokokoukset Poissaolot Henkilöstön vaihtuvuus: loppuhaastattelu	<p>Teknisen palvelut: pidetty tekniikan jory-palavereita ja tekniikan miesten palavereita. Vesihuoltolaitos piti tasaisin väliajoin omia vesipalavereita. Kehityskeskustelut pidettiin vuoden aikana jokaiselle henkilölle.</p> <p>Sivistyspalvelut: Työhyvinvointikyselyn perusteella ryhdytty tarvittaviin toimiin. Tiimipalaverit ym kokoukset säännöllisiä ja toimintaa ohjaavia.</p> <p>Hallintopalvelut: Pyritty parantamaan tiedotusta ja vuorovaikuteista viestintää. Intran kehittäminen on vielä kesken. Hyvinvointikyselyt tehdään vuosittain.</p>
2.2 Henkilöstön hyvinvointi- ja terveystietoisuus	2013-	Työsuojelu-, työterveys		Hallintopalvelut: Hyvinvointi- ja terveystietoisuutta on pyritty järjestämällä 2017 esimiehille yhteisiä tapaamisia työterveyden kanssa ja lisäämällä tietoisuutta Intran kautta.
2.3 Hyvän työyhteisön pelisäännöt	2013-	Lähiesimiehet, jory		Hallintopalvelut: Työyhteisön pelisäännöt on kirjattu Intraan työpaikkaoppaaseen.
2.4 Ongelmiin puututaan heti	2013-	Lähiesimiehet		Hallintopalvelut: Puheeksi ottamisen kehittäminen on sovittu yhdeksi HR-

2.5 Työergonomia ja ohjaus, työtilat	2013-	Lähiesimies, työntekijä, työsuojeluhenkilöstö		palveluiden kehittämisteemoista vuodelle 2018. Hallintopalvelut: Työergonomiaa käydään läpi työpaikkaselvityksissä ja henkilöstön pyynnöstä useamminkin. Kunnanviraston mahdollinen remonttitarve vuonna 2018 aiheuttaa haasteen työtilojen osalta.
2.6 TYHY -toimintaan panostaminen: henkilöstö mukaan suunnitteluun, mm. kehittämispäivät	2013-	Hallintojohtaja, työsuojelupäällikkö, lähiesimies		Hallintopalvelut: TYHY-ryhmän kokoonpanoa on muutettu vuonna 2017. Kehittämistyö on käynnissä.
2.7 Työsuojelu ja työturvallisuus	2013-	Työsuojelupäällikkö, työsuojeluvaltuutetut		On toiminnassa.
2.8 Aloitekilpailu hyvinvoivan henkilöstön lisäämistä tekijöistä	2013-	YT-toimikunta		Hallintopalvelut: Kunnassa on sovittu vuonna 2017 selkeät ohjeet aloitteellisuuden palkitsemisesta.

4. Elinkeinpolitiikka

Toimenpide	Aikataulu	Vastuu	Mittari	Toteutuminen
1. Maaseutuyrittäjyyden edistäminen				
1.1 Yritysmuonteinen neuvonta, asiakaspalvelu-koulutus	Heti	Kunnan johto henkilöstöjohtaminen	Asiakaspalaute jatkuva	Kunnassa on helposti saavutettavat neuvontapalvelut sekä alkaville että toimiville yrittäjille. Ensisijainen kontakti on elinkeinojohtaja, jolla on ajantasaiset tiedot Pirkanmaan verkostoista, joiden kautta yrityksille löytyy apuja kehittämiseen. Asiakaspalaute on ollut pääosin positiivista.
1.2 Tonttien kaavoitus rakentamiskelvolliselle, logistisesti hyvälle paikalle, kunnallistekniikka valmiiksi	Koko ajan, alkupainotteinen	Kunnan johto, kaavoitus	Yritystonttien määrä	Uuden Pälkänevedentien yritysalueen kaavoitus on aloitettu 2017, kunnallistekniikan suunnittelulle on varattu määräraha 2018. Yritystontteja löytyy tällä hetkellä kolme kappaletta Kankaanmaalta ja kuusi kappaletta Luopioisten Rankkimäestä sekä joitain myös Aitoosta.
2. Matkailun edistäminen				

2.1 Sappeen ja sen vaikutusalueen vetovoimaisuuden ja toiminnan kehittäminen	Koko aika	Kunnan johto, elinkeinopalvelut, kehittämisspalvelut	Asiakasmäärä, liikevaihto, HTV, rakennuskanta	Sappeen asiakasmäärät ovat hyvässä nousussa. Alueelle nousee myös uusia majoitusrakennuksia, kuten esimerkiksi Sappeen Majatalot.
2.2 Matkailua tuottavien yhdistyksien mm. Mikkolan navetan kulttuurin ja sen kohteiden kehittäminen	2013 –		Sopimus	Mikkolan navetan sopimus on voimassa.
2.3 Kunnan vapaiden kiinteistöjen hyödyntäminen matkailuyrityksille (lunastus vuokranmaksulla tms.)	Koko aika		Kiinteistöjen myynti- /vuokraussopimukset	Ei toimenpiteitä 2017.
2.4 Kuntamarkkinoinnin kehittäminen: imago, vetovoimaisuus	Koko aika	Kehittämisspalvelut, vastaava toimikunta	Asukas- ja yritysmäärän kasvu	Kunnan brändi ja visuaalinen ilme on uusittu 2016–2017.
3. Työpaikkaomavaraisuus: Olemassa olevien yritysten tukeminen ja yritysten säilyminen				
3.1 Omien työttömien nuorten työllistäminen, asenteisiin vaikuttaminen	Koko aika, alkupainotteinen	Työpaja, elinkeinopalvelut	Työttömien määrä, työllisyysaste	Työttömien määrä on ollut hyvässä laskusuhdanteessa.
3.2 Yrityskampanja työllistämistä ja sen keinoista, ml. kunta työnantajana	2013 -	Elinkeinopalvelut, työpaja	Työllistävät yritykset, uudet työpaikat	Yrityksille on järjestetty koulutuksia työllistämistä ja 2017 on aloitettu rekrytointitoiminta. Työpaikat ovat lisääntyneet hyvin.
3.3 Yrityskoulutuksia sidosryhmien kautta	Koko aika	3.3.–3.5: Elinkeinopalvelut	Osallistuvat yritykset	Yrityskoulutuksia on järjestetty säännöllisesti ajankohtaisista asioista. Osallistujia on ollut 5-20/koulutus.
3.4 Toimivat yrityspalvelut: neuvonta-, sijoituspalvelut	Koko aika		Uudet yritykset, yrit. nettomäärä	Yrityksiä perustetaan vähintään 30 kpl vuodessa.
3.5 Yhteiskunnallisten yritysten kehittäminen ja tuki	Koko aika		Asiakaspalaute	Neuvontapalvelut kattavat myös yhteiskunnalliset yritykset.

2.2 Käyttötalouden toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen

Määrä raha on valtuuston talousarviossa toimielimelle myöntämä euromäärältään ja käyttötarkoitukseltaan rajattu valtuutus varojen käyttämiseksi määrätyn tehtävän suorittamiseksi tai hankkeen toteuttamiseksi. Talousarviossa osoitetaan myös suoraan tuloslaskelma- ja rahoitusosaan merkittäviin menoihin määrärahat.

Toteutusvertailuissa esitetään määrärahat ja tuloarviot sekä niihin talousarviovuonna tehdyt muutokset, toteutuneet menot ja tulot sekä niiden erotus.

Valtuustoon nähden sitova taso on **tuottojen ja kulujen erotus eli netto**. Tuottojen ja kulujen erotuksesta käytetty nimitys on **toimintakate**.

TOIMIELIN: Tarkastuslautakunta

TOIMIALA: 19200 Tarkastustoimi

TILIVELVOLLINEN: -

Selostus toimialasta:

Valtuusto asettaa tarkastuslautakunnan hallinnon ja talouden tarkastuksen järjestämistä varten. Tarkastuslautakunta valvoo valtuuston asettamien tavoitteiden toteutumista. Määrärahat sisältävät tarkastuslautakunnan ja tilintarkastusyhteisön menot.

Tavoitteet

Tavoite 1	Mittari	Tavoitetaso
Totentuminen	Tarkastuslautakunta on toiminut suunnitelman mukaisesti.	

	TP 2016	Alkuperäinen TA 2017	TA-muutokset	Muutettu TA 2017	TP 2017	Poikkeama	Poikkeama %
Tarkastustoimi						0,01	0,01
Tuloarviot ja määrärahat							
Henkilöstökulut	3 860	4 143		4 143	3 005	-1 138	-27,47%
Palvelujen ostot	11 782	10 938		10 938	7 572	-3 366	-30,77%
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	61	100		100	47	-53	-53,27%
Toimintamenot	15 693	15 181		15 181	10 624	-4 557	-30,02%
josta sisäiset	125	78		78	105	27	34,56%
Toimintakate (netto)	-15 693	-15 181		-15 181	-10 624	4 557	-30,02%
josta sisäiset	-125	-78		-78	-105	-27	34,56%
Laskennalliset kustannukset						0	
Tehtävien kokonaiskustannukset	-15 693	-15 181	0	-15 181	-10 624	4 557	-30,02%

TOIMIELIN: Kunnanhallitus
TOIMIALA: 19210 Hallintopalvelut
TILIVELVOLLINEN: Hallintojohtaja

Selostus toimialasta:

Hallintopalveluiden toimiala sisältää vaalien, luottamushenkilöjohdon, kunnanjohtajan, henkilöstöhallinnon, lakipalveluiden, viestinnän, kehittämispalveluiden ja hyvinvointikoordinoinnin, tietohallinnon, nuorisopalveluiden ja työllisyyspalveluiden määrärahat.

Hallintopalvelut tuottavat kunnanjohtajan sekä osastojen tueksi kuntakonsernin hallinto-, henkilöstö- sekä tietojohdamisen palvelut sekä toimistopalvelut. Edelleen keskeinen tehtävä on toimia luottamushenkilöiden sekä toimielinten päätöksenteon valmistelussa ja täytäntöönpanon koordinoinnissa.

Talousarvio 2017

Tavoitteet

Tehtävä: Keskushallinto

Tavoite 1	Kunnan hallintosääntö uudistetaan ja valmistellaan vuoden 2017 kuntalakiuudistuksia sekä mahdollisia organisaation uudistuksia silmällä pitäen.	
	Mittari	Tavoitetaso
	Uusi hallintosääntö hyväksytään.	Uusi hallintosääntö on hyväksytty.
Toteutuminen	Uusi hallintosääntö on hyväksytty 15.5.2017 valtuustossa. Hallintosäännön valmistelutyössä otettiin huomioon organisaatiouudistuksen vaikutukset.	

Tavoite 2	Kunnan omistajaohjaukselle luodaan selkeät seurantamekanismit ja käytännöt.	
	Mittari Kunnassa asetetaan kriteerit, joilla arvioidaan omistuksen vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta	Tavoitetaso Kriteerit, joilla arvioidaan omistuksen vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta, on asetettu, niitä seurataan ja niiden avulla ohjataan toimintaa.
Toteutuminen	Uudessa hallintosäännössä konsernijohtoon vastuuta omistajaohjauksen periaatteiden ja toimintaohjeiden sekä konserniohjeiden kehittämisessä on täsmennetty. Omistajaohjausten seurantamekanismien ja käytäntöjen uudistaminen on kesken. Työ jatkuu keväällä ja syksyllä 2018.	

Tehtävä: Nuorisotyöpalvelut

Tavoitteet / talousarvio 2017

Tavoite 3	Nettisivuston NuortenPalkane.fi käynnistäminen ja sen hyödyntäminen nuorten vaikuttamiskanavana.	
	Mittari Nettisivuilla kommentoinnin läpikäyneet teemat ja näistä kommentteista eteenpäin toimitettavat koonnit.	Tavoitetaso Vuoden aikana kuusi (6) asiaa, joissa kuuluu nuorten ääni.
Toteutuminen	Nuortenpalkane.fi sivusto valmistui alkuvuonna ja sen käytettävyyttä testattiin keräämällä 100 hyvää syytä olla nuori. Nuorten ääni – leiman ovat saaneet lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, talviloman lanit, nuokkareiden x-boxit, toimintapuiston skate-kalusteet ja yhteiskoulun koristeline, jonka kunniaksi järjestettiin myös ystäväyysottelu.	

Tehtävä: Henkilöstöpalvelut

Tavoite 4	Henkilöstön hyvinvoinnin kehittäminen sekä henkilöstöohjeiden ja sääntöjen kokoaminen yhteen henkilöstönkäsikirjaan.	
	Mittari Uusi henkilöstönkäsikirja hyväksytään ja otetaan käyttöön.	Tavoitetaso Uusi henkilöstönkäsikirja on hyväksytty ja otettu käyttöön.
Toteutuminen	Työpaikkaopas on päivitetty. Varsinainen henkilöstönkäsikirja laaditaan kunnan intranettiin sähköiseen muotoon. Työ on aloitettu.	

Tavoite 5	Toteutetaan esimiesten kehityshanke, jossa esimieskoulutus ja -tuki organisoidaan kunnassa uudestaan. Lisäksi panostetaan esimiesten talousosaamisen kehittämiseen.	
	Mittari Esimiestenkehitys hanke toteutetaan ja esimiesten talousosaamista kehitetään.	Tavoitetaso Esimiestenkehitys hanke on toteutettu ja esimiesten talousosaamista on kehitetty esimerkiksi koulutuksilla.
Toteutuminen	Toteutetaan vuoden 2018 aikana. Esimiesten talousosaamisen koulutusta edellyttää talouspalveluiden järjestelmien käyttöönotto täysimääräisesti.	

Tavoite 6	Henkilöstön tehtävän vaativuuden arvioinnin järjestelmän (TVA) käyttöönottoa koskeva kehittämishanke käynnistetään. Hankkeen tavoitteena on, että jokaisella kunnan soveltaman työ- ja virkaehtosopimuksen alaisella työntekijällä on em. sopimuksen mukainen vakanssikohtainen TVA, joka on myös palkan määräytymisen pohjana. Hankkeen päämääränä on erityisesti työntekijöiden yhdenvertaisen kohtelun varmistaminen ja palkan määräytymisen yhteisten periaatteiden muodostaminen. Tämä tavoite on kaksivuotinen ja sen on määrä toteutua 31.12.2017 mennessä.	
	Mittari - Työnantajan TVA-järjestelmän periaatteet määritetään. - Työntekijäkohtaiset TVA-neuvottelut käynnistetään em. periaatteiden pohjalta.	Tavoitetaso - Työnantajan TVA-järjestelmän periaatteet on määritetty. - Työntekijäkohtaiset TVA-neuvottelut on käynnistetty em. periaatteiden pohjalta.
Toteutuminen	Organisaatiouudistustyön, talouspalveluiden järjestelmien käyttöönoton ja hallintosääntötyön johdosta TVA:n luominen on viivästynyt. Organisaatiouudistustyön ollessa kesken, TVA järjestelmän luontia ei ollut johdonmukaista aloittaa. Työ on aloitettu KVTES-osalta ja saatetaan päätökseen kesään 2018 mennessä.	

Tehtävä: Muu yleishallinto

Tavoite 7	Kootaan tietohallinto-ohjelma, jossa selvitetään ja aikataulutetaan it-palveluiden kokonaisvaltainen kehittäminen, sähköisten työkalujen käyttöönotto sekä pilvipalveluihin siirtyminen.	
	Mittari Tietohallinto-ohjelma on koottu.	Tavoitetaso Tietohallinto-ohjelma on koottu ja sitä toteutetaan aikataulun mukaisesti.
Toteutuminen	Tietohallinto-ohjelman koontityö on aloitettu. Työ valmistuu keväällä 2018.	

	TP 2016	Aikuperäinen TA 2017	TA-muutokset	Muutettu TA 2017	TP 2017	Polkkaama	Polkkaama %
Hallintopalvelut							
Tuloarviot ja määrärahat							
Myyntituotot	1 052 157	1 025 097		1 025 097	983 517	-81 580	
Maksutuotot		1 800		1 800		-1 800	-100,00%
Tuet ja avustukset	421 242	444 000		444 000	404 354	-39 646	-8,93%
Muut toimintatuotot	88 093	105 000		105 000	120 041	15 041	14,32%
Toimintatuotot	1 559 493	1 575 897		1 575 897	1 487 912	-87 985	-5,58%
<i>joista sisäiset</i>	<i>1 005 327</i>	<i>994 097</i>		<i>994 097</i>	<i>910 725</i>	<i>-83 372</i>	<i>-8,39%</i>
Henkilökölkulut	1 169 145	1 216 279	27 000	1 243 279	1 198 830	-46 449	-3,74%
Palvelujen ostot	790 589	843 433		843 433	775 048	-68 385	-8,11%
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	65 800	54 874		54 874	50 819	-4 055	-7,39%
Avustukset	215 821	225 239		225 239	204 608	-21 631	-9,59%
Muut toimintakulut	161 005	139 141		139 141	195 885	56 744	40,78%
Toimintameno	2 402 339	2 479 966	27 000	2 506 966	2 423 190	-83 776	-3,34%
<i>joista sisäiset</i>	<i>54 054</i>	<i>115 589</i>		<i>115 589</i>	<i>107 228</i>	<i>-8 363</i>	<i>-7,23%</i>
Toimintakate (netto)	-842 847	-904 069	-27 000	-931 069	-935 278	-4 209	0,45%
<i>joista sisäiset</i>	<i>951 273</i>	<i>878 508</i>		<i>878 508</i>	<i>803 499</i>	<i>-75 009</i>	<i>-8,54%</i>
Laskennalliset kustannukset							
Polstot ja arvonalentumiset	-9 224	-9 933	0	-9 933	-78 368	-68 435	688,97%
Tehtävien kokonaiskustannukset	-852 071	-914 002	-27 000	-941 002	-1 013 848	-72 846	7,72%

TOIMIELIN:

Kunnanhallitus

TOIMIALA:

19220 Talous- ja tukipalvelut

TILIVELVOLLINEN:

Talousjohtaja

Selostus toimialasta:

Talous- ja tukipalveluiden toimiala sisältää laskentapalveluiden ja asiakaspalvelun määrärahat. Ruokahuolto- ja siivouksyksikkö tuottaa ateria- ja pesulapalvelut kunnan kaikkien hallintokuntien käyttöön ja huolehtii toimipisteiden siivouksesta.

TEHTÄVÄALUE / TEHTÄVÄ

Tavoitteet / talousarvio 2017

Tehtävä: Talouspalvelut

Tavoite 1	Uudet talouspalveluiden järjestelmät otetaan käyttöön täydellä teholla ja henkilökuntaa koulutetaan järjestelmien käyttöön sekä talousosaamisen ja julkisten hankintojen osalta.	
	Mittari	Tavoitetaso
	Uudet talouspalveluiden järjestelmät otetaan käyttöön täydellä teholla.	Uudet talouspalveluiden järjestelmät on otettu käyttöön täydellä teholla.
Toteutuminen	Laskut kiertävät uudessa järjestelmässä, raportointijärjestelmän käytöstä on järjestetty koulutus ja toimialojen vastuhenkilöt käyttävät itse raportointijärjestelmää. Osavuosikatsauksiin ja tilinpäätökseen on otettu tauhukot uudesta järjestelmästä. Talouden ajankohtaisista asioista on pidetty virastopalaveri ja ajankohtaisista asioista on lähetetty henkilöstölle useita toimintaohjeita.	

Tehtävä: Ruoka- ja siivouspalvelut

Tavoite 1	Kokonaisvaltaisen asiakastyytyväisyyden saavuttaminen ja toimivien yhteistyömuotojen kehittäminen kouluruokailussa yhdessä koulujen, koko henkilöstön ja oppilaiden sekä vanhempien kanssa. Ylläpidetään ja kehitetään koululaisten ja lasten ruokasuositusten toteutumista		
	Mittari	Tavoitetaso	Toteutuminen
	<p>Asiakaskyselyt 3-4/2017</p> <p>Henkilöstöpalaute jatkuva seuranta</p> <p>Vanhempien palaute jatkuva seuranta</p>	<p>Kehitetään asiakaskyselyä selkeämmäksi ja otetaan vuosittaisia teemoja, joita selvitetään.</p> <p>Asiakaskyselyn tavoitetaso: palaute 80 % positiivista kaikissa valmistusyksiköissä. Kaikki "negatiiviset" palautteet (20 %) otetaan huomioon kehityksessä.</p> <p>Asiakaspalautteesta tuloraportti asiakkaille 5/2017.</p>	<p>Asiakaskyselyä kehitetty ja lyhennetty. Vuonna 2017 selvitetty koululaisten osalta ruokailuajan riittävyttä ja tyytyväisyyttä salaatteihin ja kasviksiin.</p> <p>Asiakaskyselyn tavoitetaso: palaute 80 % positiivista kaikissa valmistusyksiköissä saavutettiin. Kaikki "negatiiviset" palautteet (20 %) otettu huomioon kehityksessä. Tulokset pysyneet edellisvuoteen verraten samana.</p> <p>Asiakaspalautteesta tuloraportti asiakkaille 5/2017.</p>
	<p>Henkilöstökysely (päiväkoti,) kevät 2017</p>	<p>Henkilöstökyselyyn vastauksia 100 %.</p> <p>Ruuan laatu 80 % positiivista. Kehitetään henkilöstölle suunnattua asiakaskyselyä niin, että kyselyssä on maks.10 kysymystä ja selkeät seurattavat kohteet.</p>	<p>Henkilöstökyselyn vastausprosenttia oli 38 %. Päiväkotien osalta tyytyväisyyttä lisukkeisiin, hedelmien ja vihannesten tarjontaan oltiin 64 % tyytyväisiä. Ruuan laatu 61 % positiivista. Kehitetty henkilöstölle suunnattua asiakaskyselyä niin, että kyselyssä oli 10 kysymystä ja vastaamiseen meni n. 10 min.</p>
	<p>Biojätteen määrän seuranta/valmistuspiste/viikko kg</p>	<p>Tavoitteena biojätteen määrän seurannan kehittäminen. Systemaattinen ja selkeä seuranta ja tavoitetason asettaminen.</p>	<p>Tavoitteena biojätteen määrän seurannan kehittämistä ei ole tehty vuonna 2017.</p>
	<p>Salaatin ja kasvien menekin seuranta</p>	<p>Valmistus- ja hävikin määrän suhteuttaminen asiakasmäärään päivittäin kaksi kertaa vuodessa n. kuukauden ajan. Salaatin ja kasvien tavoitemenekki joka toimipisteen osalta keskimäärin 50 g/annos (puoli lautasellista).</p>	<p>Salaatin ja kasvien menekin seuranta</p> <p>Salaatin ja kasvien tavoitemenekki 50 g/annos (puoli lautasellista) ei ole toteutunut. Vuodesta 2016 on parannettu 3 g 43g/annos.</p>
	<p>Kouluyhteistyöryhmän palaute</p>	<p>Kouluhenkilöstön kanssa yhteistyöryhmän palaveri</p>	<p>Kouluyhteistyöryhmä ei kokoontunut vuonna 2017. Koululaisten ravintoon</p>

		kolme kertaa vuodessa. Tavoitteena yhteistyössä salaatin ja vihannesten menekin parantaminen.	liittyviä asioita käsiteltiin hyvinvointi- työryhmässä.
	Lounastajien määrän seuranta	Tavoitteena 100 % (asiakaskysely).	Lounastajien määrän seuranta Henkilökunnan seurannan mukaan (tarjottimien määrä) ruokailijoiden toteuma syksy (2016) 89 %, kevät (2017) 87,3 %. Ruokailijoiden määrään vaikuttaa lukiolaisten määrän vähentyminen keväällä.
	Valmistusprosessien seurantaraportti (ruokatuotanto-ohjelma): seurataan asiakasryhmien ravintoaineiden suositusten toteutumista.	Elokuun raportin onnistumisprosentti 90.	Ruokatuotanto-ohjelman kautta seurattu, onnistumisprosentti 90
Toteutuminen	ks. kolmas sarake		

Tavoite 2	Vanhuksille tarjottavien aterioiden laadun ylläpitäminen ja ravitsemussuositusten toteutuminen yhdessä vanhushuollon henkilöstön kanssa.		
	Mittari	Tavoitetaso	Toteutuminen
	Asiakaskyselyt Henkilöstön palaute Omaisten palaute	Henkilöstökyselyn tavoitetaso: palaute 90 % positiivista. Kaikki "negatiiviset" palautteet (10 %) otetaan huomioon kehityksessä.	Asiakaskyselyn tavoitetaso: palaute 80 % positiivista kaikissa valmistusyksiköissä saavutettiin. Kaikki "negatiiviset" palautteet (20 %) otettu huomioon kehityksessä. Tulokset pysyneet edellisvuoteen verraten samana. Vanhusten osalta selvitetty ruoan lämpötilaa, koostumusta ja sitä, mitä ruokia jää yleisimmin syömättä.
	Asiakkaiden painoindeksit	Painoindeksit 100 % suositetulla tasolla. Yhteistyön avulla puututaan poikkeaviin painoindeksihin.	Vanhusten paino indeksin seuranta. Tavoitetasoa ei ole saavutettu. Vuonna (2016) ravitsemustilan arvioinnin tuloksista oli nähtävissä riskin kasvu. Vajaa- tai aliravitsemus on noussut vuodesta 2016 19,2 %.
	Vanhustyöryhmän palaute Seuranta tiimipalaverissa	Kokoontuminen kaksi kertaa vuodessa. Kehitettävän palautteen läpivienti kuukauden sisällä.	Kokoontumiset korvattu epäkohtien päivittäisen oikea aikaisella reagoimisella.
Toteutuminen	ks. kolmas sarake		

Tavoite 3	Yksikkökohtaisten kulujen tavoitetason saavuttaminen. Henkilöresurssien käyttöä tehostetaan yksiköiden muutoksiin sopeutuviksi hyödyntäen työaikojen suunnittelua ja tehtävankiertoa. Otetaan käyttöön ruokatuotanto-ohjelma, jolla tehostetaan prosesseja.		
	Mittari	Tavoitetaso	Toteutuminen
	Henkilöstökulut	Yksikön henkilöstökulujen pysyminen budjetissa 100 %.	Henkilöstökulut pysyneet budjetissa. 100 %
	Ostopalvelujen kustannukset	Budjetin toteutuminen 100 %.	Ostopalvelujen kustannukset pysyneet budjetissa 100 %
	Elintarvikeostojen kustannukset	Budjetin toteutuminen 100 %.	Elintarvikeostot pysyneet budjetissa ja on saavutettu taloudellisempi taso saavutettu
	Prosessin kustannukset (tuotetun aterian hinta)	Tuotetun aterian keskimääräinen hinta koulut alle 3 e, palvelukeskukset alle 5 e. Lasketaan edellisen vuoden toteutuma (+ ennustettavat henkilöstö- ja elintarvikehintojen muutokset).	Seurataan jatkuvasti. Koululaisten ja palvelukeskuksen keskimääräinen hintataso pysyi tavoitteessa.
Toteutuminen	ks. toteuma kolmas sarake		

	TP 2016	Aikuperäinen TA 2017	TA-muutokset	Muutettu TA 2017	TP 2017	Poikkeama	Poikkeama %
Talous- ja tukipalvelut							
Tuloarviot ja määrärahat							
Myyntituotot	2 128 582	2 294 192	-6 100	2 288 092	1 998 480	-289 632	-12,66%
Tuet ja avustukset	33 148				0	0	
Muut toimintatuotot	785		-1 000	-1 000	7 093	8 093	
Toimintatuotot	2 162 494	2 294 192	-7 100	2 287 092	2 005 584	-281 538	-12,31%
<i>joista sisäiset</i>	<i>1 327 270</i>	<i>1 312 392</i>		<i>1 312 392</i>	<i>1 260 598</i>	<i>-51 794</i>	<i>-3,95%</i>
Henkilöstökulut	1 416 258	1 325 128	5 000	1 330 128	1 278 777	-53 349	-4,01%
Palvelujen ostot	488 277	843 580	34 000	877 580	844 434	-33 146	-4,89%
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	500 273	587 290		587 290	485 264	-102 026	-17,37%
Muut toimintakulut	130 984	184 956		184 956	134 782	-30 184	-18,20%
Toimintamenot	2 515 770	2 720 952	38 000	2 758 952	2 841 267	-218 688	-7,92%
<i>joista sisäiset</i>	<i>246 816</i>	<i>283 042</i>		<i>283 042</i>	<i>242 541</i>	<i>-40 501</i>	<i>-14,31%</i>
Toimintakate (netto)	-353 276	-426 760	-46 100	-472 860	-835 713	-62 853	13,29%
<i>joista sisäiset</i>	<i>1 080 454</i>	<i>1 029 350</i>		<i>1 029 350</i>	<i>1 018 057</i>	<i>-11 293</i>	<i>-1,10%</i>
Laskennalliset kustannukset							
Poistot ja arvonalentumiset	-78 937	-74 854	0	-74 854	-70 990	3 864	-4,91%
						0	
Tehtävien kokonaiskustannukset	-430 213	-501 414	-46 100	-547 814	-806 703	-59 189	10,81%

TOIMIELIN:	Kunnanhallitus
TOIMIALA:	19217 Maankäyttö ja kaavoitus
TILIVELVOLLINEN:	Kunnanjohtaja

Selostus toimialasta:

Toimiala sisältää kunnan maankäytön ja kaavoituksen määrärahat.

Talousarvio 2017

Tavoitteet

Tehtävä: Yhdyskuntasuunnittelu

1. Roholan asemakaava

Tavoite: Roholan asemakaava on valmistumassa ja menossa 2016 vuoden viimeiseen valtuustoon hyväksyttäväksi.

Toteuma: Roholan asemakaava on saanut lainvoiman 8.2.2017.

2. Rautajärven osayleiskaava (ns. kyläkaava)

Tavoite: Oikeusvaikutteinen osayleiskaava menee kunnanvaltuustolle hyväksyttäväksi 2016 vuoden viimeiseen valtuuston kokoukseen.

Toteuma: Rautajärven osayleiskaava on saanut lainvoiman 7.6.2017.

3. – 5. Epaalan alueen asemakaavat:

- Pappilan asemakaava

- Kuulialan asemakaava

- Taka-Vaijalan ja Kuulialan vanhan kylän asemakaava

Tavoite: Epaala-Kuulialan osayleiskaava-alueelle määriteltiin asemakaavoin suunniteltavia alueita. Kyseiset alueet on jaettu kolmeen osakokonaisuuteen. Pappilan, Kuulialan sekä Taka-Vaijalan ja Kuulialan vanhan kylän asemakaavat ovat ehdotusvaiheessa, joiden lausuntoihin museovirasto on pyytännyt lisääikää.

Toteuma:

- Pappilan asemakaava

Maakuntamuseo on vaatinut alueelle tehtäväksi arkeologisia lisäselvityksiä. Arkeologisen tarkkuusinventoinnin raportti on valmistunut 28.12.2017. Löydösten perusteella kaavaan tultaneen tekemään muutoksia. Kaavan on tavoite valmistua vuoden 2018 aikana.

- Kuulialan asemakaava

Saanut lainvoiman 8.2.2017.

- Taka-Vaijalan ja Kuulialan vanhan kylän asemakaava

Saanut lainvoiman 10.1.2018.

6. Tommolan alueen asemakaava

Tavoite: Tavoitteena on jatkaa Tommolan asemakaavatyötä ja saada kaavamuuos valtuuston hyväksyttäväksi vuoden 2017 aikana.

Toteuma: Kaavaehdotukseen on suunnitteilla muutoksia kulkuyhteyksien osalta. Muutokset vaatisivat maanhankintaa. Kaavan on tavoite valmistua vuoden 2018 aikana.

7. Lastenlinnan valtatie seudun asemakaava

Tavoite: Kunta on tehnyt maanhankintoja valtatie 12:n molemmin puolin Lastenlinnan kohdalla. Alueen kaavasta on tehty osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Kaavoitustyö jatkuu edelleen 2017 vuonna.

Toteuma: Lastenlinnan metsän asemakaavamuutokseksi nimetyn kaavan aluetta on suunnitteilla laajentaa maanhankinnoin alkuvuodesta 2018. Kaavaluonnoksen on tavoitteena valmistua kesällä 2018.

8. Senioritalon asemakaava

Tavoite: Pälkäneellä on käynnistymässä senioritalon rakentamishanke. Kaavoitus on käynnistetty 2016, mutta kaavaa ei ole vielä kilpailutettu.

Toteuma: Kaavahanke on keskeytetty.

9. Aitoon keskustan asemakaavan muutos

Tavoite: Keskustelu kaavoituksen järjestelyistä on tarpeen käydä ensin.

Toteuma: Kaavahanketta ei ole toistaiseksi käynnistetty.

10. Pälkäneen keskustaaajaman pohjakartan laadinta

Tavoite: Pälkäneellä on käytössä vuonna 1986 laadittu pohjakartta. Pohjakartta ei ole ajantasainen. Lisäksi se on rasterimuotoinen, eikä se näin ollen täytä nykyisen vektorimuotoisen pohjakartan vaatimuksia. Pälkäneen keskustaaajaman kaavoitus on aktiivista. Tavoitteena on laadittua nykyiseen paikkatietopohjaiseen aineistoon sopiva ajantasainen pohjakartta. Pohjakartan laadinta kilpailutettiin ja sen voitti Blom Kartta Oy, joka on aloittanut kartan valmistelun.

Toteuma: Uusi pohjakartta on valmistunut syksyllä 2017.

11. Uuden teollisuusalueen kaavoituksen käynnistäminen

Tavoite: Pälkäneen kunta on ostanut maata Aitoon risteuksen ja vt12:n risteysalueen tuntumasta, Pälkänevedentien varrelta. Suunnitteilla on käynnistää vuoden 2017 alussa kaavoitustyö, jonka tavoitteena on luoda kuntaan uutta teollisuuden ja palvelun aluetta.

Toteuma: Kaavatyö on käynnistetty kaavan laativan konsultin valinnalla syksyllä 2017. Kaavan on tavoitteena valmistua vuoden 2018 aikana.

12. Pyöräillen Pälkäneellä

Tavoite: Kehityskuvan toimeenpano on aloitettu vuonna 2014 vastuuttamalla ja aikatauluttamalla kärkihankkeiden eteenpäin vieminen. Osana toimeenpanoa käynnistettiin vuonna 2015 vuorovaikutteisella työtavalla toteutettava Pälkäneen lähiliikkumisympäristön kehittämishanke, joka toteutui käytännössä ”Pyöräillen Pälkäneellä” - hankkeena. Hankkeella on sekä toiminnallisia että maankäytöllisiä vaikutuksia. Hanketta jatketaan ja kehitetään edelleen vuonna 2017. Talousarvioon on varattu tätä hanketta varten 5000 euroa.

Toteuma: Vuoden 2017 määräraha tullaan käyttämään kunnan yleisten uimarantojen pyörätelineisiin ja muuhun pyöräilyä tukevaan toimintaan. Hankkeen jatkamisen tarpeellisuus tullaan arvioimaan vuodelle 2018.

13. Listasta puuttuvat hankkeet:

Muikkutien asemakaavan muutos

Kaava on tullut vireille loppuvuodesta 2016. Kaavan on tavoitteena valmistua vuoden 2018 alkupuolella.

Vohlisaaren asemakaavan muutos

Kaava on tullut vireille 2009 ja keskeytyneenä se on ollut vuodesta 2011.

Tervapirtin asemakaavan muutos

Kaava on tullut vireille loppuvuodesta 2016. Kaavahanke odottaa toistaiseksi pohjavesiasioihin liittyvien taustaselvitysten valmistumista.

	TP 2016	Alkuperäinen TA 2017	TA-muutokset	Muutettu TA 2017	TP 2017	Pokkeama	Pokkeama %
Tulot							
Maankäyttö ja kaavoitus							
Tuloarviot ja määrärahat							
Myyntituotot					3 279	3 279	
Maksutuotot	1 600	1 500		1 500	2 700	1 200	80,00%
Toimintatuotot	1 600	1 500		1 500	5 979	4 479	298,62%
Henkilöstökulut	57 032	58 799		58 799	49 896	-8 904	-15,14%
Palvelujen ostot	86 118	89 200		89 200	54 208	-14 992	-21,66%
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	9 498	650		650	812	162	24,93%
Muut toimintakulut	4 090	4 494		4 494	3 372	-1 122	-24,97%
Toimintamenot	158 737	133 143		133 143	108 287	-24 856	-18,67%
<i>Joista sisäiset</i>	<i>3 684</i>	<i>3 294</i>		<i>3 294</i>	<i>3 215</i>	<i>-79</i>	<i>-2,39%</i>
Toimintakate (netto)	-157 137	-131 643		-131 643	-102 308	29 335	-22,28%
<i>Joista sisäiset</i>	<i>-3 684</i>	<i>-3 294</i>		<i>-3 294</i>	<i>-3 215</i>	<i>79</i>	<i>-2,39%</i>
Laskennalliset kustannukset						0	
Tehäivän kokonaiskustannukset	-157 137	-131 643	0	-131 643	-102 308	29 335	-22,28%

TOIMIELIN:	Kunnanhallitus
TOIMIALA:	192300 Sosiaalipalvelut, 192310 Terveyspalvelut
TILIVELVOLLINEN:	Kunnanjohtaja

Selostus toimialasta:

Sosiaalipalvelut siirtyivät Kangasalan yhteistoiminta-alueelle kunnanvaltuuston päätöksellä vuoden 2014 alusta lukien.

Kangasalan kaupunki on pyytänyt ennen talousarviovalmistelua Pälkäneen kunnanhallitukselta lausuntoa asioista, joihin tulee talousarviovalmistelussa erityisesti kiinnittää huomiota. Talousraportointi tapahtuu kolmannesvuosittain.

Vuoden 2017 alusta perustoimeentulotuki siirtyi Kelalle.

Terveyspalvelut koostuu perusterveydenhuollosta ja erikoissairaanhoidosta.

Pälkäneen kunta kuuluu Kangasalan yhteistoiminta-alueeseen. Ympäristöterveydenhuollon palvelut tuottaa Tampereen kaupunki.

PALVELUTILAUKSEN TOTEUMA

TALOUDEN SEURANTA, TOIMINTAKULUT, EUROT,

Pälkäne:

Yhteiset / Keskitetyt palvelut:

Tehtävä: Sosiaalipalvelut

Kunnanvaltuusto teki 15.5.2017 päätöksen irtisanoa Kangasalan kanssa solmimansa Harjutuulen kiinteistön vuokrasopimuksen päättymään 31.5.2018 mennessä. Harjutuulen asukkaille ja henkilökunnalle on osoitettu uudet asuin- ja työpaikat. Tästä syystä säästöä Harjutuulen osalta muodostui 133 000 euroa talousarvioon verrattuna. Vanhusten tehostetun palveluasumisen menot kasvoivat 146 000 eurolla.

Sijoitusten määrän kasvu taas vaikutti siihen, että lastensuojelun laitoshoitomenot kasvoivat noin 221 000 euroa. Asiakasmäärän kasvu nosti avohuollon tukitoimien menoja 57 000 euroa samoin kuin vammaisten asumispalveluiden menoja 100 000 euroa.

Henkilöstökulut muodostuvat Kevan laskuttamasta eläkemenoperusteisesta eläkemaksusta, joka perustuu ennen vuotta 2005 karttuneisiin maksussa oleviin eläkkeisiin.

Tehtävä: Perusterveydenhuolto/erikoissairaanhoito

Pälkäne:

Terveyspalvelut tuottaa kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia edistäviä terveyden- ja sairaanhoidon palveluita sekä vastaa erikoissairaanhoidon palvelujen hankinnasta yhteistyössä kehyskuntien tilaajarenkaan kanssa. Terveyspalveluiden palvelualueeseen kuuluvat palveluyksiköt: avopalvelut (avovastaanotot, päivystys, röntgen, terveysneuvonta ja kuntoutus), suun terveyspalvelut, terveyskeskussairaala sekä mielenterveys- ja päihdepalvelut.

Terveyskeskussairaalan ennakoitua pienempi käyttö toi 493 000 euron säästön, hoitopäiviä oli 1875 vähemmän kuin talousarviossa oli ennakoitu olevan. Hoitopäivän hinta tilinpäätöksessä oli 227,99 euroa.

Terveysneuvonta ja hammashuolto alittivat myös budjetin, alitus johtui alemmalla tasolla toteutuneista henkilöstökuluista.

Pirkanmaan sairaanhoitopiirin lisälasku Pälkäneen kunnalle oli 792 200 euroa.

Henkilöstökulut muodostuvat Kevan laskuttamasta eläkemenoperusteisesta eläkemaksusta, joka perustuu ennen vuotta 2005 karttuneisiin maksussa oleviin eläkkeisiin.

	TP 2016	Alkuperäinen TA 2017	TA-muutokset	Muutettu TA 2017	TP 2017	Poikkeama	Poikkeama %
Sosiaali- ja terveyspalvelut							
Tuloarviot ja määrärahat							
Myyntituotot	0				35 558	35 558	
Tuet ja avustukset	204 500					0	
Muut toimintatuotot	4 373					0	
Toimintatuotot	208 873				35 558	35 558	
Henkilöstökulut	549 115	415 814		415 814	454 198	38 682	9,28%
Palvelujen ostot	22 983 953	22 827 540	900 000	23 527 540	23 589 584	62 024	0,26%
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	42				17	17	
Avustukset	234 720				35 558	35 558	
Muut toimintakulut	668	28 200		28 200	225	-27 975	-99,20%
Toimintamenot	23 768 497	23 071 354	900 000	23 971 354	24 079 558	108 204	0,45%
Toimintakate (netto) josta sisäiset	-23 559 624	-23 071 354	-900 000	-23 971 354	-24 044 002	-72 648	0,30%
Leikkaukselliset kustannukset						0	
Tehtävien kokonaiskustannukset	-23 559 624	-23 071 354	-900 000	-23 971 354	-24 044 002	-72 648	0,30%

TOIMIELIN: Elinvoimalautakunta
TOIMIALA: 19222 Elinvoimapalvelut
TILIVELVOLLINEN: Elinkeinojohtaja

Selostus toimialasta:

Toimiala sisältää elinkeinopalveluiden, kulttuuripalveluiden sekä liikunta- ja vapaa-aikapalveluiden määrärahat. Toimiala vastaa kuntakehittämisestä, yrityspalveluista, markkinoinnista ja matkailusta, kulttuuripalveluista, kumppanuuksista, järjestö- ja yhdistysyhteistyöstä ja vapaa-aikapalveluista.

Talousarvio 2017

Tavoitteet

Tehtävä: Elinkeinopalvelut

Tavoite 1	Toteutetaan markkinointitoimenpiteitä tavoitteena uusien asukkaiden, yritysten ja matkailijoiden houkuttelevuus kuntaan	
	Mittari - Toteutetaan markkinointitoimenpiteitä - Hyödynnetään entistä enemmän verkko- ja somemarkkinointia	Tavoitetaso - Markkinointitoimenpiteitä on toteutettu - Verkkoa ja somea on hyödynnetty markkinoinnissa
Toteutuminen	Markkinointitoimenpiteitä on toteutettu pitkin vuotta sekä asukashankinnan että matkailun puolella. Kummassakin on ollut kaksi isompaa kampanjaa ja lisäksi on ostettu nettinäkyvyyttä. Markkinointitoimenpiteiden painotukset ovat olleet erityisesti verkossa ja somessa. Kunnan sekä VisitPälkäneen uudet internet-sivut on julkaistu alkuvuodesta. On osallistuttu Asta rakentaja – messuille helmikuussa ja Kotimaan matkailumessuille huhtikuussa sekä Alihankinta-messuille yhdessä Kangasalan kunnan kanssa syyskuussa. Matkailuesitteestä on otettu uusia painoksia jakoon pitkin kuntaa. Sähköinen matkailukartta on otettu käyttöön Aapiskukon matkailuinfossa.	

Tavoite 2	Elinvoimastrategian toimeenpano	
	Mittari - Toteutetaan elinvoimastrategiassa määriteltyjä toimenpiteitä kunnan elinvoimaisuuden lisäämiseksi - Tehdään elinvoimastrategian seurantakysely	Tavoitetaso - Kunnan elinvoimaisuutta lisääviä toimenpiteitä on toteutettu - Elinvoimastrategian seurantakysely on tehty
Toteutuminen	On toteutettu elinvoimaisuutta lisääviä toimenpiteitä, mm. käynnistetty	

	<p>Laipanmaan reittihanke huhtikuussa.</p> <p>Elinvoimastrategian seurantakysely yhdistettiin tammikuussa tehtyyn hyvinvointikyselyyn.</p>
--	--

Tavoite 3	Kyläyhdistysten toiminnan tukeminen	
	<p>Mittari</p> <p>- Kehitetään kunnan ja kyläyhdistysten välistä yhteistyötä ja kartoitetaan kylien tarpeita elinvoimaisuuden ylläpitämiseksi ja kasvattamiseksi</p>	<p>Tavoitetaso</p> <p>- Yhteistyötä on kehitetty ja vuorovaikutus on lisääntynyt kunnan ja kylien välillä</p>
Toteutuminen	<p>Kylätoiminta-avustukset on vuoden 2017 budjetissa kaksinkertaistettu vuoden 2016 määrästä.</p> <p>Kuntalain 22 §:n mukaisesta kansalaislähtöisestä yhteistyöstä ja kumppanuuden kehittämistä on kirjattu hallintosäännön 14 §:ään.</p> <p>Kyläyhdistykset olivat osaltaan aktiivisesti mukana Suomi100-juhlavuoden tapahtumien järjestämisessä.</p> <p>Yhdistyksiä on tuettu ottamalla käyttöön malli, jossa kunta antaa palkkaneläisille yleishyödyllisille yhdistyksille väliaikaista rahoitusta Leader-hankkeiden toteuttamiseen.</p>	

Tavoite 4	Kehitetään yritys yhteistyötä työllisyyden lisäämiseksi	
	<p>Mittari</p> <p>- Kehitetään yhdessä elinkeinopalveluiden, työllisyshoidon ja yrittäjäyhdistysten kanssa toimintamalli työllisyyden lisäämiseksi kunnassa.</p>	<p>Tavoitetaso</p> <p>- Toimintamalli on sovittu ja sitä toteutetaan järjestelmällisesti</p>
Toteutuminen	<p>Elinkeinopalvelut, työllisyyspalvelut sekä yrittäjäyhdistykset järjestivät ensimmäistä kertaa rekrymessut keväällä, siitä aiotaan tehdä jokavuotinen toimintatapa.</p> <p>Kesätyöpaikkojen haun toimintamallia on uudistettu yritysystävällisemmäksi.</p>	

Tavoite 5	Yrittäjyyskasvatuksen lisääminen	
	<p>Mittari</p> <p>- Lisätään yhdessä yrittäjäyhdistysten ja koulujen kanssa yrittäjyyskasvatusta kunnan kouluissa</p>	<p>Tavoitetaso</p> <p>-Yrittäjyyskasvatus on lisääntynyt kunnan kouluissa</p>

Toteutuminen	Lukion opiskelijoita on otettu mukaan kunnan markkinointiin. Ensi vuoden tapahtumiin on päätetty ottaa lukiolaisia mukaan järjestelyihin. Lukiossa on aktivoiduttu yrittäjyyskasvatukseen ja tehty suunnitelmia sen ottamiseksi mukaan opetukseen.
---------------------	--

Tehtävä: Kulttuuripalvelut

Kulttuuritoimen päätehtävänä on vaalia pälkäneläistä kulttuuriperintöä ja edistää ja tukea järjestöjen kulttuuritoimintaa. Järjestöjen elinvoimaisuuden tukemiseksi kulttuuritoimessa toteutetaan kulttuurituottajamallia. Lisäksi kulttuuritoimen tulee huolehtia valtakunnallisesti merkittävien juhlien kuten itsenäisyysjuhlan ja kansallisen veteraanipäivän juhlan järjestämisestä paikallisella tasolla. Kulttuuritoimi huolehtii myös järjestörekisteristä ja kunnan laitosten taideteosrekisteristä, jossa on noin 350 taideteosta.

Tavoitteet / talousarvio 2017

Tavoite 1	Suomi100-juhlavuosi osallistavana koko kunnan projektina	
	Mittari	Tavoitetaso
	- Sata tapahtumaa Suomen juhlavuotena	On syntynyt uusia verkostoja
	- Eri alojen toimijoiden yhteistyö	Verkostot ovat löytäneet toisistaan yhteistyötahoja ja toimintamuotoja
	- Verkostojen laajan osaamisen hyödyntäminen	-> Kolmannen sektorin vahvistuminen
		On syntynyt toimintakulttuuri toimijoiden aktivoimiseksi myös tulevaisuudessa
Toteutuminen	Kunnassa toteutettiin tapahtumia Suomen juhlavuoteen liittyen. Sadan tapahtuman vuosi toteutui jopa yli tavoitteiden. Toimijat olivat erittäin aktiivisia ja tapahtumiin osallistui tuhansia ihmisiä.	

Tehtävä: Liikuntapalvelut

Liikunta- ja vapaa-aikatoimi luo edellytyksiä kuntalaisten liikunnalle kehittämällä paikallista ja alueellista yhteistyötä sekä terveyttä edistävää liikuntaa, tukemalla kansalaistoimintaa, tarjoamalla liikuntapaikkoja sekä järjestämällä liikuntaa ottaen huomioon myös erityisryhmät.

Talousarvio 2017

TEHTÄVÄALUE / TEHTÄVÄ

Tavoitteet / talousarvio 2017

Tavoite 1	Matalan kynnyksen liikuntapaikkojen kehittäminen ja lisääminen	
	Mittari Lähiliikuntapaikkojen lisääminen	Tavoitetaso Yksi lähiliikuntapaikka lisää vuotta kohden
Toteutuminen	Toimintapainotusta on alettu toteuttaa 2017 ja se valmistuu vuoden 2018 puolella.	

Tavoite 2	Terveysliikuntahankkeen jatkaminen	
	Mittari Haetaan avustusta AVI:sta jatkohankkeeseen	Tavoitetaso Lisätään hankkeen toimenpiteillä omatoimisen liikunnan harrastamista
Toteutuminen	Terveysliikuntahanke on jatkunut vuoden 2017 aikana. Kuntalaiset eivät ole aktivoituneet toivotulla tavalla, joten toimintamallia muutetaan tarpeeseen sopivammaksi. Hanke jatkuu vuonna 2018.	

Kunnan toteutusvastuulla olevat ulkopuolisella rahoituksella rahoitettavat hankkeet:

HANKE	Hankevuodet	Hankkeen vuosikustannukset		
		TA 2017	TS 2018	TS 2019
Kehittämis- ja elinkeinopalvelut				
Matkailun yhteistyö- ja markkinointihanke	2016–2017	30 000		
Elinvoimaa Maaseutupuistosta, kehittäminen	2017–2019	20 000	20 000	6 500
Elinvoimaa Maaseutupuistosta, investoinnit	2017–2019	15 000	20 000	15 000
Laipanmaan reittien kehittämishanke	2017–2018	45 000	5 000	
Varaus muihin hankkeisiin	2017–	10 000		

Elinvoimaa Maaseutupuistosta, kehittäminen/investoinnit-hanke ei saanut rahoitusta, joten se ei toteudu. Muita hankkeita ei vuonna 2017 toteutunut.

Muut ulkoiset hankkeet (kunnan maksuosuus, ei toteutusvastuuta):

HANKE	Hankevuodet	Hankkeen vuosikustannukset		
		TA 2017	TS 2018	TS 2019
Kehittämispalvelut				
Pirkan Helmi ry	2014–2020	15 955	15 955	15 955
Suomen kasvukäytävä (HHT)	2015–2017	4.000		
Voimaa Pirkanmaan matkailuun	2015–2017	739		

	TP 2016	Aikuperäinen TA 2017	TA-muutokset	Muutettu TA 2017	TP 2017	Poikkeama	Poikkeama %
<i>Tuloarviot</i>						0,00	0,00
Elinvoimapaalvelut							
Tuloarviot ja määrärahat							
<i>Myyntituotot</i>	8 920	10 750		10 750	25 013	14 263	
<i>Maksutuotot</i>	42 011	41 000		41 000	28 783	-12 207	-29,77%
<i>Tuet ja avustukset</i>	8 000	100 000		100 000	65 695	-34 305	-34,31%
<i>Muut toimintatuotot</i>	527				6 553	6 026	
Toimintatuotot	59 458	151 750		151 750	129 053	-22 697	-16,93%
<i>josta sisäiset</i>		50		50		-50	-100,00%
<i>Henkilöstökulut</i>	216 482	195 113		195 113	222 732	27 619	14,18%
<i>Palvelujen ostot</i>	114 229	207 530		207 530	155 163	-52 367	-25,23%
<i>Aineet, tarvikkeet ja tavarat</i>	11 421	25 270		25 270	20 051	-5 219	-20,65%
<i>Avustukset</i>	43 559	37 000		37 000	47 753	10 753	29,06%
<i>Muut toimintakulut</i>	54 585	120 060		120 060	18 355	-101 705	-84,71%
Toimintamenot	439 277	584 973		584 973	484 055	-120 918	-20,87%
<i>josta sisäiset</i>	78 827	70 674		70 674	34 218	-36 456	-51,58%
Toimintakate (netto)	-379 819	-433 223		-433 223	-339 001	98 222	-21,98%
<i>josta sisäiset</i>	-78 827	-70 674		-70 674	-34 218	36 406	-51,55%
Laakennalliset kustannukset							
<i>Polistot ja arvonalentumiset</i>	-10 877	-35 752	0	-35 752	-9 784	25 968	-72,83%
Tehtävien kokonaiskustannukset	-390 696	-468 975	0	-468 975	-347 785	121 190	-25,84%

TOIMIELIN:	Sivistyslautakunta
TOIMIALA:	19240 Sivistyspalvelut
TILIVELVOLLINEN:	Sivistysjohtaja

Selostus toimialasta:

Sisältää keskitettyjen osastopalveluiden, peruskoulu-, lukio- ja varhaiskasvatuspalveluiden sekä muun sivistystoiminnan mukaan lukien kirjaston tehtävät.

Tehtävä: Keskitetyt osastopalvelut ja peruskoulupalvelut

Tavoitteet / talousarvio 2017

Tavoitteena on toteuttaa laadulliset, tasapuoliset ja lähikouluperiaatteella toimivat perusopetuksen palvelut. Lähtökohtana on, että lapsille taataan opetukselliset ja sivistykselliset perusoikeudet. Pälkäneellä halutaan kasvattaa oppilaista vastuuntuntoisia, rehellisiä, tasapainoisia ja muita ihmisiä kunnioittavia lapsia ja nuoria, jotka käyttäytyvät hyvin, ovat suvaitsevaisia ja yhteistyökykyisiä. Opetus järjestetään siten, että se tukee oppilaan kulloistakin oppimis- ja kehitysvaihetta.

Perusopetuksessa otettiin käyttöön lukuvuonna 2016 - 2017 uusi perusopetussuunnitelma, joka tuli voimaan luokkien 1-6 osalta välittömästi, syksyllä 2017 perusopetuksen 7. luokalla, syksyllä 2018 8. luokalla ja syksyllä 2019 9. luokalla. Uudessa opetussuunnitelmassa halutaan vahvistaa oppilaan aktiivisuutta ja osallisuutta. Uudistuksen myötä oppimisympäristöjä uudistetaan ja otetaan aiempaa enemmän teknologia avuksi. Perusopetuksen tuntijako on Pälkäneen kunnassa 1.8.2016 alkaen 226 tuntia.

Opetushenkilöstön koulutukseen panostetaan edelleen opetussuunnitelman tavoitteiden toteuttamiseksi. Vuonna 2017 kunnan peruskoulut ovat osallistuneet Liikkuva koulu – hankkeen toteutukseen. Pälkäne on mukana myös tutoropettajien koulutus ja toiminta-hankkeessa sekä JOPO (Joustava perusopetus)-toiminnan kehittämishankkeessa. Syksyllä 2017 käynnistettiin Tuen järjestämisen kehittämissuunnitelman laatiminen osana valtakunnallista Tukea tuen järjestäjille-koulutushanketta.

Yksikköhintaiset menot, euroa/oppilas

Yksikkö	TA 2017*	TP 2017**	TP 2016**	Oppilaita 2017	Oppilaita 2016
Aitoon koulu	11 423	11 664	12 444	43	43
Harhalan koulu	13 270	12 831	10 870	23	28
Kirkonkylän koulu	10 844	10 362	9 382	47	49
Kostian koulu	7 788	7 528	7 613	312	308
Rautajärven koulu	11 567	11 623	12 015	26	31
Pälkäneen yhteiskoulu	9 778	10 104	9 564	168	183
Oppilaita yht.				619	646

* TA 2017 yksikköhinnoissa on mukana myös arvioidut koulukuljetuskulut. ** TP 2016 ja TP 2017 yksikköhinnoissa on mukana myös koulukuljetuskulut.

Koulukohtaiset henkilöstö- ja toimintakulut

Yksikkö	TA 2017 henkilöstö- kulut	TA 2017 toiminta- kulut	TP 2017 henkilöstö- kulut	TP 2017 toiminta- kulut	TP 2016 henkilöstö- kulut	TP 2016 toiminta- kulut
Aitoon koulu	280 074	509 305	276 291	472 198	361 987	602 743
Harhalan koulu	164 078	294 851	166 574	274 037	176 727	286 204
Kirkonkylän koulu	268 956	480 077	278 507	471 973	283 433	488 318
Kostian koulu	1 457 116	2 217 425	1 383 353	2 178 405	1 422 415	2 192 566
Rautajärven koulu	193 001	317 398	182 626	305 074	203 914	328 441
Päikäneen yhteiskoulu	1 091 017	1 550 765	1 161 998	1 646 466	1 130 385	1 590 169

Talouden tasapainotusryhmässä asetetut tavoitteet vuoden 2017 kustannusten kasvun taittamiseksi perusopetuksen osalta ovat:

1. Tuntikehyksen leikkaaminen lukuvuoden 2016 - 2017 tasosta -20 vuosiviikkotunnilla (1189 on perusopetuksen kokonaistuntimäärä lv. 2016 - 2017). Säästötavoite v. 2017 on noin - 24 000 euroa, lisäystä säästöön vuonna 2018 -33 000 euroa, kokonaisvaikutus on -57 000 €.
2. Opettajien opetusvelvollisuus, ylituntien määrä saa olla enintään 20 % yli opetusvelvollisuuden.
3. Koulunkäyntiavustajien/ -ohjaajien määrää vähennetään seitsemällä. Kokonaismäärä on tällä hetkellä 32 (määräaikaiset mukaan lukien). Säästövaikutus v. 2017 on -69 000 €, lisäystä säästöön v. 2018 -95 000 €, kokonaissäästön vaikutus on noin 164 000 €.

Tavoite 1	Perusopetuksen tuntikehys on koulukohtaisesti tehokkaassa käytössä	
	Mittari Opetustunnit/oppilas	Tavoitetaso Opetusryhmät muodostetaan optimoiden, harkittu jakotuntien käyttö
Toteutuminen	Tuntikehys toteutettu suunnitelman mukaisesti lv. 2016-2017, tiukennetut ehdot tulivat voimaan lv 2017-2018.	

Tehtävä: Varhaiskasvatus 2017

Tavoitteet / talousarvio 2017

Opetushallitus julkaisi 18.10 uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Tämän myötä suunnitelman päivittytyö alkaa varhaiskasvatuksessa syksyllä 2016. Uuden suunnitelman tulee olla valmis 1.8.2017 mennessä. Suunnitelmatyötä varten perustimme moniammatillisen työryhmän, joka kokoontuu säännöllisin väliajoin työstämään uutta suunnitelmaa. Työryhmän omien palaverien lisäksi päivittytyötä palvelevat kasvattajakahvilat, joiden tarkoituksena on virittää pedagogista keskustelua, luoda yhteistä käsitteistöä Pälkäneen varhaiskasvattajille. Kasvattajakahvilat rakentuvat uudesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista nousevista teemoista, joita tarkastellaan teoriaa ja käytäntöä yhdistelemällä ja sitoen teema valtakunnalliseen ja Pälkäneen omaan suunnitelmaan.

Varhaiskasvatus on mukana seudullisessa koulutusyhteistyössä teemalla ”Yhdessä enemmän – seudullista varhaiskasvatuksen yhteistyötä, suunnittelussa ja arjen pedagogiikassa. Tähän koulutuskokonaisuuteen on saatu opetushallituksen hankerahoitusta 15 400 €. Summa jakautuu useamman kunnan kesken (Pälkäne, Valkeakoski, Urjala, Akaa, Pirkkala). Koulutushankeen tarkoituksena on myös osaltaan tukea tulevaa varhaiskasvatussuunnitelma työtä.

Sähköisten toimintojen kehittäminen on edelleen yksi vuoden 2017 keskeisimmistä tavoitteista. Niiden avulla on tarkoitus kehittää palvelukykyämme ja asiakaslähtöisiä palvelujamme. Tavoitteena on luoda sähköinen esiopetus- ja aamu- ja iltapäivätoiminnan hakemus. Myös muuta lomakkeistoa esim. palvelutarpeen muutoslomake saatetaan sähköiseen versioon. Maksupäätösten sähköinen lähettäminen mahdollistuu myös. Näiden muutosten avulla saamme aikaan sujuvamman tiedon kulun ja näin palvelu on entistä asiakaslähtöisempää.

Esiopetus

Uuden esiopetussuunnitelman mukainen toiminta aloitettiin 10.8.2016. Tulevan vuoden aikana toimintaa kehitetään edelleenkin ko. suunnitelman mukaisesti. Ensi vuoden esioppilaiden määrä nousee nykyisestä 60 lapsesta 69 lapseen. Vaikka lapsimäärä kasvaa, esiopetusyksiköiden määrä pysyy ennallaan.

Päivähoitomuoto	Tulot	Menot	Lapset	Lasten läsnäolo pv / vuosi	Kust. lapsi / pv Brutto	Netto	Kust. lapsi / vuosi Brutto	Netto
Päiväkotihoido	255 741	2 014 680	178	39087	51,54	45,00	11 318,43	9 881,74
Ryhmäperhepäivähoito	72 257	737 312	56	7 155	103,04	92,95	13 166,29	11 875,98
Perhepäivähoito	27 579	137 209	10	1 736	79,03	63,15	13 720,90	10 963,00
Avoin varhaiskasvatus	2 328	24 232	6	316	76,68	69,32	4 038,67	3 650,67
Esiopetus	29 749	363 783	64 (44)	7 333	49,85	49,85	5 712,04	5 712,04
Lasten kotihoidon tuki		294 458	ka 99				2 974,33	

Varhaiskasvatuksen kustannukset 2017

Tavoite 1	Sähköisten toimintojen kehittäminen. Lomakkeiston laajentaminen sähköiseen muotoon päivähoitojärjestelmässämme. Näitä ovat esiopetushakemus, aamu- ja iltapäivätoiminnan hakemus, kuljetuspäätös ja palveluntarvemuutoshakemus	
	Mittari Palvelukyky kysely vanhemmille	Tavoitetaso Lomakkeet toiminnassa alkukeväästä 2017
Toteutuminen	Lomakkeet ovat luotu ja ne ovat olleet käytössä. Palvelukyky / asiakastytyväisyyškysely tehtiin joulukuussa. Tulosten tarkastelu nyt alkuvuotena 2018.	

Tehtävä: Lukiopalvelut

Tavoitteet / talousarvio 2017

Lukion oppilasmäärä 20.9.2017 oli 79 ja vuoden 2017 lopussa 81. Neljännellä vuosikurssilla ei ole yhtään opiskelijaa. Lukion oppilasmäärä tulisi saada vakiintumaan yli 90 opiskelijaan. Tavoitteena on lukion vetovoimaisuuden lisääminen erityisesti kunnan omien peruskoululaisten keskuudessa.

Tavoite 1	Lukion oppilasmäärän vakiinnuttaminen yli 90 opiskelijan määrään, kuitenkin lisäämättä neljännen vuosikurssin oppilaiden määrää.	
	Mittari Opiskelijamäärä lukuvuoden 2017 alussa. Neljännen vuosikurssin opiskelijoiden määrä.	Tavoitetaso Uusia opiskelijoita pitäisi aloittaa n. 30 ja opinnot tulisi suorittaa kolmessa vuodessa.
Toteutuminen	Opiskelijoita aloitti 20, määrä noussut lukuvuoden alettua 24:ään.	

Tunnusluvut / Lukiopalvelut

Tunnusluku	TP 2017	TP 2016	oppilaita 2017	oppilaita 2016	oppilaita 2015
Tehtävän nettomenot €/oppilas	11 116	9 559	81	89	76

Lukion henkilöstö- ja toimintakulut

Yksikkö	TA 2017 henkilöstö- kulut	TA 2017 toiminta- kulut	TP 2017 henkilöstö- kulut	TP 2017 toiminta- kulut	TP 2016 henkilöstö- kulut	TP 2016 toiminta- kulut
Pätkineen Lukio	553 529	821 271	593 515	969 553	569 889	856 314

Talouden tasapainotusryhmän tavoitteet lukio-opetuksen osalta vuoden 2017 talousarviossa ovat:

1. Tuntikehyksen leikkaamisen tavoitteena on 8 vuosiviikkotuntia lukuvuoden 2016 - 2017 tasosta (kokonaistuntimäärä 165 tuntia). Tämä toteutetaan ensisijaisesti nostamalla valinnaiskurssien vähimmäisopiskelijamäärä seitsemään opiskelijaan. Säästövaikutus on vuonna 2017 noin -10 000 €. Lisäystä säästöön on vuonna 2018 noin -13 000 €, yhteissäästövaikutus on yhteensä noin -23 000 €
2. Opettajien opetusvelvollisuus, ylituntien määrä saa olla enintään 20 % yli opetusvelvollisuuden.

Tehtävä: Kirjastopalvelut

Kunnalla on pääkirjasto Onkkaalassa, lähikirjasto Luopioisissa ja lainausasemat Aitoossa, Laitikkalassa, Salmentakana ja Sappeessa. Kirjastoautopalveluita ostetaan Padasjoen kunnalta ja Hämeenlinnan kaupungilta. Pälkäneen kirjasto kuuluu Pirkanmaan kirjastojen PIKI-yhteisjärjestelmään.

2016	Pälkäne	muuseutum. kunnat	Pirkanmaa	koko maa
Kirjaston palkk. htv:t/1000 as.	0,70	0,81	0,75	0,73
Kokonaislainaus/asukasluku	15,75	14,42	18,9	16,02

Toteutetut hankkeet:

- Saavutettavuuden parantaminen Luopioisten kirjastossa: osittaisen omatoimisuuden toteuttaminen
- Fantasiailta ja muita teemailtoja

Lainaustilastoa:

	2017	2016	2015	2014
Pääkirjasto	78 083	78 179	77 876	72 676
Luopioinen	15 359	15 364	14 778	16 926
Aitoo	3 995	5 024	5 469	6 043
Laitikkala	754	862	1027	1005
Salmentaka	249	282	252, Luikala 117	221, Luikala 164
Sappee	715	357	217	257
Kirjastoauto	Kuohijoki 366, Padasjoen auto 3799	Kuohijoki 306, Padasjoen auto 4636	Kuohijoki 380, Padasjoen auto 6887	Kuohijoki 299, Padasjoen auto 7085
saadut kaukolainat	51	126	24	18
YHTEENSÄ	103 371	105 136	107 027	104 694

Lisäksi lainattavissa on sähköistä aineistoa. Pälkäneen laskennallinen osuus PIKI-kirjastojen e-kirjalainoista oli 603 vuonna 2017.

Tavoite

Tavoite	Laadukkaasti ja kustannustehokkaasti järjestetyt, kuntalaisten tasapuoliseen kohteluun tähtäävät kirjastopalvelut	
	Mittari Palvelupaikkojen sijainti ja aukioloajat, ajanmukaiset palvelut, käyttömäärät ja toimintakulut	Tavoitetaso Kattavan palveluverkon säilyminen, käyttöön nähden riittävät aukioloajat, käyttö ja toimintakulut/asukas maaseutumaisten kuntien keskiarvon tuntumassa tai paremmat
Toteutuminen	Palveluverkko on säilynyt kattavana. Aukioloajat ovat pysyneet aiempien vuosien tasolla ja Luopioisten kirjaston saavutettavuus on parantunut omatoimiaukioloajan käyttöönoton myötä kesäkuussa 2017. Vuonna 2017 lainaus aukiolotuntia kohden oli pääkirjastossa 46,3, Luopioisten kirjastossa palveluaika laskien 19,7, Aitoon lainausasemalla 15,5, Laitikkalassa 7,4, Salmentakana 3,8, Sappeessa 8,5, Kuohijoen pysäkillä 45,8 ja Padasjoen auton pysäkeillä 24,8. Kokonaislainaus asukasta kohti oli vuonna 2016 maaseutumaisten kuntien keskiarvon yläpuolella. Toimintakulut olivat Pälkäneellä 55,94 €/asukas ja maaseutumaisissa kunnissa keskimäärin 64,03 €/asukas vuonna 2016.	

Tehtävä: Kansalaisopisto

Kansalaisopiston palvelut järjestetään ostopalveluna Valkeakoski-opistolta.

Tavoite 1	Kansalaisopistotoiminnan toteuttaminen monipuolisena sekä määrällisesti ja laadullisesti riittävänä tasoisena	
	Mittari	Tavoitetaso
	Opetustuntimäärä ja opiskelijamäärä	5 000 opetustuntia 900 opiskelijaa (netto)
Toteutuminen	4195 opetustuntia, 720 netto-opiskelijaa	

	TP 2016	Alkuperäinen TA 2017	TA-muutokset	Muutettu TA 2017	TP 2017	Polkkaama	Polkkaama %
Myyntituotot	257 987	231 228		231 228	285 333	34 105	
Maksutuotot	446 796	498 700		498 700	403 347	-95 353	-19,12%
Tuet ja avustukset	44 220	20 000		20 000	94 605	74 605	373,03%
Muut toimintatuotot	27 112	5 250		5 250	22 798	17 548	334,25%
Toimintatuotot	776 114	755 178		755 178	786 083	30 905	4,09%
Henkilöstökulut	7 155 275	7 067 811		7 067 811	6 900 027	-167 784	-2,37%
Palvelujen ostot	3 541 829	3 673 164		3 673 164	3 580 448	-112 716	-3,07%
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	358 463	368 990		368 990	368 835	-2 155	-0,58%
Avustukset	301 310	320 000		320 000	294 558	-25 442	-7,95%
Muut toimintakulut	1 620 324	1 612 480		1 612 480	1 601 902	-10 558	-0,65%
Toimintamenot	12 977 201	13 042 428		13 042 428	12 723 770	-318 655	-2,44%
<i>joista eioliiset</i>	3 260 135	3 335 318		3 335 318	3 202 937	-132 381	-3,97%
Toimintakate (netto)	-12 201 087	-12 287 247		-12 287 247	-11 937 688	349 559	-2,84%
<i>joista eioliiset</i>	-3 260 135	-3 335 318		-3 335 318	-3 202 937	132 381	-3,97%
Laskennalliset kustannukset							
Polistot ja arvonalenukset	-62 336	-30 301	0	-30 301	-46 892	-16 591	54,76%
Tehtävän kokonaiskustannukset	-12 263 423	-12 317 548	0	-12 317 548	-11 984 579	332 969	-2,70%

TOIMIELIN:	Tekninen lautakunta
TOIMIALA:	192500 Tekniset palvelut
TILIVELVOLLINEN:	Tekninen suunnittelujohtaja

Selostus toimialasta:

Sisältää keskitettyjen osastopalveluiden, jätehuollon, vuokratalojen, liikenneväylien ja yleisten alueiden, kiinteistöpalveluiden, maa- ja metsäalueiden sekä pelastuspalveluiden tehtävät.

TOIMIALA / TEHTÄVÄ

Teknisten palveluiden keskitetyt ostopalvelut ja hallintoon liittyvät tehtävät sekä asiakaspalvelu hoidetaan Pälkäneen kunnanviraston teknisessä toimessa.

Liikenneväylien, yleisten alueiden ja kiinteistöjen kunnossapito- ja hoitotehtävissä on seitsemän henkilöä. Näistä henkilöistä yksi tekee myös liikuntapuolen töitä. Liikenneväylien, kevyen liikenteen väylien, yleisten alueiden, puistojen ja kunnan omistamien kiinteistöiden koneelliset kunnossapitotyöt on ulkoistettu ja niistä on erilliset sopimukset. Lisäksi kiinteistöjen työajan ulkopuolinen varallaolo ja päivystys on ulkoistettu. Yksi henkilö toimii tarvittaessa apuna vesi- ja viemärlaitoksen laitosmiesten tuuraajana ja hän on osana vesi- ja viemärlaitoksen varallaoloa.

Siivous- ja ruokahuolto siirtyi teknisen toimen alaisuuteen kesällä 2013 ja kesällä 2017 se siirrettiin talous- ja tukipalveluihin talousjohtajan alaisuuteen.

Jätehuollon tehtävät hoitaa Pirkanmaan Jätehuolto Oy.

Pelastuspalvelut hoitaa Tampereen Aluepelastuslaitos.

Pälkäneen Aluelämmön koko osakekanta on Pälkäneen kunnan omistuksessa.

Pälkäneen Asuntotuotannon isännöinti on ulkoistettu samoin kuin ko. kohteiden huoltotyöt.

Tavoitteet

<p>Tavoite 1</p>	<p>Liikenneväylien ja yleisten alueiden hoidon laadukas ja tasainen taso</p>	
	<p>Mittari</p> <p>Katujen huolto- ja kunnossapito on huolella suoritettua ja tehokasta</p> <p>Viheralueiden, puistojen ja leikkikenttien hoito on korkeatasoista</p> <p>Turvallinen liikkuminen</p> <p>Katuvalaistuksen uusiminen</p>	<p>Tavoitetaso</p> <p>Hyvä hoitotaso kaikkina vuoden aikoina</p> <p>Positiivinen palaute</p> <p>Tapaturmien vähentyminen</p> <p>Energian säästö</p>
<p>Totentumminen</p>	<p>Talvi oli liukkaudenhoidon kannalta hankala ja puutteellinen hoito aiheutti muutaman reklamaation liukkauden torjunnassa. Huolto- ja kunnossapito pyritään pitämään jatkossa korkealla tasolla ja sellaisena, ettei reklamaatioon johtavia tilanteita pääse syntymään.</p> <p>Katuvalaistuksen uusiminen on viivästynyt ja selvitykset uusimisesta on aloitettu. Kantokyläntien katuvalaistus saatiin alkuvuodesta valmiiksi.</p> <p>Viheralueiden hoito toteutui hyvin. Uusina kohteina valmistui Onkkaalan tori. Aitoon leikkikentän rakennustyöt jatkuivat.</p> <p>Kantokyläntien sivuteiden katuvalaistus saatiin tehtyä vuoden 2017 lopussa suunnitelmien mukaisesti.</p> <p>Vuoden 2017 loppu oli erittäin haasteellinen kaavateiden ja kiinteistöjen piha-alueiden hoidolle jatkuvasti muuttuneiden säiden takia. Kaavateiden hoitourakat loppuvat tähän talvikauteen.</p> <p>Onkkaalan torin kustannusarvio ylittyi huomattavasti.</p>	

Tavoite 2	Turvalliset ja energiatehokkaat kiinteistöt	
	Mittari Kiinteistöjen käyttäjät ovat tyytyväisiä työskentelytiloihin ja olosuhteisiin Kiinteistöjen energian kulutuksen vähentyminen Toimiva automaatio	Tavoitetaso Vikojen korjaus nopeata, palvelutaso hyvä Uusien lämmitysmuotojen etsiminen, valistus ja neuvonta Ei turhia hälytyksiä
Toteutuminen	Taloautomaatio toimi hyvin kaikissa kohteissa. Kustannustehokasta neuvontaa on jatkettu ja kiinteistöjen lämpöjä tarkkaillaan ja säädetään optimaalisemmaksi. Kiinteistöistä on suunniteltu tehtäväksi vuoden 2018 aikana korjausvelkalaskelmat ja selvitykset sisäisistä vuokrista. Haahtela kiinteistöpito-ohjelma on tarkoitus hankkia kunnan käyttöön keväällä 2018. Harjulan ryhmiksen ilmastoinnin parannus saatiin tehdyksi. Kostia-areenan rakennustyöt aloitettiin toukokuussa 2017 ja hankkeen on määrä valmistua elokuussa 2018.	

	TP 2016	Alkuperäinen TA 2017	TA-muutokset	Muutettu TA 2017	TP 2017	Poikkeama	Poikkeama %
Tekniset palvelut						5,01	0,57
Tuloarvot ja määrärahat							
Myyntituotot	344 701	199 984		199 984	243 488	43 502	
Makautuotot	16 484	18 200		18 200	4 487	-13 733	-75,46%
Tuet ja avustukset	25 775	16 000		16 000	3 838	-11 382	-75,75%
Muut toimintatuotot	3 088 005	3 333 151		3 333 151	3 089 910	-263 241	-7,90%
Toimintatuotot	3 454 945	3 566 315		3 566 315	3 321 481	-244 834	-6,87%
<i>joista sisäiset</i>	<i>1 811 595</i>	<i>1 970 828</i>		<i>1 970 828</i>	<i>1 798 898</i>	<i>-173 930</i>	<i>-8,83%</i>
Henkilöstökulut	539 199	506 899		506 899	489 905	-16 994	-3,35%
Palvelujen ostot	1 764 448	1 683 831	7 000	1 690 831	1 672 834	-17 997	-1,08%
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	1 059 827	1 116 390		1 116 390	1 071 692	-44 698	-4,00%
Muut toimintakulut	183 789	193 534		193 534	217 402	23 868	12,33%
Toimintameno	3 847 242	3 800 454	7 000	3 807 454	3 451 833	-55 621	-1,50%
<i>joista sisäiset</i>	<i>401 861</i>	<i>384 888</i>		<i>384 888</i>	<i>358 431</i>	<i>-28 257</i>	<i>-7,35%</i>
Toimintakate (netto)	-92 296	68 861	-7 000	68 861	-130 152	-199 013	-321,12%
<i>joista sisäiset</i>	<i>1 409 934</i>	<i>1 588 140</i>		<i>1 588 140</i>	<i>1 440 487</i>	<i>-148 673</i>	<i>-9,18%</i>
Laskennalliset kustannukset							
Polstot ja arvonalentumiset	-1 598 036	-1 660 093	0	-1 660 093	-1 597 890	62 203	-3,75%
						0	
Tehtäviin kokonaiskustannukset	-1 890 332	-1 894 232	-7 000	-1 891 232	-1 728 041	-128 809	7,92%

TOIMIELIN: Rakennus- ja ympäristöjaosto

TOIMIALA: 192600 Rakennusvalvonta

TILIVELVOLLINEN: Tekninen suunnittelujohtaja

Selostus toimialasta:

Rakennusvalvonnan tehtävät Pälkäneen kunnassa.

TOIMIALA / TEHTÄVÄ

Tavoitteet

Tavoite 1	Lupa-asioiden käsittelyajat	
	Mittari Viranhaltijapäätökset Lautakuntapäätökset	Tavoitetaso 3 viikkoa tarvittavien asiakirjojen saapumisesta 4 viikkoa tarvittavien asiakirjojen saapumisesta
Toteutuminen	Tavoitteeseen ei ole päästy viranhaltijapäätösten osalta ohjelmistopäivityksistä ja henkilöstövajeesta/henkilöstön vaihtuvuudesta johtuen. Lautakuntapäätösten osalta tavoitteeseen on päästy. Elenian muuntamoiden toimenpidelupia määrällisesti paljon, noin puolet kaikista haetuista luvista, työllistää huomattavan paljon. Rakennusvalvontaan pitäisi hankkia ulkopuolista tukea, jotta käsittelyaikoja saadaan lyhennettyä ja ruuhkaa purettua.	

Tavoite 2	Asiakkaiden tasapuolinen kohtelu	
	Mittari Vastaanottoaikojen pitäminen Olla tavoitettavissa puhelimella	Tavoitetaso Olla paikalla virastotalolla ennalta määriteltynä toimistoaikoina. Vastata puhelimeen aina kuin työtilan sen sallii. Soittaa takaisin soittopyyntöihin ja vastaamattomiin puheluihin.

Toteutuminen	Paikalla ei ole aina pystytty olemaan, kun asiakas on saapunut virastotalolle ilmoittamatta. Puheluihin vastaaminen ei ole aina kiireestä johtuen onnistunut ja takaisinsoitot ovat viivästyneet. Selvitetään ja mietitään erillisiä vastaanottopäiviä ja puhelinaikoja rakennusvalvontaan.
---------------------	---

Tavoite 3	Huolehtia kaavoituksen toteutumisesta	
	Mittari Kaavamääräykset	Tavoitetaso Valvoa lupakäsittelyn ja tarkastusten avulla, että kaava-alueilla rakentaminen tapahtuu kaavan mukaisesti.

Toteutuminen	Toteutunut osittain, poikkeamislupahakemuksia kaavamääräyksistä tulee merkittävä määrä ja kaavat ovat vanhoja sekä päivitystarvetta on selvästi havaittavissa. Nykyaikaisten vaatimusten mukaiseen rakentamiseen ei tahdo rakennusoikeus riittää ja pinta-alan ylityksiä haetaan useissa poikkeusluvuissa.
---------------------	--

Tavoite 4	Huolehtia rakennusjärjestyksen toteutumisesta	
	Mittari Asiakkaiden ja asukkaiden tasapuolinen kohtelu	Tavoitetaso Valvoa lupakäsittelyn ja tarkastusten keinoin, että rakentaminen tapahtuu Pälkäneen kunnan rakennusjärjestyksen mukaisesti.

Toteutuminen	Toteutunut, jonkin verran on haettu vähäisiä poikkeamia rakennusluvan yhteydessä.
---------------------	---

	TP 2016	Aikuperäinen TA 2017	TA-muutokset	Muutettu TA 2017	TP 2017	Poikkeama	Poikkeama %
Rakennusvalvonta							
Tuloarviot ja määrärahat							
Myyntituotot	8 724	1 500		1 500	1 280	-240	
Makautuotot	89 478	80 000		80 000	67 485	-12 535	-15,67%
Toimintatuotot	96 202	81 500		81 500	68 725	-12 775	-15,68%
<i>joista sisäiset</i>	6 724	1 500		1 500	1 280	-240	-16,00%
Henkilöstökulut	107 492	107 770	24 000	131 770	102 615	-29 155	-22,13%
Palvelujen ostot	39 389	54 800		54 800	51 875	-2 925	-4,99%
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	2 608	1 500		1 500	1 274	-228	-15,04%
Muut toimintakulut	10 389	9 857		9 857	8 504	-1 353	-13,73%
Toimintameno	189 856	173 727	24 000	197 727	184 289	-33 438	-16,92%
<i>joista sisäiset</i>	35 456	34 207		34 207	33 390	-817	-2,38%
Toimintakate (netto)	-83 654	-92 227	-24 000	-116 227	-95 544	20 683	-17,80%
<i>joista sisäiset</i>	-28 732	-32 707		-32 707	-32 130	577	-1,76%
Laakennolliset kustannukset						0	
Tehtävien kokonaiskustannukset	-83 654	-92 227	-24 000	-116 227	-95 544	20 683	-17,80%

TOIMIELIN: Rakennus- ja ympäristöjaosto

TOIMIALA: 192600 Ympäristönsuojelu

TILIVELVOLLINEN: Tekninen suunnittelujohtaja

Selostus toimialasta:

Sisältää ympäristönsuojelun sekä yksityistieasiat.

TOIMIALA / TEHTÄVÄ

Ympäristönsuojelusihteerin toimenkuvaan kuuluu ympäristönsuojelu, maa-ainesasiat, yksityistiet, työsuojelupäällikön tehtävät.

Vuoden 2017 aikana tehtiin ympäristölupavervollisten laitosten suunnitelmallista valvontaa ohjelman mukaisesti, mutta kaikkia tarkastuksia ei ehditty suorittamaan. Maa-ainesten oton valvonta tehtiin suurimmille ottoalueille. Pinta- ja pohjavesien seuranta tehtiin yhdessä vesihuoltolaitoksen kanssa. Pinta- ja ojavesiä seurattiin noin kymmenestä kohteesta. Vuotta rasittivat pohjavesiä koskevat hankkeet ja haastavat riita-asiat.

Järvillä tehtiin joitakin sinilevähavaintoja, mutta ei niin merkittäviä kuin 2016. Järviä sekä virkistyskäyttäjiä häirtasi enemmän vesistöjen pintojen lasku. Syksyllä vedet lähtivät nousemaan ja joulukuun alussa Kukkiän vedenkorkeus oli tasolla jossa se on SYKEN mukaan kerran seitsemässä vuodessa. Vuoden 2017 aikana eri vesistöjä koskevia yhteydenottoja oli selvästi enemmän kuin aiempina vuosina.

Tavoite 1	Mittari	Tavoitetaso
	Lupalaitosten tarkastukset	Suunnitelmaohjelman mukaiset tarkastukset
Toteutuminen	Valvontaa ja tarkastuksia tehty suunnitellun mukaisesti.	

	TP 2016	Aikuperäinen TA 2017	TA-muutokset	Muutettu TA 2017	TP 2017	Polkkaama	Polkkaama %
Ympäristönsuojelu ja yksityistiet							
Tuloarviot ja määrärahat							
Myyntituotot	12 087				11 187	11 187	
Maksutuotot	7 550	12 000		12 000	5 749	-8 252	-52,10%
Muut toimintatuotot	889					0	
Toimintatuotot	20 487	12 000		12 000	16 935	4 935	41,13%
Henkilöstökulut	69 557	70 078		70 078	54 514	-15 562	-22,21%
Palvelujen ostot	33 580	38 740		38 740	40 017	1 277	3,30%
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	1 421	1 350		1 350	1 137	-213	-15,78%
Auutukset	127 583	128 000		128 000	122 542	-5 458	-4,28%
Muut toimintakulut	5 409	10 009		10 009	4 252	-5 757	-57,52%
Toimintameno	237 529	248 175		248 175	222 461	-25 714	-10,38%
<i>josta sisäiset</i>	25 644	24 249		24 249	23 532	-717	-2,98%
Toimintakate (netto)	-217 043	-236 175		-236 175	-205 526	30 649	-12,98%
<i>josta sisäiset</i>	-25 644	-24 249		-24 249	-23 532	717	-2,98%
Leikkennalliset kustannukset						0	
Tehtävien kokonaiskustannukset	-217 043	-236 175	0	-236 175	-205 526	30 649	-12,98%

2.3 Tuloslaskelmaosan toteutuminen

Tuloslaskelmaosassa seurattavia määrärahoja ja tuloarvioita ovat verotulot, valtionosuudet, rahoitustulot ja -menot sekä satunnaiset erät.

	Alkup. TA 2017	TA muutokset	Muutettu TA 2017	TP 2017	Poikkeama
Toimintatulot	9 489 884,00	-7 100,00	9 482 784,00	9 000 108,74	-482 685,26
Myyntituotot	2 415 805,00	-8 100,00	2 409 705,00	2 393 858,04	-15 848,96
Maksutuotot	853 200,00	0,00	853 200,00	512 519,12	-140 680,88
Tuet ja avustukset	579 000,00	0,00	579 000,00	568 291,71	-10 708,29
Muut toimintatuotot	1 494 037,00	-1 000,00	1 493 037,00	1 491 248,23	-1 790,77
Sisäiset tuotot	4 327 852,00	0,00	4 327 852,00	4 034 193,64	-293 658,36
Toimintamenot	46 808 241,00	987 000,00	47 805 241,00	47 090 046,94	715 194,06
Henkilöstömenot	11 182 218,00	56 000,00	11 238 218,00	10 953 021,40	285 196,60
Palvelujen ostot	27 884 718,00	941 000,00	28 825 718,00	28 822 279,97	3 438,03
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	2 286 464,00	0,00	2 286 464,00	2 155 750,11	130 713,89
Avustukset muille	711 239,00	0,00	711 239,00	705 017,28	6 221,72
Muut toimintamenot	415 750,00	0,00	415 750,00	419 784,54	-4 034,54
Sisäiset kulut	4 327 852,00	0,00	4 327 852,00	4 034 193,64	293 658,36
Toimintakate	-37 338 347,00	-1 004 100,00	-38 342 447,00	-38 089 938,20	252 508,80
Verotulot	22 439 000,00	0,00	22 439 000,00	23 080 438,00	641 438,00
Valtionosuudet	16 462 893,00	0,00	16 462 893,00	16 501 073,00	38 180,00
Rahoitustulot ja -menot	-2 450,00	0,00	-2 450,00	344 989,89	347 439,89
Korkotulot muilta	25 000,00	0,00	25 000,00	2 816,99	-22 183,01
Muut rahoitustulot muilta	83 000,00	0,00	83 000,00	398 413,93	311 484,30
Korvaus peruspääomasta liikelaitoksilta	20 000,00	0,00	20 000,00	16 050,37	-3 949,63
Korkomenot	100 000,00	0,00	100 000,00	49 897,75	50 102,25
Muut rahoitusmenot	30 450,00	0,00	30 450,00	22 393,65	8 056,35
Vuosikate	1 561 096,00	-1 004 100,00	556 996,00	1 836 562,69	1 279 566,69
Poistot ja arvonalentumiset	2 351 903,00	0,00	2 351 903,00	2 388 008,33	-18 103,33
Suunnitelman mukaiset poistot	2 351 903,00	0,00	2 351 903,00	2 303 187,96	48 715,04
Arvonalentumiset	0,00	0,00	0,00	64 818,37	-64 818,37
Tilikauden tulos	-790 807,00	-1 004 100,00	-1 794 907,00	-531 443,64	1 263 463,36
Polstoeron lisäys (-) tai vähennys (+)	474 821,00	0,00	474 821,00	595 740,78	120 919,78
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	-315 986,00	-1 004 100,00	-1 320 086,00	64 297,14	1 384 383,14

Verotulojen erittely

Verotulot	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteuma	Poikkeama
Kunnan tulovero	19 076 000	0	0	19 571 022,87	-495 023
Osuus yhteisöveron tuotosta	1 195 000	0	0	1 341 238,17	-146 238
Kiinteistövero	2 168 000	0	0	2 168 176,96	-177

Taulukko: verotulot

Tuloveron määräytyminen	2017	2016	2015	2014	2013
Tuloveroprosentti	21,00	21,00	21,00	20,50	20,00
Verotettava tulo / as *		13 924	13 734	13 468	13 272
Muutosprosentti		1,38	1,97	1,48	3,5

Taulukko: tuloveroprosentti, verotettava tulo/asukas (eur) * Maksuunpantua kunnallisveroa vastaavat verotettavat tulot.

Kiinteistöveroprosentit

Vuosi	Yleinen	Vakituinen asuinrakennus	Muut asuinrakennukset
2017	1,00	0,45	1,05
2016	1,00	0,45	1,05
2015	1,00	0,45	1,05
2014	0,80	0,40	1,00
2013	0,80	0,40	1,00

Taulukko: kiinteistöveroprosentit

Valtionosuuksien erittely

Valtionosuudet	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteuma	Poikkeama
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus,ml. tasaukset	17 197 715	0	17 197 715	17 188 008	- 9 707
Opetus- ja kulttuuritoimen muut valtionosuudet	-734 822	0	-734 822	-686 935	47 887
Harkinnanvarainen valtionosuuden korotus	0	0	0	0	0

2.4 Investointien toteutuminen

Valtuustoon nähden sitova taso on esitetty sinisellä korostuksella.

INVESTOINTIEN TOTEUTUMINEN 2017

Toteutuminen esitetty 1.6.2017 voimaantulleen organisaattiorakenteen mukaisesti

Kunnanhallitus	TA 2017	TA muutos	TA muut. jälk.	Toteutuma	Tot. %
Maa- ja vesialueet					
Menot	1 123 800		1 123 800	1 017 244	90,52
Tulot	100 000		100 000	271 885	271,89
Netto	1 023 800		1 023 800	745 359	72,80
ATK - hankinnat					
Menot	75 000		75 000	10 000	13,33
Tulot	0		0	0	
Netto	75 000		75 000	10 000	13,33
Asunto-osakkeet					
Menot	0		0	0	
Tulot	0		0	36 000	
Netto	0		0	-36 000	
Kiinteistöosakkeet					
Menot	0	80 000	80 000	80 000	100,00
Tulot	0			0	
Netto	0	80 000	80 000	80 000	100,00
Kunnan tukiosuus valokuituverkon rakentamisesta					
Menot	100 000		100 000	100 000	100,00
Tulot	0		0	0	
Netto	100 000		100 000	100 000	100,00
Hankevalmistelu					
Menot	20 000		20 000	0	0,00
Tulot	0		0	0	
Netto	20 000		20 000	0	0,00
Ruokahuollon kaluste- ja laitehankinnat (erittely jäljempänä)					
Menot	55 000		55 000	19 086	34,70
Tulot	0		0	0	
Netto	55 000		55 000	19 086	34,70
Menot yhteensä	1 373 800	80 000	1 453 800	1 226 330	84,35
Tulot yhteensä	100 000		100 000	307 885	307,89
Netto yhteensä	1 273 800	80 000	1 353 800	918 445	67,84

Selite:

Maa- ja vesialueet sisältää maan oston määrärahan sekä tonttien ja kiinteistöjen myyntitulovarojen

ATK-hankinnat: ICT-laitteistoa ja valokuituverkkoa, taloushallinnon lisenssit

Asunto-osakkeet: As Oy Retkipirtin osakkeen myynti

Kiinteistöosakkeet: Keskinäinen Kiinteistö Oy Luopioisten pienteollisuustalon osakkeiden osto

Sijoitukset: Pälkäneen Valokuitu Oy:n avustus

Ruokahuollon kaluste- ja laitehankinnat	TA 2017	TA muutos	TA muut. jälk.	Toteutuma	Tot. %
Kukkaikodin laitehankinnat	15 000		15 000	10 264	68,43
Yli-aste lukion laitehankinnat	10 000		10 000	2980	29,80
Siivoushuollon yhteiset laite- ja konehankinnat	10 000		10 000	5 842	58,42
Ruokahuolto-ohjelma Jamix	10 000		10 000	0	0,00
Vierikukon päiväkotit	10 000		10 000	0	0,00
Yhteensä	55 000		55 000	19 086	34,70

Sivistyslautakunta	TA 2017	TA muutos	TA muut. jälk.	Toteutuma	Tot. %
Koneet ja kahvio					
Menot	64 000		64 000	31 537	49,28
Tulot	0		0		
Netto	64 000		64 000	31 537	49,28
Menot yhteensä	64 000		64 000	31 537	49,28
Tulot yhteensä	0		0		
Netto yhteensä	64 000		64 000	31 537	49,28

Selite:

Koulujen ja päiväkotien kalustohankinnat, Luopioisten kirjaston omatoimilainauksen laiteisto

Tekninen lautakunta	TA 2017	TA muutos	TA muut. jälk.	Toteutuma	Tot. %
Talonrakennus					
Onkkaalan liikuntakeskus, toteutus					
Menot	3 000 000		3 000 000	2 839 801	94,66
Tulot	397 500		397 500	720 000	181,13
Netto	2 602 500		2 602 500	2 119 801	81,45
Peruskorjaushankkeet (erittely jäljempänä)					
Menot	240 000		240 000	114 226	47,59
Tulot	0		0	0	
Netto	240 000		240 000	114 226	47,59
Kaavateiden rakentamiskohteet (erittely jäljempänä)					
Menot	485 000	1 500 000	1 985 000	139 814	7,04
Tulot	0	0	0	0	
Netto	485 000	1 500 000	1 985 000	139 814	7,04
Yleisten alueiden ja puistojen rakentaminen					
Menot	40 000		40 000	33 024	82,56
Tulot	0		0	0	
Netto	40 000		40 000	33 024	82,56
Pätkineen tori					
Menot	80 000	60 000	140 000	140 136	100,10
Tulot	0	0	0	0	
Netto	80 000	60 000	140 000	140 136	100,10
Koemetsän alueen rakennusten purkaminen					
Menot	40 000		40 000	0	0,00
Tulot	0		0	0	
Netto	40 000		40 000	0	0,00
Liikuntapaikat ja toimintapuisto					
Menot	128 000	45 000	173 000	178 575	103,22
Tulot	0	0	0	29 000	
Netto	128 000	45 000	173 000	149 575	86,46
Menot yhteensä	4 013 000	1 605 000	5 618 000	3 445 576	61,33
Tulot yhteensä	397 500	0	397 500	749 000	188,43
Netto yhteensä	3 615 500	1 605 000	5 220 500	2 696 576	51,65

Peruskorjaushankkeet (max. 250 000 e)	TA 2017	TA muutos	TA muut. jälk.	Toteutuma	Tot. %
Päiväkoti Lumpeennuppu	70 000		70 000	66 176	94,54
Aitoon kouluun sadevesiviemärinti ja salaojitus	70 000		70 000	44 241	63,20
Vieräkukon päiväkotiki	100 000		100 000	3 809	3,81
Yhteensä	240 000	0	240 000	114 226	47,59

Kaavateiden rakentamiskohteet (max. 250 000 e)	TA 2017	TA muutos	TA muut. jälk.	Toteutuma	Tot. %
Eri kohteet, päällystäminen	70 000		70 000	87 272	124,67
Tievalaistuksen rakentaminen	215 000		215 000	14 000	6,51
Roholan alue	200 000		200 000	38 542	19,27
Yhteensä	485 000	0	485 000	139 814	28,83

Liikuntapaikat selite:

Aitoon kuntosadan muutostyöt

Toimintapuisto, johon AVIn avustus

VESIHUOLTOLAITOS	TA 2017	TA muutos	TA muut. jälk.	Toteutuma	Tot. %
Vesihuoltolaitoksen eri kohteet (erittely jäljempänä)					
Menot	540 000		540 000	214 287	39,68
Tulot	0		0	0	0,00
Netto	540 000		540 000	214 287	39,68
Roholan alueen kunnallistekniikka + siirtolinjan suunnittelu jvp:lle					
Menot	750 000		540 000	27 870	3,72
Tulot	0		0	0	0,00
Netto	750 000		540 000	27 870	3,72
Menot yhteensä	1 290 000		1 290 000	242 157	18,77
Tulot yhteensä	0		0	0	
Netto yhteensä	1 290 000		1 290 000	242 157	18,77

Vesihuoltolaitoksen eri kohteet (max. 250 000 e)	TA 2017	TA muutos	TA muut. jälk.	Toteutuma	Tot. %
Pienet hankkeet	80 000			52 563	65,70
Aitoon lisäkaivon rakentaminen ja linja Aitoon vesil.	10 000			0	
Aitoon vanhan puhdistamon purku	150 000			0	
Putkistosaneeraukset	300 000			161 724	53,91
Yhteensä	540 000	0	0	214 287	39,68

INVESTOINNIT YHTEENSÄ	TA 2017	TA muutos	TA muut. jälk.	Toteutuma	Tot. %
MENOT YHTEENSÄ	6 740 800	1 685 000	8 425 800	4 945 600	59
TULOT YHTEENSÄ	497 500	0	497 500	1 056 885	212
NETTO YHTEENSÄ	6 243 300	1 685 000	7 928 300	3 888 715	49

Investointimenojen toteutumisaste oli 59 prosenttia. Tulojen toteutumisaste oli 212 prosenttia. Tulojen toteutuminen budjetoitua korkeammalla tasolla johtui Onkkaalan liikuntakeskuksen avustuksen maksatuksesta budjetoitua aikaisemmalla aikataululla. Lisäksi pysyvien vastaavien myyntituloja saatiin enemmän kuin oli budjetoitu. Investointien toteutumisasteen netto oli 49 prosenttia kun edellisenä vuonna se oli 53 prosenttia.

Investointeihin hyväksytyjä lisämäärärahoja ja investointien toteutumaan vaikuttaneita seikkoja on käsitelty toimintakertomuksen kohdassa 1.3.2 Kunnan talous vuonna 2017.

2.5 Rahoitusosan toteutuminen

Rahoitusosan toteutumisessa seurataan antolainasaamisten lisäyksiä ja vähennyksiä, lainojen lisäyksiä ja vähennyksiä sekä oman pääoman muutoksia. Rahoituslaskelman valtuustoon nähten sitovia tasoja ovat investointimenot, antolainauksen lisäys sekä pitkäaikaisten lainojen lisäys.

	Alkuperäinen TA	TA-muutokset	Muutettu TA 2017	TP 2017	Poikkeama
Toiminta ja investoinnit					
Toiminnan rahavirta					
Vuosikate	1 561 098,00	-1 004 100,00	556 998,00	1 836 582,69	1 279 586,69
Tulorahoituksen korjaukset	-200 000,00	0,00	-200 000,00	69 695,70	269 695,70
Investointien rahavirta					
Investointimenot	-6 740 800,00	-1 665 000,00	-8 425 800,00	-4 948 179,19	3 477 620,81
Rahoitusosuudet investointimenoihin	397 500,00	0,00	397 500,00	749 000,00	351 500,00
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	100 000,00	0,00	100 000,00	287 084,95	187 084,95
Toiminta ja investoinnit, netto	-4 882 204,00	-2 669 100,00	-7 571 304,00	-2 005 835,85	5 565 466,15
Rahoitustoiminta					
Antolainauksen muutokset					
Antolainasaamisten lisäykset muille	0,00	-50 000,00	-50 000,00	-27 700,00	22 300,00
Antolainasaamisten vähennykset muilta	88 230,00	0,00	88 230,00	170 739,78	82 509,78
Lainakannan muutokset					
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	4 000 000,00	0,00	4 000 000,00	4 000 000,00	0,00
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-912 334,00	0,00	-912 334,00	-820 646,92	291 687,08
Muut maksuvalmiuden muutokset	150 000,00	0,00	150 000,00	546 805,47	396 805,47
Valutus maksuvalmiuteen	-1 566 308,00	-2 739 100,00	-4 295 408,00	2 063 362,48	6 358 770,48

2.6 Yhteenveto käyttötalouden määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta

	Määrärahat (tEUR)						Tuloarviot (tEUR)						TA netto	Net-to
	Alkup. TA	TA:n muutokset	TA muut. jälkeen	Toteuma	Poikkeama	(Poikkeama %)	Alkup. TA	TA:n muutokset	TA muut. jälkeen	Toteuma	Poikkeama	(Poikkeama %)		
KÄYTTÖTALOUS-OSA														
Tarkastuslautakunta														
Tarkastustoimi	15		15	11	-4	-30,02 %								
Kunnanhallitus														
Hallintopalvelut	2 480	27	2 507	2 423	-84	-3,34 %	1576		1576	1488	-88	-5,6	-931	-935
Talous- ja tukipalvelut	2 721	39	2 760	2 541	-219	-7,92 %	2294	-7	2287	2005	-282	-12,3	-473	-536
Maankäyttö ja kaavoitus	133		133	108	-25	-18,67 %	2		2	6	4		-131	-102
Sosiaalipalvelut, terveyspalvelut	23 071	900	23 971	24 080	108	0,45 %				36	36		-23935	-24044
Elinvoimautakunta														
Elinvoimapalvelut	585		585	464	-121	-20,67 %	152		152	126	-26	-1,7	-433	-338
Sivistyslautakunta														
Sivistyspalvelut	13 042		13 042	12 724	-318	-2,44 %	755		755	786	31	4,1	-12287	-11938
Tekninen lautakunta														
Tekniset palvelut	3 500	7	3 507	3 452	-55	-1,59 %	3566		3566	3321	-245	-6,9	59	-131
Vesihuoltolaitos	838		838	901	63	7,52 %	1032		1032	1146	114	11	-194	245
Rakennus- ja ympäristöjaosto														
Rakennusvalvonta	174	24	198	164	-33	-16,92 %	82		82	69	-13	-15,8	116	-95
Ympäristönsuojelu	248		248	222	-26	-10,36 %	12		12	17	5	41,7	236	-205
INVESTOINTIOSA														
Kunnanhallitus														
Hallintopalvelut	1 174	80	1254	1 046	-208		100		100	308	208		-866	-738
Talous- ja tukipalvelut														
Maankäyttö ja kaavoitus														
Sosiaalipalvelut, terveyspalvelut														
Sivistyslautakunta														
Sivistyspalvelut	64		64	32	-32								-64	-32
Tekninen lautakunta														
Tekniset palvelut	885	1 560	2 445	427	-2 018								-2445	-427
Vesihuoltolaitos	540		540	214	-326								-540	-214

Käyttötalousoosassa valtuustoon nähden sitova taso on tuottojen ja kulujen erotus eli netto.

Investointiosan osalta oheisessa taulukossa on esitetty talousarviovuodelle 2017 talousarvioon sitovaksi määritettyjen hankkeiden määrärahat ja toteumat.

3 TILINPÄÄTÖSLASKELMAT

3.1 Tuloslaskelma

	TP 2017		TP 2016	
Toimintatuotot				
Myyntituotot	2 393 858,04		2 327 610,25	
Maksutuotot	512 519,12		622 276,58	
Tuet ja avustukset	568 291,71		736 884,80	
Muut toimintatuotot	1 491 246,23	4 965 915,10	1 408 688,95	5 095 480,38
Toimintakulut				
Henkilöstökulut				
Palkat ja palkkiot yhteensä	-8 455 410,38		-8 543 433,76	
Henkilösivukulut				
Eläkekulut	-2 165 992,62		-2 445 001,55	
Muut henkilösivukulut	-331 618,40		-498 151,93	
Palvelujen ostot	-28 822 279,97		-27 972 724,43	
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-2 155 750,11		-2 179 774,55	
Avustukset	-705 017,28		-922 992,70	
Muut toimintakulut	-419 784,54	-43 055 853,30	-397 377,36	-42 959 456,28
Toimintakate		-38 089 938,20		-37 863 995,90
Verotulot		23 080 438,00		22 994 018,42
Valtionosuudet		16 501 073,00		17 065 725,00
Rahoitustuotot ja -kulut				
Korkotuotot	2 816,99		4 423,91	
Muut rahoitustuotot	398 413,93		88 981,01	
Korkokulut	-49 897,75		-40 123,80	
Muut rahoituskulut	-6 343,28	344 989,89	-3 241,89	50 039,23
Vuosikate		1 836 562,69		2 245 786,75
Polstot ja arvonalentumiset				
Suunnitelman mukaiset polstot	-2 303 187,96		-2 340 872,06	
Arvonalentumiset	-84 818,37	-2 368 006,33	0,00	-2 340 872,06
Tilikauden tulos		-531 443,64		-95 085,31
Polstoeron lisäys (-) tai vähennys (+)		595 740,78		388 910,28
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)		64 297,14		291 824,97

3.2 Tase

	2017	2016
VASTAAVAA		
A PYSYVÄT VASTAAVAT	40 727 461,65	39 246 109,22
I Aineettomat hyödykkeet	123 122,87	226 981,35
2. Tietokoneohjelmistot	56 447,69	78 327,23
3. Muut pitkävaikutteiset menot	66 675,18	148 654,12
II Aineelliset hyödykkeet	34 036 374,35	32 356 171,93
1. Maa- ja vesialueet	5 159 413,68	4 178 565,49
2. Rakennukset	15 989 262,12	17 357 890,63
3. Kiinteät rakenteet ja laitteet	9 995 498,56	10 198 452,27
4. Koneet ja kalusto	161 812,53	245 761,04
6. Ennakkomaksut ja keskenäiset hankinnat	2 730 387,46	375 502,50
III Sijoitukset	6 567 964,43	6 662 955,94
1. Osakkeet ja osuudet	6 319 110,38	6 271 062,11
3. Muut lainasaamiset	209 204,05	378 183,83
4. Muut saamiset	39 650,00	13 710,00
B TOIMEKSIANTOJEN VARAT	426 536,01	529 786,67
2. Lahjoitusrahastojen varat	426 536,01	529 786,67
C VAIHTUVAT VASTAAVAT	5 314 170,18	3 091 033,95
II Saamiset	1 367 182,64	1 202 793,48
Lyhytaikaiset saamiset	1 367 182,64	1 202 793,48
1. Myyntisaamiset	398 473,45	558 936,47
2. Lainasaamiset	10 000,00	
3. Muut saamiset	324 041,47	348 011,84
4. Siirtosaamiset	634 667,72	295 845,17
IV Rahat ja pankkisaamiset	3 946 987,54	1 888 240,47
VASTAAVAA YHTEENSÄ	46 468 167,84	42 866 929,84

	2017	2016
VASTATTAVAA		
A OMA PÄÄOMA	25 858 082,42	25 793 785,28
I Peruspääoma	15 061 194,75	15 061 194,75
IV Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	10 732 590,53	10 440 765,56
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ALIJÄÄMÄ	64 297,14	291 824,97
B POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET	5 133 257,99	5 728 998,77
1. Poistoero	4 133 257,99	4 728 998,77
2. Vapaaehtoiset varaukset	1 000 000,00	1 000 000,00
C PAKOLLISET VARAUKSET	150 000,00	
2. Muut pakolliset varaukset	150 000,00	
D TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	699 397,13	665 093,45
2. Lahjoitusrahastojen pääomat	699 397,13	665 093,45
E VIERAS PÄÄOMA	14 627 430,30	10 679 052,34
I Pitkäaikainen	10 376 264,81	7 192 490,92
2. Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	6 875 544,32	3 747 736,00
3. Lainat julkisektorilta	97 336,79	113 144,22
7. Muut velat	3 403 383,70	3 331 610,70
II Lyhytaikainen	4 251 165,49	3 486 561,42
2. Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	872 191,68	605 525,00
3. Lainat julkisektorilta	15 807,45	15 121,94
5. Saadut ennakot	117 771,98	42 250,86
6. Ostovelat	1 992 679,24	1 246 291,50
7. Muut velat	220 758,29	424 814,10
8. Siirtovelat	1 031 956,85	1 152 558,02
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	46 468 167,84	42 866 929,84

3.3 Rahoituslaskelma

	2017		2016	
Toiminnan rahavirta				
Vuosikatse	1 836 562,69		2 245 786,75	
Tulorahoituksen korjaukserät	69 695,70	1 906 258,39	-30 721,27	2 215 065,48
Investointien rahavirta				
Investointimenot	-4 948 179,19		-2 599 376,38	
Rahoitusosuudet inv.menoihin	749 000,00		30 589,00	
Pyevien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	287 084,95	-3 912 094,24	87 193,70	-2 481 593,66
Toiminnan ja investointien rahavirta		-2 005 835,85		-266 528,18
Rahoituksen rahavirta				
Antolainauksen muutokset				
Antolainasaamisten lisäys	-27 700,00		0,00	
Antolainasaamisten vähennys	170 739,78	143 039,78	113 121,81	113 121,81
Lainakannan muutokset				
Pitkääkajisten lainojen lisäys	4 000 000,00		0,00	
Pitkääkajisten lainojen vähennys	-620 646,92		-664 488,45	
Lyhytkaikisten lainojen muutos	0,00	3 379 353,08	0,00	-664 488,45
Muut maksuvalmiuden muutokset				
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	137 554,34		23 580,98	
Saamisten muutos	-159 773,75		-54 098,81	
Korottomien velkojen muutos	569 024,88	548 805,47	760 118,80	729 600,97
Rahoituksen rahavirta		4 069 198,33		178 234,33
Rahavarojen muutos		2 063 362,48		-88 293,85
Rahavarojen muutos				
Rahavarat 31.12.	3 946 987,54		1 883 625,06	
Rahavarat 1.1.	1 883 625,06	2 063 362,48	1 971 818,91	-88 293,85

Rahoituslaskelman ero vahvistettuun tilinpäätökseen 2016 johtuu siitä, että myyntireskontran selvittelytilit vanhassa ohjelmassa sisältyivät myyntisaamisten ryhmään ja uudessa ohjelmassa tilit ovat rahoitusomaisuudessa.

3.4 Konsernituloslaskelma

KONSERNITULOSLASKELMA

	2017	2016
Toimintatuotot	23 181 597,24	22 450 899,09
Toimintakulut	-59 722 883,60	-58 686 303,75
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta (tappiosta)	44 442,97	13 832,67
TOIMINTAKATE	-36 496 843,39	-36 221 571,99
Verotulot	23 080 438,00	22 994 018,42
Valtionosuudet	16 501 073,00	17 065 725,00
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	7 836,42	8 582,77
Muut rahoitustuotot	402 499,03	91 871,52
Korkokulut	-168 513,97	-159 008,85
Muut rahoituskulut	-80 365,26	-76 796,35
VUOSIKATE	3 246 123,83	3 702 820,52
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-3 306 974,02	-3 302 350,92
Omistuksen eliminointierot	-129 876,18	0,00
Arvonalentumiset	301,75	0,00
TILIKAUDEN TULOS	-190 424,62	400 469,60
Tilinpäätössiirrot	370,65	89,60
Tilikauden verot	-63 795,79	-70 870,64
Laskennalliset verot	-218 542,76	-3 422,75
Vähemmistöosuus tilikauden tuloksesta	-58 777,89	-49 950,34
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ALIJÄÄMÄ	-531 170,42	276 315,47

3.5 Konsernitase

TASE

VASTAAVAA	2017	2016
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	89 086,50	372 449,89
Muut pitkävaikutteiset menot	303 398,35	322 463,94
Ennakkomaksut ja keskenkäiset hyödykkeet	516,66	0,00
Aineettomat hyödykkeet	393 001,51	694 913,83
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	5 689 667,99	4 679 828,79
Rakennukset	23 163 032,22	24 796 001,69
Kiinteät rakenteet ja laitteet	10 653 763,00	10 873 145,62
Koneet ja kalusto	1 903 501,31	1 966 651,61
Muut aineelliset hyödykkeet	547 693,54	15 711,30
Ennakkomaksut ja keskenkäiset hankinnat	6 288 913,75	1 824 029,14
Aineelliset hyödykkeet	48 246 571,81	44 155 368,15
Sijoitukset		
Osakkuusyhteisöosakkeet ja -osuudet	1 582 122,35	1 661 930,82
Muut osakkeet ja osuudet sekä osakkeiden arvonkorotukset	426 486,56	435 877,60
Muut lainasaamiset	115 091,53	182 816,13
Muut saamiset	76 342,22	52 671,81
Sijoitukset	2 200 042,65	2 333 296,36
PYSYVÄT VASTAAVAT	50 839 615,97	47 183 578,34
TOIMEKSIANTOJEN VARAT		
Valtion toimeksiannot	78 250,96	79 853,83
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	426 979,73	530 263,13
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	505 230,69	610 116,96
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Vaihto-omaisuus		
Aineet ja tarvikkeet	226 247,85	227 288,65
Muu vaihto-omaisuus	3 692,03	0,00
Vaihto-omaisuus	229 939,88	227 288,65
Saamiset		
Pitkäaikaiset saamiset		
Laskennalliset verosaamiset	3 952,77	4 808,63
Muut saamiset	4 554,30	2 100,09
Siirtosaamiset	19 725,73	0,00
Pitkäaikaiset saamiset	28 232,79	6 908,72
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	1 595 647,91	1 400 950,20
Lainasaamiset	10 864,69	1 056,59
Laskennalliset verosaamiset	0,00	38,60
Muut saamiset	675 262,29	578 436,14
Siirtosaamiset	786 035,83	497 484,85
Lyhytaikaiset saamiset	3 067 810,72	2 477 966,38
Saamiset	3 096 043,51	2 484 875,10
Rahoitusarvopaperit		
Osakkeet ja osuudet	219,65	224,13
Sijoitukset rahamarkkinainstrumentteihin	483,04	0,00
Joukkovelkakirjalainasaamiset	70 239,22	68 022,63
Muut arvopaperit	24 953,82	17 278,59
Rahoitusarvopaperit	95 895,73	85 525,34
Rahat ja pankkisaamiset	6 877 337,16	5 262 116,25
VAIHTUVAT VASTAAVAT	10 299 216,29	8 059 805,35
VASTAAVAA	61 644 062,94	55 853 500,65

VASTATTAVAA	2017	2016
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	15 061 194,75	15 055 259,98
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääoma	4 296,97	4 296,97
Arvonkorotusrahasto	6 860,00	6 860,00
Muut omat rahastot	20 800,99	21 170,79
Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä) (pl. muuntoerot)	17 156 879,17	17 091 490,78
Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)	17 156 879,17	17 091 490,78
T tilikauden ylijäämä (alijäämä)	-531 170,42	276 315,47
OMA PÄÄOMA	31 718 861,46	32 455 393,99
VÄHEMMIST ÖOSUUDET	286 422,38	228 861,20
PAKOLLISET VARAUKSET		
Muut pakolliset varaukset	819 777,93	714 121,91
PAKOLLISET VARAUKSET	819 777,93	714 121,91
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT		
Valtion toimeksiannot	78 250,96	0,00
Lahjoitusrahastojen pääomat	774 547,50	739 849,18
Muut toimeksiantojen pääomat	2,40	79 855,44
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	852 800,87	819 704,62
VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen vieras pääoma		
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	12 056 115,40	7 284 471,50
Lainat julkisyhteisöiltä	1 004 942,13	1 257 946,09
Lainat muilta luotonantajilta	1 943 361,62	1 944 846,22
Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	15 004 419,15	10 487 263,81
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma		
Muut velat	3 934 480,84	3 881 871,10
Laskennalliset verovelat	7 949,67	8 179,69
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	3 942 430,51	3 890 050,79
Pitkäaikainen vieras pääoma	18 946 849,66	14 377 314,60
Lyhytaikainen vieras pääoma		
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	1 234 983,72	961 320,28
Lainat julkisyhteisöiltä	162 484,67	161 308,35
Lainat muilta luotonantajilta	12 393,38	7 539,88
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	1 409 861,77	1 130 168,51
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma		
Saadut ennakot	165 934,82	83 078,78
Ostovelat	3 569 250,34	2 179 194,80
Muut velat	710 354,47	793 144,14
Sirtovelat	2 906 623,32	3 028 235,27
Laskennalliset verovelat	257 325,93	44 282,87
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	7 609 488,88	6 127 935,86
Lyhytaikainen vieras pääoma	9 019 350,64	7 258 104,37
VIERAS PÄÄOMA	27 966 200,30	21 635 418,97
VASTATTAVAA	61 644 062,94	55 853 500,69

3.6 Konsernirahoituslaskelma

Konsernin rahoituslaskelma (EUR)	2017	2016
Toiminnan rahavirta	3 299 110,68	3 625 297,96
Vuosikate	3 246 123,83	3 699 348,62
Tilikauden verot	-63 795,79	-64 525,03
Tulorahoituksen korjaukset	116 782,63	-9 525,63
Investointien rahavirta	-7 147 775,03	-4 233 217,95
Investointimenot	-8 525 674,43	-4 428 516,42
Rahoitusosuudet investointimenoihin	850 373,21	30 690,78
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	527 526,19	164 607,70
Investointien rahavirta		
Toiminnan ja investointien rahavirta	-3 848 664,35	-607 919,99
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset	44 054,20	58 986,60
Antolainasaamisten lisäykset	-28 790,09	0
Antolainasaamisten vähennykset	72 844,28	58 986,60
Antolainauksen muutokset		
Lainakannan muutokset	4 796 848,61	1 036 145,38
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	6 043 391,50	2 204 000,00
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-1 253 948,53	-1 070 461,60
Lyhytaikaisten lainojen muutos	7 405,64	-97 393,03
Oman pääoman muutokset	-206 208,18	-6 432,81
Muut maksuvalmiuden muutokset	839 561,03	1 059 670,27
Rahoituksen rahavirta	5 474 255,65	2 148 369,44
Rahavarojen muutos	1 625 591,30	1 540 449,45
Rahavarat 31.12.	6 973 232,89	5 347 641,59
Rahavarat 1.1.	5 347 641,59	3 807 031,94
Rahavarojen muutos	1 625 591,30	1 540 449,45

4 TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

4.1 Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

4.1.1 Kunnan tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

Jaksotusperiaatteet

Tulot ja menot on merkitty tuloslaskelmaan suoriteperusteen mukaisesti. Suoriteperusteesta poiketen verotulot on kirjattu niiden tilitysajankohdan mukaisesti ao. tilikaudelle.

Pysyvät vastaavat

Pysyvien vastaavien aineettomat ja aineelliset hyödykkeet on merkitty taseeseen hankintamenoon vähennettynä suunnitelman mukaisilla poistoilla ja investointimenoihin saaduilla rahoitusosuuksilla. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu ennalta laaditun poistosuunnitelman mukaisesti. Pälkäneen kunnan poistosuunnitelmaa muutettiin 8.2.2016 ja poistosuunnitelmaa on sovellettu vuoden 2015 tilinpäätöksestä lähtien. Poistosuunnitelman mukaiset suunnitelmapoistojen laskentaperusteet on esitetty tuloslaskelman liitetiedoissa kohdassa suunnitelman mukaisten poistojen perusteet.

Sijoitusten arvostus

Pysyvien vastaavien sijoitukset on merkitty taseessa hankintamenoon tai sitä alempaan arvoon. Arvostuksen perusteena on ollut hyödykkeen todennäköisesti tulevaisuudessa kerryttämä tulo tai sen arvo palvelutuotannossa.

Rahoitusomaisuus

Saamiset ja rahoitusomaisuus on merkitty taseeseen nimellisarvoon tai sitä alempaan todennäköiseen arvoon.

4.1.2 Konsernitilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

Konsernitilinpäätöksen laajuus

Konsernitilinpäätökseen on yhdistelty kaikki tytäryhteisöt ja kaikki kuntayhtymät, joissa kunta on jäsenenä. Valkeakosken seudun koulutuskuntayhtymä sekä Koulutuskuntayhtymä Tavastia on vuonna 2017 yhdistelty konsernina. Kiinteistö Oy Luopioisten Pienteollisuustalo on siirtynyt osakkuusyhtiöstä tytäryhtiöksi.

Osakkuusyhteistöistä yhdistelemättä on jätetty asunto-osakeyhtiöt ja Kiinteistö Oy Pälkäneen Liikekeskus. Niitä ei ole yhdistelty konserniin, koska niiden merkitys on riittävän vähäinen oikean ja riittävän kuvan antamiseksi konsernin toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

Konsernia koskeva taulukko on esitetty toimintakertomuksen kohdassa 1.8.1.

Sisäiset liiketapahtumat

Konserniyhteisöjen keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty sekä konserniyhteisöjen ja kunnan omistamien kuntayhtymien keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty vähäisiä liiketapahtumia lukuun ottamatta.

Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset

Konsernitaseessa vapaaehtoiset ja verotusperusteiset varaukset sekä poistoero on jaettu vapaaseen omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan. Jako on otettu huomioon omistuksen eliminoinnissa, vähemmistöosuuksien erottamisessa sekä osakkuusyhteisöjen yhdistelemissä.

Vähemmistöosuudet

Vähemmistöosuudet on erotettu konsernin yli- ja alijäämästä konsernituloslaskelmassa sekä konsernin omasta pääomasta konsernitaseessa.

4.2 Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot

Liitetieto 6

Kunnan ulkoiset toimintatuotot tehtävälaineltain	TP 2017	TP 2016
Hallintopalvelut	577 177	554 166
Talous- ja tukipalvelut	744 955	835 225
Maankäyttö ja kaavoitus	5 979	1 600
Elinvoimapalvelut	126 053	59 458
Sosiaali- ja terveyspalvelut	35 566	208 873
Sivistyspalvelut	786 082	776 114
Tekniset palvelut	1 524 583	1 643 351
Rakennus- ja ympäristöjaosto	84 400	109 965
Vesilaitos	1 081 119	906 709
Kunnan toimintatuotot yhteensä	4 965 915	5 095 461

Vuodelta 2016 annettavassa vertailutiedossa on huomioitu organisaatiomuutos.

Litetieto 7

Verotulojen erittely	TP 2017	TP 2016
Kunnan tulovero	19 571 023	19 630 242
Osuus yhteisöveron tuotoista	1 341 238	1 169 172
Kiinteistövero	2 168 177	2 194 605
Verotulot yhteensä	23 080 438	22 994 018

Litetieto 8

Valtionosuuksien erittely	TP 2017	TP 2016
Laakennalliset valtionosuudet		
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	12 864 376	13 436 884
Verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus	4 323 632	4 524 670
Opetus ja kulttuuritoimen muut valtionosuudet	-686 935	-895 829
Valtionosuudet yhteensä	16 501 073	17 065 725

Litetieto 9

Palvelujen ostojen erittely	TP 2017	TP 2016
Asiakaspalvelujen ostot	22 881 405	23 783 514
Muiden palvelujen ostot	5 940 875	3 575 353
Kunnan palvelujen ostot yhteensä	28 822 280	27 358 867

Litetieto 11 – Selvitys suunnitelman mukaisten poistojen perusteista kunnan tilinpäätöksessä

Poistojen määrittämiseen on käytetty ennalta laadittua poistosuunnitelmaa. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu aineettomien ja aineellisten 'hyödykkeiden hankintamenoista arvioidun taloudellisen käyttöiän mukaan.

Arvioidut poistoajat ja poistomenetelmät ovat:

Aineettomat oikeudet	Tasapoisto 5-20 vuotta
Muut pitkävaikutteiset menot	Tasapoisto 2 – 5 vuotta
Rakennukset ja rakennelmat	Tasapoisto 10 - 30 vuotta
Kiinteät rakenteet ja laitteet	
Kadut, tiet, torit ja puistot	Tasapoisto 15 vuotta
Muut kiinteät rakenteet ja laitteet	Tasapoisto 10 – 30 vuotta
Koneet ja kalusto	Tasapoisto 3 – 15 vuotta
Rakennusten peruskorjaukset	Tasapoisto 10 – 30 vuotta hankekohtaisesti

Liitetieto 12

Pakollisten varausten muutokset	Konserni		Kunta	
	TP 2017	TP 2016	TP 2017	TP 2016
Eläkevastuu 1.1	0,00	0,00	0,00	0,00
Lisäykset tilikaudella	0,00	0,00	0,00	0,00
Vähennykset tilikaudella	0,00	0,00	0,00	0,00
Eläkevastuu 31.12.		0,00	0,00	0,00
Potilasvakuutusmaksu 1.1.	681 876,28	672 823,88	0,00	0,00
Lisäykset tilikaudella	0,00	9 052,39	0,00	0,00
Vähennykset tilikaudella	20 403,58	0,00	0,00	0,00
Potilasvakuutusmaksu 31.12.	661 472,70	681 876,28	0,00	0,00
Muut pakolliset varaukset 1.1.	32 245,63	11 334,91	0,00	0,00
Lisäykset tilikaudella	150 000,00	22 955,57	150 000,00	0,00
Vähennykset tilikaudella	-23 940,40	2 044,86	0,00	0,00
Muut pakolliset varaukset 31.12.	158 305,23	32 245,63	150 000,00	0,00

Liitetieto 13

Pysyvien vastaavien hyödykkeiden myyntivoitot ja -tappiot	Konserni		Kunta	
	TP 2017	TP 2016	TP 2017	TP 2016
Muut toimintatuotot				
Maa- ja vesialueiden myyntivoitot	111 141,06	53 336,71	111 138,06	53 336,71
Osakkeiden myyntivoitot	1 821,81	0,00	1 808,00	0,00
Rakennusten myyntivoitot	71,06	0,00	0,00	0,00
Muut myyntivoitot	65 105,72	14 252,41	0,00	0,00
Myyntivoitot yhteensä	178 139,65	67 589,12	112 946,06	53 336,71
Muut toimintakulut				
Käyttöomaisuuden myyntitappiot, maa-alueet	0,00	0,00	0,00	0,00
Käyttöomaisuuden myyntitappiot, osakkeet	9 798,53	0,00	0,00	0,00
Käyttöomaisuuden myyntitappiot, rakennukset	33 426,52	38 481,83	32 641,97	22 615,44
Käyttöomaisuuden myyntitappiot, muut	185 585,68	0,00	0,00	0,00
Myyntitappiot yhteensä	228 810,73	38 481,83	32 641,97	22 615,44

Liitetieto 15

Osinkotuottojen ja peruspääoman korkojen ja pääoman palautuksen erittely	Konserni		Kunta	
	TP 2017	TP 2016	TP 2017	TP 2016
Osinkotuotot muista yhteisöistä	1 920	1 673	1 920	1 673
Peruspääoman korot kuntayhtymiltä	73 182	73 182	73 182	73 182
Pääoman palautus kuntayhtymiltä	290 100	0	290 100	0
Osinkotuotot ja peruspääoman korkotuotot yht.	365 202	74 855	365 202	74 855

Litettieto 16

Erittely poistoeron muutokulsta	TP 2017	TP 2016
Investointivaraukseen liittyvä poistoeron muutos	595 741	386 910
Poistoeron muutokset yhteensä	595 741	386 910

4.3 Tasetta koskevat liitetiedot

4.3.1 Taseen vastaavia koskevat liitetiedot

Litettieto 18

Arvonkorotukset	Konserni		Kunta	
	TP 2017	TP 2016	TP 2017	TP 2016
Maa- ja vesialueet				
Arvo 1.1	543,67	543,67	0,00	0,00
Arvonkorotukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Arvonkorotusten purku	0,00	0,00	0,00	0,00
Arvo 31.12	543,67	543,67	0,00	0,00
Rakennukset	4 872 587,86	5 052 572,94	0,00	0,00
Arvonkorotusten muutos*	-174 270,53	-179 985,08	0,00	0,00
Arvo 31.12	4 698 317,33	4 872 587,86	0,00	0,00
Arvonkorotukset yhteensä 31.12.	4 698 861,00	4 873 131,53	0,00	0,00

* PSHP

Litettieto 19

	Pysyvät vastaavat				Aineelliset hyödykkeet				Aineelliset hyödykkeet			Yhteensä	KAIKKI YHTEENSÄ
	Aineettomat oikeudet	Minut pitkä- vaikutteisat menot	Yhteensä	Maa-alueet	Rakennukset	Kiinteät rakennet ja laitteet	Konseptit ja kalusto	Keskeneräiset hankinnat	Yhteensä				
Poistamaton hankintameno 1.1.	+	78 327,23	148 654,12	226 981,35	4 178 565,49	17 357 890,63	10 198 452,27	245 761,04	375 502,50	32 356 171,93	32 583 153,28		
Lisäykset tilikauden aikana	+	10 000,00	10 000,00	10 000,00	1 033 244,00	110 416,26	550 483,09	50 623,83	3 110 832,60	4 855 599,78	4 865 599,78		
Rahoitusosuudet tilikaudella	-								749 000,00	749 000,00	749 000,00		
Vähennykset tilikauden aikana	-			0,00	52 395,81	120 190,05	5 029,64		-5 029,64	172 585,86	172 585,86		
Siirrot erien välillä	+			0,00						0,00	0,00		
Tilikauden poisotot	-	31 879,54	19 414,92	51 294,46				134 572,34		2 251 893,50	2 303 187,96		
Arvonlaskennukset ja niiden pelennukset	-	0,00	62 564,02	62 564,02	0,00	0,00	0,00	0,00	1 918,00	1 918,00	64 482,02		
Poistamaton hankintameno 31.12.		56 447,69	66 675,18	123 122,87	5 159 413,68	15 989 262,12	9 995 498,56	161 812,53	2 730 387,46	34 036 374,35	34 222 061,24		
Arvonkorotukset	+	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
Kirjanpito- ja tasearvo 31.12.		56 447,69	66 675,18	123 122,87	5 159 413,68	15 989 262,12	9 995 498,56	161 812,53	2 730 387,46	34 036 374,35	34 222 061,24		
Olemassaolevat lisäpoistot		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
Erinevyydet olemassaolevista lisäpoistoista				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		

	Pysyvät vastaavien sijoitukset				Osakkeet ja osuudet			Jvk-, muut laina- ja muut saannit			Yhteensä
	Osakkeet konserni- yhtiöt	Osakkeet omistusyht. yhtiöt	Kuntayhty- mäosuudet	Muut osuudet	Yhteensä	Jvk- saannit	Saannit konserni- yhteisöt	Saannit kunta- yhtymät	Saannit muut yhtei- söt	Yhteensä	
Poistamaton hankintameno 1.1.	+	1 318 087,98	1 653 952,32	3 071 841,29	227 180,52	6 271 062,11	0,00	209 422,70	182 471,13	378 183,83	
Lisäykset		80 000,00			2 579,41	82 579,41		27 700,00		27 700,00	
Vähennykset	-	162 301,35	34 194,79		34 194,79	34 194,79		100 082,83	70 656,95	170 739,78	
Siirrot erien välillä		1 560 389,33	-162 301,35			0,00				0,00	
Hankintameno 31.12.		1 560 389,33	1 457 456,18	3 071 841,29	229 759,93	6 319 446,73	0,00	137 039,87	111 814,18	248 854,05	
Arvonlaskennukset	-	0,00	0,00	0,00	336,35	336,35	0,00	0,00	0,00	0,00	
Arvonkorotukset	+	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
Kirjanpitoarvo 31.12.		1 560 389,33	1 457 456,18	3 071 841,29	229 423,58	6 319 110,18	0,00	137 039,87	111 814,18	248 854,05	

Litettieto 20 – 22 Omistuksia muissa yhteisöissä koskevat litetiedot

Omistukset muissa yhteisöissä	Kotipaikka	Omistusosuus		Kuntakonsernin osuus (tEUR)		
		Kunta	Konserni	omasta pääomasta	vieraasta pääomasta	tilikauden voitosta / tappiosta
Tytäryhteisöt						
Pälkäneen Asuntotuotanto Oy	Pälkäne	100,0 %	100,0 %	828	1 809	0
Pälkäneen Aluelämpö Oy	Pälkäne	100,0 %	100,0 %	702	1 782	133
Pälkäneen Valokuitu Oy	Pälkäne	100,0 %	100,0 %	-75	2 000	-121
Kiinteistö Oy Luopioisten Pientecollisuustalo	Pälkäne	78,0 %	78,0 %	107		2
Kuntayhtymät						
Pirkanmaan sairaanhoitopiiri	Tampere	1,9 %	1,9 %	4 079	7 148	287
Valkeakosken seudun koulutus kuntayhtymä	Valkeakoski	1,6 %	1,6 %	199	26	-16
Pirkanmaan liitto	Tampere	1,3 %	1,3 %	21	37	0
Koulutuskeskuntayhtymä Tavastia	Hämeenlinna	0,2 %	0,2 %	69	19	3
Osakkuusyhteisöt						
Luopioisten vesihuolto Oy	Pälkäne	42,5 %	42,5 %	31	10	0
Osakkuusyhteisöt, keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö, ei yhdistelty konsernitilinpäätökseen						
Kiinteistö Oy Pälkäneen Liikekeskus *	Pälkäne	20,0 %	20,0 %	397	1	0
Osakkuusyhteisöt, asunto-osakeyhtiöt, ei yhdistelty konsernitilinpäätökseen						
As Oy Rantakukkia *	Pälkäne	26,5 %	26,5 %	77	1	0
As Oy Luopioisten Retkitie **	Pälkäne	25,7 %	25,7 %	79	3	0
As Oy Aitoonrivi **	Pälkäne	26,6 %	26,6 %	65	1	0
As Oy Luopioisten Retkipirtti **	Pälkäne	21,1 %	21,1 %	70	2	0
As Oy Kyläkantola **	Pälkäne	37,1 %	37,1 %	109	0	0
As Oy Tiilivakki **	Pälkäne	40,2 %	40,2 %	153	0	0
As Oy Luopioisten Kokinrivi **	Pälkäne	31,5 %	31,5 %	152	0	0

* vuoden 2017 tilinpäätöstiedot

** vuoden 2016 tilinpäätöstiedot, koska uudempiä tilinpäätöksiä ei saatavilla

*** vuoden 2015 tiedot, koska uudempiä tilinpäätöksiä ei saatavilla

Litettieto 23

Saamisten erittely Kunta	TP 2017		TP 2016	
	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset
Saamiset tytäryhteisöiltä				
Myyntisaamiset	0,00	0,00	0,00	6 641,22
Lainasaamiset	109 339,87	0,00	209 422,70	0,00
Muut saamiset	27 700,00	0,00	0,00	5 297,22
Siirtosaamiset	0,00	7 371,85	0,00	0,00
Yhteensä	137 039,87	7 371,85	209 422,70	11 938,44
Saamiset kuntayhtymiltä, joissa kunta on jäsenenä				
Myyntisaamiset	0,00	337,00	0,00	0,00
Siirtosaamiset	0,00	73 182,16	0,00	73 852,50
Yhteensä	0,00	73 519,16	0,00	73 852,50
Saamiset yhteensä	137 039,87	80 891,01	209 422,70	85 790,94

Liitetieto 24

Siirtosaamisina sisältyvät olennaiset erit	Konserni		Kunta	
	TP 2017	TP 2016	TP 2017	TP 2016
Lyhytaikaiset siirtosaamiset				
Tulojäämät				
Siirtyvät korot	0,00	74 042,71	0,00	73 182,16
Kelan korvaus työterveyshuollosta	87 305,96	97 727,88	46 000,00	45 000,00
EU-tuet ja avustukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Työttöm ja tapaturmamaksun pal.	28 240,68	0,00	28 240,68	0,00
Muut tuet ja avustukset	107 940,02	92 830,40	171 324,79	92 830,40
Kangasalan kunta sote-palv. palaut.	247 693,00	33 163,00	247 693,00	33 163,00
Muut tulojäämät	242 371,21	201 133,28	0,00	51 669,61
Lyhytaikaiset siirtosaamiset yhteensä	713 550,87	498 897,27	493 258,47	295 845,17

4.3.2 Taseen vastattavia koskevat liitetiedot

Liitetieto 25

Oman pääoman erittely	Konserni		Kunta	
	TP 2017	TP 2016	TP 2017	TP 2016
Peruspääoma 1.1.	15 059 556,95	15 058 591,95	15 061 194,75	15 061 194,75
Lisäykset	5 934,77	965,00	0,00	0,00
Vähennykset	0,00	0,00	0,00	0,00
Peruspääoma 31.12.	15 065 491,72	15 059 556,95	15 061 194,75	15 061 194,75
Arvonkorotusrahasto 1.1.	6 860,00	6 860,00	0,00	0,00
Lisäykset	0,00	0,00	0,00	0,00
Vähennykset	0,00	0,00	0,00	0,00
Arvonkorotusrahasto 31.12.	6 860,00	6 860,00	0,00	0,00
Muut omat rahastot				
Vahinkorahaston pääoma 1.1.				
Muut omat rahastot yhteensä 1.1.	21 170,79	25 438,23	0,00	0,00
Lisäykset	0,00	0,00	0,00	0,00
Vähennykset	369,80	4 267,44	0,00	0,00
Muut omat rahastot yhteensä 31.12.	20 800,99	21 170,79	0,00	0,00
Edellisten tilikausien ylijäämä 1.1.	17 367 806,25	17 086 614,44	10 440 765,56	0,00
Aikaisempiin tilikausiin liittyvät korjaukset	-210 927,08	0,00	0,00	0,00
Edellisten tilikausien ylijäämä 31.12.	17 156 879,17	17 091 490,78	10 732 590,53	10 440 765,56
Tilikauden yli-/alijäämä	-531 170,42	276 315,47	64 297,14	291 824,97
Oma pääoma yhteensä	31 718 861,46	32 455 393,99	25 858 082,42	26 793 785,28

Litetieto 27

Pitkikaikaiset velat (yli viisi vuotta), kunta	TP 2017	TP 2016
Velan osuus, joka erääntyy 1.1.2021 jälkeen		
Lainat rahoituslaitoksilta	4 403 344,60	2 050 010,00
Lainat julkisyhteisöiltä	34 107,12	52 656,48
Pitkikaikaiset velat yhteensä	4 437 451,72	2 102 666,48

Litetieto 29

Pakolliset varaukset	Konserni		Kunta	
	TP 2017	TP 2016	TP 2017	TP 2016
Potilasvahinkovakuutusmaksuvastuu	661 472,70	681 876,28	0,00	0,00
Muut pakolliset varaukset	158 305,23	32 245,63	150 000,00	0,00
Yhteensä	819 777,93	714 121,91	150 000,00	0,00

Litetieto 30

Vieras pääoma Kunta	TP 2017		TP 2016	
	Pitkikaikaiset	Lyhytaikaiset	Pitkikaikaiset	Lyhytaikaiset
Velat tytäryhteisöille				
Ostovelat	0,00	37 634,89	0,00	37 698,79
Yhteensä	0,00	37 634,89	0,00	37 698,79
Velat kuntayhtymille, joissa kunta on jäsenenä				
Ostovelat	0,00	59 862,06	0,00	11 580,27
Yhteensä	0,00	59 862,06	0,00	11 580,27
Vieras pääoma yhteensä	0,00	97 496,95	0,00	49 279,06

Litetieto 32

Muiden velkojen erittely	Konserni		Kunta	
	TP 2017	TP 2016	TP 2017	TP 2016
Muut velat				
Liittymismaksuvelat	3 821 377,21	3 755 725,71	3 403 383,70	3 331 610,70
Yhteensä	3 821 377,21	3 755 725,71	3 403 383,70	3 331 610,70

Litetieto 33

Siirtovelkoihin sisältyvät olennaiset erät	Konserni		Kunta	
	TP 2017	TP 2016	TP 2016	TP 2016
Lyhytaikaiset siirtovelat				
Menojäämät				
Palkkojen ja henkilösivukuhujen jaksotukset	2 380 406,90	2 367 882,77	1 006 657,40	1 019 589,28
Korkojaksotukset	51 875,85	25 367,95	18 110,55	4 468,66
Valtionosuuspäätökset ja ennakot	0,00	73 800,00	0,00	73 800,00
Muut menojäämät	457 466,14	561 184,55	7 188,90	54 700,08
Lyhytaikaiset siirtovelat yhteensä	2 889 748,89	3 028 235,27	1 031 956,85	1 152 558,02

4.4 Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot

Liitetieto 38

Leasingvastuiden yhteismäärä	Konserni		Kunta	
	TP 2017	TP 2016	TP 2017	TP 2016
Vuokravastuut	1 359 519	956 454	0	0
Seuraavalla tilikaudella maksettavat	374 336	12 248	0	0
Leasingvastuut yhteensä	574 207	663 918	260 073	165 220
Seuraavalla tilikaudella maksettavat	212 697	173 207	141 086	66 414
Siitä kiinteistöihin liittyvät rahoitusleasingvastuut	23 724	0	23 724	0
Yhteensä	1 933 726	1 620 372	260 073	165 220

Liitetieto 39

Vastuusitoumukset	Konserni		Kunta	
	TP 2017	TP 2016	TP 2017	TP 2016
Takaukset samaan konserniin kuuluvien yhteisöjen puolesta				
Alkuperäinen pääoma		2 325 885,04	4 325 885,04	2 325 885,04
Jäljellä oleva pääoma		1 844 836,42	3 936 832,31	1 844 836,42
Takaukset muiden puolesta				
Alkuperäinen pääoma		2 977 436,16	2 841 697,30	2 860 497,15
Jäljellä oleva pääoma		1 924 511,31	1 921 897,50	1 913 097,15
Yhteensä	0,00	9 072 668,93	13 026 312,35	8 944 315,76

Liitetieto 40

Vastuu Kuntien takauskeskuksen vastuista	TP 2017	TP 2016
Kunnan osuus takausvastuista 31.12.	37 099 006	32 191 522
Kunnan osuus rahastosta 31.12.	24 519	24 029

Liitetieto 41

Muut taseen ulkopuoliset järjestelyt	Konserni		Kunta	
	TP 2017	TP 2016	TP 2017	TP 2016
Arvonlisäveron palautusvastuu	28 100	23 425	0	0
Muut vastuusitoumukset				
Alkuperäinen pääoma		11 173	0	0
Jäljellä		765	0	0
Sopimusvastuut	156 182			
Maankäyttösopimuksista kunnalle aiheutuvat velvoitteet	4 872 100	4 872 100	4 872 100	4 872 100
Seuraavalle tilikaudelle kohdistuva osuus	2 698 500		2 698 500	0
Sopimuksiin sisältyvät luovutusvelvoitteet	10 314	303 546	0	0

4.5 Henkilöstöä, tilintarkastajan palkkiota ja intressitahotapahtumia koskevat liitetiedot

Liitetieto 44

Luottamushenkilön palkkiosta perityt ja tilittetyt luottamushenkilömaksut	TP 2017	TP 2016
Pälkäneen Kokoomus	1 612,35	1 197,50
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	1 592,37	1 102,50
Suomen Keskusta	1 485,40	1 676,27
Pälkäneen Vihreät	441,30	
Aitoon Kokoomus	685,25	324,00
Luopiolsten Kokoomus	332,13	170,50
Pälkäneen Perussuomalaiset	288,90	496,00
Tilittetyt luottamushenkilömaksut yhteensä	6 437,70	4 966,77

Liitetieto 45

Tilintarkastajan palkkio	TP 2017	TP 2016
PWC Julkistarkastus Oy		
Tilintarkastuspalkkiot	7 056,00	5 652,00
Palkkiot yhteensä	7 056,00	5 652,00

Liitetieto 46 – Tiedot kunnan ja sen intressitahoihin kuuluvien välisistä liiketoimista

Pälkäneen kunnan ja Pälkäneen Valokuitu Oy:n väliset liiketoimet:

- Pälkäneen kunta on tilikaudella antanut Pälkäneen Valokuitu Oy:lle tukea 100 000 euroa. Tuki perustuu lakiin laajakaistarakentamisen tuesta haja-asutusalueille 1186/2009, joka edellyttää kunnan sitoutuvan valtiontukea vastaavan osuuteen laajakaistarakentamisen tukikelpoisista kustannuksista.
- Pälkäneen kunta on myöntänyt Pälkäneen Valokuitu Oy:lle omavelkaisia takauksia 9.3.2017 1 500 000 euron lainalle ja 9.11.2017 500 000 euron lainalle. Lainojen takauksista peritään takausprovisiota Euroopan komission ja De minimis-tuista annetun ohjeistuksen mukaisesti.

Pälkäneen kunnan ja muiden intressitahojen väliset liiketoimet:

- Kunnan keskeisissä luottamushenkilöissä on yritystoiminnassa mukana olevia henkilöitä. Kaikki mahdolliset hankinnat tehdään tavanomaisilla ehdoilla ja hankintalakia ja kunnan hankintaohjeita noudatetaan.

Liitetieto 48

Henkilöstön lukumäärä 31.12. tehtäväalueittain	TP 2016		
	Kokoalk.	Osa-alk.	Työllistetyt
Yleishallinto	18	1	11
Opetus- ja kulttuuripalvelut	151	42	0
Yhdyskuntapalvelut	54	4	2
Yhteensä	223	47	13

Henkilöstön lukumäärä 31.12. toimialoittain	TP 2017		
	Kokoalk.	Osa-alk.	Työllistetyt
Hallintopalvelut	9	8	9
Maankäyttö ja kaavoitus	1		
Talous- ja tukipalvelut	32	3	1
Elinvoimapalvelut	4	1	1
Sivistyskeskus	139	31	
Tekniset palvelut	18	1	
Yhteensä	203	12	11

5 PÄLKÄNEEN VESIHUOLTOLAITOKSEN ERIYTETTY TILINPÄÄTÖS

5.1 Toimintakertomus

Pälkäneen vesihuoltolaitos on luonteeltaan kirjanpidollinen taseyksikkö, joka on eriytetty kunnan kirjanpidossa. Taseyksikkö noudattaa tasejatkuvuutta ja se pidetään kuitenkin talousarviossa kunnan muiden tehtävien yhteydessä. Vesihuoltolaitoksen tavoitteena on turvata kuntalaisille hyvä ja laadukas juomavesi sekä varmistaa ympäristön puhtaus laadukkaalla puhdistamotoiminnalla.

Vuonna 2017 Pälkäneen kunnassa toteutettiin organisaatiomuutos, joka muutti joidenkin vesihuoltolaitoksen työntekijöiden tehtävienkuvia. Organisaatiomuutoksen syynä oli organisaation vahvistaminen ja töiden tasapainottaminen.

Vesihuoltolaitoksen toiminta oli edellisvuosiin verrattuna rauhallista. Verkostossa aiempina vuosina tehdyt saneeraustoimenpiteet alkavat näkyä ongelmien vähenemisenä ja investointien vähäisyyden vuoksi vuosi kiireiltä vältyttiin.

5.1.1 Hallinto ja organisaatio

Pälkäneen vesihuoltolaitos on kunnan omistama vesihuoltolaitos ja kuuluu osaksi Pälkäneen kuntaa. Vesihuoltolaitoksen asiat päätetään Pälkäneen kunnan teknisessä lautakunnassa ja vesihuoltolaitos on osa teknisen toimen yksikköä.

1.6.2017 voimaan tulleessa organisaatiomuutoksessa vesihuollon huolto- ja korjausmiehestä tuli vesihuollon työnjohtaja. Lisäksi vesihuoltolaitoksen käyttöpäällikön tehtävä muutettiin tekniseksi suunnittelujohtajaksi, jonka tehtäviin kuuluu vesihuoltolaitoksen lisäksi myös muita tehtäviä. Vesihuollon tehtävät on jaettu seuraavasti: Tekninen suunnittelujohtaja vastaa suunnittelun ohella vesihuoltolaitoksen taloudesta, kilpailutuksesta ja laitosten saneeraustöiden valvonnasta. Tekninen johtaja vastaa vesihuoltolaitoksen verkoston rakennuttamisen valvonnasta uudis- ja saneerauskohteissa. Vesihuollon työnjohtaja toimii vesihuoltolaitoksen hoitajien esimiehenä ja valvoo yhdessä teknisen johtajan ja teknisen suunnittelujohtajan kanssa töiden etenemistä laitosten ja verkoston uudis- ja saneerauskohteissa.

Henkilöstö

Vesihuoltolaitoksella on vesihuollon työnjohtaja ja kaksi vesihuoltolaitoksen hoitajaa. Lisäksi vesihuoltolaitoksen toiminnassa on mukana tekninen suunnittelujohtaja ja tekninen johtaja.

Pääsääntöisesti käyttötoiminta saadaan hoidettua omalla henkilöstöllä, mutta lomien, sairastapausten yms. sattuessa joudutaan käyttämään tekniseltä toimelta koulutettuja apuhenkilöstöä. Lisäksi vesihuoltolaitoksella on käytössä tarvittaessa ostopalveluna yksi ulkopuolinen koulutettu työntekijä tekemään hätätyötä vesihuoltolaitokselle.

5.1.2 Olennaiset tapahtumat ja muutokset toiminnassa ja taloudessa

Vuosi 2017 oli poikkeuksellinen vesivuotojen osalta ja vuotojen määrän väheneminen osittain näyttää edellisvuosien saneerauksien onnistumisen. Vuosi 2017 oli kaikilta osin vesihuoltolaitoksella rauhallinen vuosi. Suuria investointeja ei tehty ja rikkojen ja ongelmien määrä pysyi maltillisena. Vuoden 2017 aikana korjattiin vuotoja 4 kpl, avattiin viemäritukoksia 2 kpl ja muita ongelmia oli 3kpl. Muissa ongelmissa suurimmat olivat Mieliäntien jätevedenpumppaamon verkoston hajoamiset.

Uutta verkostoa tehtiin vuoden 2017 aikana noin 73 metriä vesijohtoa ja 185,3 metriä jätevesijohtoa. Saneerauksia tehtiin todella maltillisesti. Vuoden 2017 hukka-vesiprosentti on noin 32,5 % ja puhdistamoille tuleva huleveden osuus oli noin 41 %.

Vuoden aikana alettiin päivittää vesihuoltolaitoksen toiminta-aluekarttoja ja kehittämissuunnitelmia. Suunnitelmat saatiin valmiiksi 2017 vuoden lopulla, mutta lausuntokierrokset ja hyväksymiset venyttävät lopullisen valmistumisen vuoden 2018 vuodelle. Suunnitelmien päivittämisen tarve aiheutuu vesihuoltolaitoksen verkoston laajentamisesta ja tarpeesta saada määritettyä liittymisvelvolliset alueet toiminta-alueilla.

Aitoon puhdistamon purku oli tarkoitus toteuttaa vuoden 2017 aikana, mutta siihen ei saatu yhtään tarjousta. Pirkanmaan ELY-keskus edellyttää vanhan puhdistamon purkua ja tämän johdosta puhdistamon purusta on tehty pakollinen varaus.

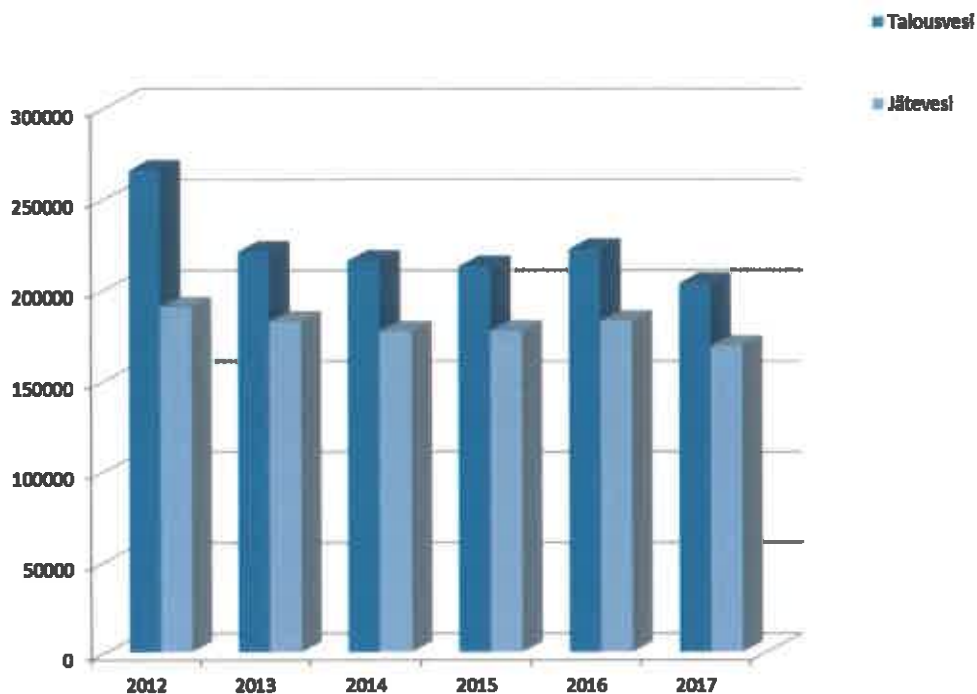
Harhalan vedenottamon vedenottolupa saatiin vuoden 2017 aikana ja vedenottolupa mahdollistaa 700m³/vrk vedenoton kuukausikeskiarvona. Harhalan vedenottolupa vahvistaa Pälkäneen kunnan poikkeusolojen vedenhankintaa entuudestaan ja vesilaitosten turvallisuusluokituksessa Pälkäneen vesihuoltolaitos on 1-luokassa täyttäen vaatimustasot lähes kolminkertaisesti.

	2017	2016	2015
Lilkevalhto (eur)	1 145 831,05	927 729	909 128
Toimintakulut (eur)	900 934,34	954 252	904 202
Verkostoon liitetyt kiinteistöt (kpl)	1 779	1 760	1 739
Laskutus (m³)			
- Vesil	203 182	222045	212 651
- Jätevesi	168 741	182 489	177 095
Verkostopituudet (km)			
- Vesijohto	219,67	211,3	160
- Jätevesiviemäri	109,59	109,4	70
Pälkäneen vesilaitoksen toiminta-alueella verkostoon johdettu kokonaisvesimäärä (m³/a)			
- Kinnala	142 716	147 550	162 957
- Harhala	76 325	72 778	72 136
- Aitoo	58 524	61 397	64 144
- Luopioinen	26 306	23 382	25 242
YHTEENSÄ	303 871	305 107	324 479
Pälkäneen kunnan verkostoon vastaanotettu jätevesi (m³/a)			
- Tommola	238 119	202 938	179 217
- Luopioinen	45 674	42 375	49 500
- Rautajärvi	4 022	4 083	5 150
- Aitoo *			23 355
- Sappee *			9 442
YHTEENSÄ	287 815	249 396	266 664

* Sappeen ja Aitoon puhdistamoiden toiminta loppui 2016 vuoden aikana ja jätevedet johdettiin Pälkäneelle

Toiminnan tunnuslukutaulukko

		2017	2016	2015	2014	2013	2012
Vesilaitos	Laskutettu vesimäärä m ³	203 182	222 045	212 561	215 645	220 642	265 345
Viemärlaitos	Laskutettu jätevesimäärä m ³	168 741	182 489	177 095	176 760	182 076	189 994
<i>Myydyt vesimäärät</i>							

		2017	2016	2015	2014	2013	2012
Vesilaitos	Laskutettu talousvesimäärä m ³	203 182	222 045	212 561	215 645	220 642	265 345
	Talousveden käyttömaksu eur/m ³ (alv 0 %)	1,7	1,39	1,39	1,33	1,2	1,2
Viemärlaitos	Laskutettu jätevesimäärä m ³	168 741	182 489	177 095	176 760	182 076	189 994
	Jäteveden käyttömaksu eur/m ³ (alv 0 %)	2,61	2,26	2,26	2,06	1,9	1,9
<i>Myydyt vesimäärät</i>							

5.1.3 Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Verkosto

Vesihuoltolaitoksen käyttömaksujen nostaminen on vähentänyt myytävän veden osuutta. Myytävän veden vähentyminen tulee näkymään tulevaisuudessa osassa viemäriverkostoa tukoksina. Viemäriverkoston saneerausta varten on syytä tehdä vuotovesiselvitys, jolla voidaan arvioida järkevästi ja kustannustehokkaasti saneerausten oikeat kohteet. Verkoston saneerausta on jatkettava, jotta saadaan kirittyä kiinni saneerausvelkaa. Kiireellisemmät korjaukset vesijohdoille on nyt tehty ja saneeraukset tulee suunnitella siten, että seuraavina vuosina saman urakan aikana saneerataan vesi- ja viemärijohdot. Saneeraussuunnitelman yhteydessä on hyvä huomioida kunnan tulevaisuuden näkymät ja verkoston mahdollinen suurentamisen tarve.

Sappeen alueen laajentuminen tulee olemaan lähitulevaisuuden haaste. Sappeen alueella olevien rakennuskieltoalueiden vapautuminen tulee lisäämään vesihuollon laajentamispaineita Sappeen alueelle.

Laitokset

Vedenottamot ja kaivot ovat Pälkäneellä kohtuullisessa kunnossa. Luopioisten vedenottamo tulee saneerauskohteeksi lähivuosien aikana ja sitä varten on tehtävä saneeraussuunnitelma.

Aitoon uuden kaivon koepumppaukset tehdään vuoden 2018 aikana ja vedenottohakemus laitetaan liikkeelle. Aitoon uudella kaivolla saadaan kasvatettua toimintavarmuutta ja helpotetaan laitosten saneerauksien suunnittelua.

Pälkäneen vesihuoltolaitoksen puhdistamot toimivat tällä hetkellä ympäristölupavaatimusten mukaisesti, eikä merkittäviä saneerauksia ole näköpiirissä. Kuitenkin ympäristölupien mahdollisten tiukentumisten jälkeen laitosten saneeraukset ovat mahdollisia ja silloin tulee mietittäväksi, saneerataanko vanha laitos vai tuodaanko yhdyslinjalla jätevedet Pälkäneen pääpuhdistamolle.

5.1.4 Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä vesilaitoksen muista toiminnan kehittämiseen vaikuttavista seikoista

Merkittävin toimintariski liittyy talousveden puhtauteen ja sitä kautta ihmisten terveyteen ja elintarviketeollisuuden toimintaan. Verkoston ikääntyminen tulee olemaan yksi verkoston merkittävimmistä riskeistä talousvedenpuhtauteen, seuraavaksi merkittävin riski tulee olemaan pohjaveden saastuminen. Pälkäneen pohjavesialueilla on merkittävästi maanottoa ja maanotosta on tullut suuri riski alueen pohjavesille.

Lisäksi Pälkäneen pohjavesille merkittävä riski on VT12 tie ja tiealueella käytettävä tiesuola. Lisäksi VT12 alueella kulkeva liikenne ja varsinkin vaarallista kemikaalia sisältävä kuljetus on aina riski pohjavedelle ja pohjaveden laadulle.

Jäteveden joutuminen pohjaveteen tai jätevedenpumppauksen tai puhdistamon toimintahäiriö saattaa aiheuttaa myös merkittävän riskin. Jätevedenpumppauksen tai puhdistamon toimintahäiriö saattaa aiheuttaa vesistöjen saastumisen ja sitä kautta suuren ihmismassan sairastumisen esimerkiksi uimavedestä.

Jäteveden joutuminen pohjaveteen on epätodennäköistä ja vaatisi pitkään jatkuneen ongelman verkostossa tai pumppaamossa, mutta pohjaveteen joutuessaan aiheuttaisi merkittävät ongelmat ihmisten terveydelle ja talousvettä toimittavalle laitokselle. Kaikissa toteutuissa onnettomuuksissa ovat mukana myös taloudelliset tappiot.

5.1.5 Tiedot sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja keskeisistä johtopäätöksistä

Selonteko sisäisen valvonnan, riskienhallinnan järjestämisestä ja keskeisistä johtopäätöksistä on kunnan varsinaisen tilinpäätöksen yhteydessä.

Ympäristötekijät

Jätevedenpuhdistuksessa ja vedenhankinnassa toimitaan ympäristöluvan ehtojen puitteissa. Talousveden laatua tutkitaan Pälkäneen kunnan vesihuoltolaitoksen talousveden valvontatutkimuksen mukaisesti. Jätevedenpuhdistamoiden toimintaa valvotaan ympäristölupien mukaisesti. Juomavedelle annetut määräykset toteutettiin vuoden jokaisena ajankohtana ja jätevedenpuhdistamoiden toiminta oli ympäristöluvan mukaista.

5.1.6 Esitys tilikauden 2017 tuloksen käsittelystä

Tilikauden tuloksen -343 740,65 euroa käsittelystä esitetään seuraavaa:

- Tuloutetaan aikaisemmin tehtyjä poistoeroja 9 273,72 euroa
- Tilikauden alijäämä 334 466,93 euroa siirretään taseen edellisten tilikausien yli- / alijäämätilille.

5.2 Talousarvion toteutuminen

5.2.1 Käyttötalouden toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen

TOIMIELIN:	Tekninen lautakunta
TOIMIALA:	192690 Vesihuoltolaitos
TILIVELVOLLINEN:	Tekninen suunnittelujohtaja

Selostus toimialasta:

Vesihuoltolaitos on taseyksikkö, jonka kustannuksia seurataan erillisenä yksikkönä. Hallinnollisesti vesihuoltolaitoksen asema ei poikkea muusta kunnan toiminnasta.

TEHTÄVÄALUE / TEHTÄVÄ

Vesihuoltolaitoksen tehtävä on taata kuntalaisille hyvä talousveden laatu ja toimiva luvanmukainen jätevedenpuhdistus.

Vesihuoltolaitoksella on neljä pohjavedenottamo, neljä paineenkorotusasemaa, vesitorni ja viisi vedenmittausasemaa. Runkovesijohtoa on noin 219,67 kilometriä.

Viemärlaitoksella on kolme jätevedenpuhdistamo, 35 jätevedenpumppaamo, sadevesipumppaamo ja kaksi lietteiden kuivausyksikköä. Lisäksi kunta hoitaa Luopioisissa yhtä teollisuuden jätevedenpuhdistamo. Runkoviemärinverkoston pituus on noin 109,59 kilometriä.

Vesihuoltolaitoksen hoitoon osallistuu kaksi laitoksenhoitajaa ja vesihuollon työnjohtaja, lisäksi teknisistä palveluista on kaksi miestä varallaolossa ja yksi kiireapuna lomien yms. muiden aikana.

Tavoitteet

Tavoite 1	Laitosten lupaehtojen mukainen toiminta	
	Mittari	Tavoitetaso
	Tarkkailutulokset	Lupaehtojen taso
Toteutuminen	Puhdistamot toimivat hyvin ja lupaehtojen mukaisesti. Juomavedelle annetut määräykset toteutettiin vuoden jokaisena ajankohtana. Talousveden laadun varmistamiseen Harhalan vedenottamolle hankittiin uusi UV-suodatin.	

Tavoite 2	Vesihuoltolaitoksen kustannusten ja tulojen tasapaino	
	Mittari Taloudellinen tulos	Tavoitetaso Tulojen ja menojen suhteen tasapaino
Toteutuminen	Vesihuoltolaitoksen talous tulee olemaan vuonna 2017 alijäämäinen. Loppuvuodesta 2017 tarkistettiin vesihuoltolaitoksen taksaa ja nostettiin käyttöveden ja viemärin hintoja. Talouden toimia jatketaan vuonna 2018 kemikaalien hintojen vertailulla ja mahdollisilla taksan muutoksilla.	

Talous

Vesihuoltolain mukaan vesihuollon maksujen tulee olla sellaiset, että pitkällä aikavälillä voidaan kattaa vesihuoltolaitoksen investoinnit ja kustannukset. Maksuihin saa sisältyä enintään kohtuullinen tuotto pääomalle. Pälkäneen vesihuoltolaitoksella on alijäämäisen talouden takia paineita hintojen nostamisessa ja toimintojen tasapainottamisessa, jotta alijäämä saataisiin katettua kokonaisuudessaan. Talouteen on tulevaisuudessa panostettava enemmän, jotta taloudellinen tulos saadaan vesihuoltolaitoksella lain vaatimiin mittasuhteisiin.

Tavoite 1		
	Mittari Vuotovedet	Tavoitetaso Pumpatun veden ja laskutetun veden suhteen pienentäminen Huleveden vähentäminen puhdistamoille
Toteutuminen	Vuotojen selvittämistä jatkettiin ja vuoden aikana korjattiin vuotoja 4 kpl. Viemäritukoksia oli 2 kappaletta ja muita ongelmia oli 3 kpl. Vuotojen selvittämistä tulee jatkaa ja vuoden 2018 aikana on syytä selvittää viemärivuotoja ja keskittää saneeraamiset viemäriin ja niiden vieressä oleviin vesijohtoihin.	

Tilin nimi	TP 2016	Aikuperäinen TA 2017	TA-muutokset	Muutettu TA 2017	TP 2017	Poikkeama	Poikkeama %
Toimintatulot	972 730	1 031 582		1 031 582	1 145 831	114 289	11,08%
Liiketoiminta	988 160	1 029 582		1 029 582	1 104 517	74 955	7,28%
Muut tulot	4 570	2 000		2 000	41 314	38 314	1 985,80%
Tilikauden tulot	88 020	48 985		48 985	64 712	15 727	132,11%
Toimintameno	984 281	837 891		837 891	900 934	63 043	7,52%
Materiaalit ja palvelut	740 257	821 703		821 703	886 849	65 146	10,48%
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	200 519	163 910		163 910	184 115	20 206	12,33%
Palvelujen ostot	539 738	457 793		457 793	502 733	44 940	9,82%
Henkilöstön menot	204 164	214 588		214 588	202 528	-12 062	-5,62%
Muut menot	9 830	1 600		1 600	11 560	9 960	622,49%
Tilikauden menot	112 534	78 713		78 713	30 598	-48 115	-60,11%
Toimintakata	18 479	193 871		193 871	244 897	81 226	26,45%
Rahoitustulot- ja menot	-48 874	-47 100		-47 100	-34 584	22 548	-47,87%
Muut rahoitustulot	3 939	2 900		2 900	3 711	811	27,95%
Korkomenot ja tulot	3 262	0		0	0	0	0,00%
Korvaus peruspääomasta	16 050	20 000		20 000	16 050	-3 950	-19,75%
Muut rahoitusmenot	33 501	30 000		30 000	12 215	-17 786	-58,29%
Poljet ja arvonalentumiset	583 482	541 170		541 170	584 083	22 913	4,23%
Suunnitelman mukaiset poljet	583 482	541 170		541 170	584 083	22 913	4,23%
Tilikauden tulos	-613 887	-384 589		-384 589	-343 741	80 888	-12,89%
Polstoeron lisäys (-) tai vähennys (+)	9 306	9 137		9 137	9 274	137	1,50%
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	-604 580	-388 482		-388 482	-334 467	50 995	-13,23%
Tehtävien kokonaiskustannukset	-604 580	-388 482		-388 482	-334 467	80 995	-13,23%

5.3 Tilinpäätöslaskelmat

5.3.1 Vesihuoltolaitoksen tuloslaskelma

	TP 2017	TP 2016
Liiketoiminta	1 104 517,33	988 150,38
Liiketoiminnan muut tuotot	41 313,72	4 579,14
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat		
Ostot tilikauden aikana	-184 115,24	-200 518,56
Palvelujen ostot	-502 733,42	-539 738,41
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-163 121,51	-161 237,99
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-33 070,01	-33 678,04
Muut henkilösivukulut	-6 334,28	-9 247,74
Poljet ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poljet	-584 083,13	-583 482,06
Liiketoiminnan muut kulut	-11 559,88	-9 829,76
Liiketoiminnan (-) tai ylijäämä (-alijäämä)	-319 186,42	-564 983,04
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	612,00	254,27
Muut rahoitustuotot	3 098,84	3 685,16
Kunnalle/kuntayhtymälle maksetut korkokulut	0,00	-3 281,91
Mulle maksetut korkokulut	-12 214,50	-33 208,92
Korvaus peruspääomasta	-16 050,37	-16 050,37
Muut rahoituskulut	0,00	-292,12
Ylijäämä (alijäämä) ennen satunnaisia eriä	-343 740,65	-613 856,93
Ylijäämä (alijäämä) ennen varauksia	-343 740,65	-613 856,93
Polstoeron lisäys(-) tai vähennys (+)	9 273,72	9 306,48
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	-334 466,93	-604 550,45

5.3.2 Vesihuoltolaitoksen tase

	2017	2016
VASTAAVAA		
A PYSYVÄT VASTAAVAT	10 699 581,08	11 021 506,49
I Aineettomat hyödykkeet	31 057,71	43 148,51
2. Tietokoneohjelmit	31 057,71	43 148,51
II Aineelliset hyödykkeet	10 662 923,37	10 972 759,98
1. Maa- ja vesialueet	179 178,55	179 178,55
2. Rakennukset	4 051 280,17	4 292 431,99
3. Kiinteät rakenteet ja laitteet	6 393 475,10	6 484 614,74
4. Koneet ja kalusto	11 118,68	16 534,70
6. Ennakkomaksut ja keskenkäiset hankinnat	27 870,87	0,00
III Sijoitukset	5 600,00	5 600,00
4. Muut saamiset	5 600,00	5 600,00
C VAIHTUVAT VASTAAVAT	355 698,69	731 874,33
II Saamiset	355 698,69	731 874,33
Lyhytaikaiset saamiset	355 698,69	731 874,33
1. Myyntisaamiset	118 987,81	181 177,03
4. Muut saamiset	16 627,47	69 735,81
5. Siirtosaamiset	220 083,41	480 961,49
VASTAAVAA YHTEENSÄ	11 055 279,77	11 753 380,82
VASTATTAVAA		
A OMA PÄÄOMA	-1 136 958,76	-802 491,83
I Peruspääoma	1 605 037,46	1 605 037,46
IV Edellisten tilikauden yli-/alijäämä	-2 407 529,29	-1 802 978,84
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ALIJÄÄMÄ	-334 488,93	-604 550,45
B POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET	82 453,65	91 727,37
1. Poistero	82 453,65	91 727,37
C PAKOLLISET VARAUKSET	150 000,00	0,00
2. Muut pakolliset varaukset	150 000,00	0,00
E VIERAS PÄÄOMA	11 959 784,88	12 464 145,28
I Pitkäaikainen	6 432 737,70	6 664 948,70
2. Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	3 000 006,00	3 333 338,00
8. Korottomat velat kunnalta/kuntayhtymältä	29 348,00	0,00
9. Muut velat	3 403 383,70	3 331 610,70
Lyhytaikainen	5 527 047,18	5 799 196,58
2. Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	333 332,00	333 332,00
3. Lainat kunnilta/kuntayhtymiltä	5 029 730,09	4 832 166,78
6. Korottomat velat kunnalta/kuntayhtymältä	0,00	190 803,90
7. Ostovelat	87 779,10	375 210,70
9. Muut velat	47 671,22	39 797,05
10. Siirtovelat	28 534,77	27 886,15
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	11 055 279,77	11 753 380,82

5.3.3 Vesihuoltolaitoksen rahoituslaskelma

	2017		2016	
Toiminnan rahavirta				
Liiketoimintajäämä (-ajläämä)	-319 188,42		-584 983,04	
Polot ja arvonalentumiset	584 083,13		583 482,08	
Rahoitustuotot ja -kulut	-24 554,23		-48 873,89	
Tulorahoituksen korjaukset	150 000,00		0,00	
	<u>370 342,48</u>	370 342,48	<u>-30 394,87</u>	-30 394,87
Investointien rahavirta				
Investointimenot	-242 157,72		-675 832,53	
Rahoitusosuudet inv.menoihin	0,00		30 589,00	
Pyevien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	0,00	-242 157,72	0,00	-645 243,53
Toiminnan ja investointien rahavirta		<u>128 184,76</u>		<u>-675 638,40</u>
Rahoituksen rahavirta				
Antolainauksen muutokset				
Lainakannan muutokset				
Pitkäaikaisen lainojen vähennys muilta	-333 332,00		-333 332,00	
Lyhytaikaisen lainojen muutos kunnilta	4 838 926,19		0,00	
Lyhytaikaisen lainojen muutos muilta	0,00	4 505 594,19	0,00	-333 332,00
Muut maksuvelmiuden muutokset				
Saamisten muutos kunnilta	262 665,91		-54 201,18	
Saamisten muutos muilta	116 311,90		-24 117,47	
Korottomien velkojen muutos kunnilta	29 348,00		111 755,67	
Korottomien velkojen muutos muilta	-207 135,81	201 190,00	400 715,68	434 152,68
		<u>4 706 784,19</u>		<u>100 820,88</u>
Rahoituksen rahavirta				
Rahavarojen muutos		4 834 968,95		-574 817,72
Rahavarojen muutos				
Rahavarat 31.12.	0,00		-4 834 968,95	
Rahavarat 1.1.	<u>-4 834 968,95</u>	4 834 968,95	<u>-4 260 151,23</u>	-574 817,72

Tietojen vertailukelpoisuus: Vesihuoltolaitoksen vuoden 2017 rahoituslaskelmassa on muutettu pankkitilin esittämistapaa. Aiemmin vesihuoltolaitoksen konsernitiliä on käsitelty kuten itsenäistä pankkitiliä. Vuoden 2017 aikana on siirrytty esittämään tili sen luonteen mukaisesti velkana kunnalle, koska tilin saldo on negatiivinen.

Rahoituslaskelman ero vahvistettuun tilinpäätökseen 2016 johtuu siitä, että myyntireskontran selvittelytilit vanhassa ohjelmassa sisältyivät myyntisaamisten ryhmään ja uudessa ohjelmassa tilit ovat rahoitusomaisuudessa.

5.4 Vesihuoltolaitoksen liitetiedot

5.4.1 Vesihuoltolaitoksen tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

Vesihuoltolaitoksen tilinpäätöksen laatimisessa on noudatettu kunnan tilinpäätöksen laatimisperiaatteita. Laatimisperiaatteet on kuvattu tilinpäätöksen kohdassa 4.1.1 kunnan tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot.

5.4.2 Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot

Liitetieto 6

Toimintatuotot	2017	2016
Vesilaitoksen myyntituotot		
Viemärlaitoksen myyntituotot	505 397,39	431 894,34
Liikevaihto yhteensä	599 119,94	536 256,04
	1 104 517,33	968 150,38
Vesilaitoksen muut tuotot		
Viemärlaitoksen muut tuotot	3 887,20	4 456,46
Liiketoiminnan muut tuotot yhteensä	37 426,52	122,68
	41 313,72	4 579,14

Liitetieto 11 – Selvitys suunnitelman mukaisten poistojen perusteista vesihuoltolaitoksen tilinpäätöksessä

Poistojen määrittämiseen on käytetty ennalta laadittua poistosuunnitelmaa. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden hankintamenoista arvioitun taloudellisen käyttöiän mukaan.

Arvioidut poistoajat ja poistomenetelmät ovat:

Rakennukset ja rakennelmat	Tasapoisto 20 - 30 vuotta
Kiinteät rakenteet ja laitteet	
Vedenjakelu- ja viemäriverkosto	Tasapoisto 30 vuotta
Laitosten laitoskoneet ja laitteet	Tasapoisto 10 vuotta
Koneet ja kalusto	Tasapoisto 3 – 5 vuotta

5.4.3 Tasetta koskevat liitetiedot

Maa- ja vesialueet erittely	2017	2016
Kiinteistöjen liittymismaksut	46 718,77	46 718,77
Muut maa – ja vesialueet	132 459,78	132 459,78
Maa- ja vesialueet yhteensä	179 178,55	179 178,55

Lititeieto 19 Aineettomat ja aineelliset hyödykkeet

	Aineettomat hyödykkeet					Aineelliset hyödykkeet					
	Aineettomat oikeudet	Muut pitkä- vaikutteiset menot	Ennako- maksut	Yhteensä	Maa- ja vesi- alueet	Rakennukset	Kiinteät rakenteet ja laitteet	Koneet ja kalusto	Muut aineelliset hyödykkeet	Ennakkomaksut ja keskenen. h.	Yhteensä
Poisamaton hankintameno 1.1	43 146,51			43 146,51	179 178,55	4 292 431,99	6 484 614,74	16 534,70			10 972 759,98
Lisäykset tilinlaiden alkana							214 286,89			27 870,87	
Rahoitusosuudet tilinlaiden alkana											
Vähennykset tilinlaiden alkana											
Siirrot erien välillä											
Tilinlaiden poisto	12 088,80			12 088,80		241 151,82	305 426,49	5 416,02			
Arvonlaskennat ja niiden palautukset											
Aktiivoidut korkomenot											
Poisamaton hankintameno 31.12.	31 057,71			31 057,71	179 178,55	4 051 280,17	6 393 475,10	11 118,68		27 870,87	10 662 923,37
Arvoerotulokset											
Kirjanpitoarvo31.12.	31 057,71			31 057,71	179 178,55	4 051 280,17	6 393 475,10	11 118,68		27 870,87	10 662 923,37
Olemaiset lisäpoistot											
Eritellyt olemmaisista lisäpoistoista											

Liitetieto 25

Oman pääoman erittely	2017	2016
Peruspääoma	1 605 037,46	1 605 037,46

Liitetieto 27

Pitkäaikaiset velat (yli 5v.) erääntyy 1.1.2021 jälkeen	2017	2016
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	1 666 678	2 050 010,00

Liitetieto 29

Muut pakolliset varaukset	2017	2016
Aitoon puhdistamon purkuun liittyvä pakollinen varaus	150 000	0
Pakolliset varaukset yhteensä	150 000	0

Liitetieto 32

Muiden velkojen erittely	2017	2016
Muut velat	3 403 383,70	3 331 610,70
Liittymismaksut		
Muut velat yhteensä	3 403 383,70	3 331 610,70

Liitetieto 33

Siirtovelkoihin sisältyvät olennaiset erät	2017	2016
Lyhytaikaiset siirtovelat		
Lomapalkkajaksotus	20 952,26	24 790,80
Korkojaksotukset	2 795,49	3 095,35
Lyhytaikaiset siirtovelat yhteensä	23 747,75	27 886,15

5.4.4 Vakuuksia, vastuusitoumuksia ja taseen ulkopuolisia järjestelyjä koskevat liitetiedot

Liitetieto 41

Muut taseen ulkopuoliset järjestelyt	2017	2016
Vahvistetuista kaavoista vesilaitokselle aiheutuvat velvoitteet	800 600	800 600
Seuraavalle tilikaudelle kohdistuva osuus	0	0
Maankäyttösopimuksista vesilaitokselle aiheutuvat velvoitteet	1 263 800	1 263 800
Seuraavalle tilikaudelle kohdistuva osuus	580 200	580 200

5.4.5 Henkilöstöä ja intressitahotapahtumia koskevat liitetiedot

Liitetieto 42

Henkilöstön lukumäärä 31.12.	2017	2016
Kokoaikaiset	3	4

6 PÄLKÄNEEN KUNNAN TILINPÄÄTÖKSEN ALLEKIRJOITUKSET JA MERKINNÄT

Pälkäneellä 28. maaliskuuta 2018
PÄLKÄNEEN KUNNANHALLITUS

Eero Laesterä

Jyrki Ahola

Maria Aho

Tom Hirmukallio

Reetta Mathier

Antti-Jussi Mikkola

Virpi Pohjola

Pertti Salminen

Outi Viitanen

Petri Härkönen

TILINPÄÄTÖSMERKINTÄ

Olemme antaneet suorittamastamme tilintarkastuksesta tänään kertomuksen.

Tampereella 17 päivä HUHTI kuuta 2018

KPMG Julkishallinnon Palvelut Oy

Mari Säynätjoki
JHT, KHT

7 LUETTELOT JA SELVITYKSET

KÄYTETYT TOSITELAJIT

Muistiot
eMaksumääräys
Sisäiset laskut
Avaava tase
Käyttöomaisuusviennit
Tiliotetositteet
Kassatositteet
Myyntireskontra, suoritukset
Myyntireskontra, viitesuoritukset
Ostoreskontra, suoritukset
Palkkatositteet
Ostoreskontra
Yleislaskutus
Päivähoitolaskutus
Vesilaskutus
Rakennuslupalaskut

KÄYTETYT KIRJANPITOKIRJAT

Tasekirja
Päiväkirja, atk-tulosteena
Pääkirjan, atk-tulosteena
Osakirjanpidot:
Palkkakirjanpito, Populus
Myyntireskontra, Kuntax
Ostoreskontra, Kuntax

